

SYSTEM

Prawa Karnego Procesowego

Redaktor Naczelny
Piotr Hofmański

POZAKODEKSOWE POSTĘPOWANIA SZCZEGÓLNE

ODPOWIEDNIE STOSOWANIE
PRZEPISÓW KODEKSU
POSTĘPOWANIA KARNEGO
W INNYCH USTAWACH

Redakcja naukowa
Radosław Olszewski, Dariusz Świecki

XV

Wolters Kluwer

SYSTEM

Prawa Karnego Procesowego

Redaktor Naczelny
Piotr Hofmański

Członkowie Rady Programowej

prof. dr hab. Andrzej Bulsiewicz
dr hab. Wojciech Cieślak
prof. dr hab. Wiesław Daszkiewicz
prof. dr hab. Tomasz Grzegorzcyk
prof. dr hab. Jerzy Kasprzak
dr hab. Monika Klejnowska
prof. dr hab. Piotr Kruszyński
prof. dr hab. Cezary Kulesza
prof. dr hab. Zbigniew Kwiatkowski
prof. dr hab. Kazimierz Marszał
dr hab. Ireneusz Nowikowski
prof. dr hab. Lech Paprzycki
prof. dr hab. Feliks Prusak
prof. dr hab. Jerzy Skorupka
prof. dr hab. Stanisław Stachowiak
prof. dr hab. Ryszard A. Stefański
prof. dr hab. Janusz Tylman
prof. dr hab. Stanisław Waltoś
prof. dr hab. Paweł Wiliński
sędzia SN Stanisław Zabłocki
prof. dr hab. Kazimierz Zgryzek

Tom I.	ZAGADNIENIA OGÓLNE Piotr Hofmański
Tom II.	PROCES KARNY – ROZWIĄZANIA MODELOWE W UJĘCIU PRAWNOPORÓWNAWCZYM Piotr Kruszyński
Tom III.	ZASADY PROCESU KARNEGO Paweł Wiliński
Tom IV.	DOPUSZCZALNOŚĆ PROCESU Maria Jeż-Ludwichowska Arkadiusz Lach
Tom V.	SĄDY I INNE ORGANY POSTĘPOWANIA KARNEGO Zbigniew Kwiatkowski
Tom VI.	STRONY I INNI UCZESTNICY POSTĘPOWANIA KARNEGO Cezary Kulesza
Tom VII.	CZYNNOŚCI PROCESOWE Ireneusz Nowikowski, Katarzyna Dudka
Tom VIII.	DOWODY Jerzy Skorupka
Tom IX.	ŚRODKI PRZYMUSU Tomasz Grzegorzczak Dariusz Świecki
Tom X.	POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE Ryszard A. Stefański

**Tom XI. POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM
PIERWSZEJ INSTANCJI**
Andrzej Sakowicz, Jerzy Skorupka
Jarosław Zagrodnik, Kazimierz Zgryzek

Tom XII. POSTĘPOWANIE ODWOŁAWCZE
Sławomir Steinborn
Krzysztof Woźniewski

**Tom XIII. NADZWYCZAJNE ŚRODKI
ZASKARŻENIA I ŚRODKI
POZAPROCESOWE**
Stanisław Zabłocki

Tom XIV. TRYBY SZCZEGÓLNE
Feliks Prusak

**Tom XV. POZAKODEKSOWE
POSTĘPOWANIA SZCZEGÓLNE**
Radosław Olszewski, Dariusz Świecki

**Tom XVI. POSTĘPOWANIA
PO UPRAWOMOCNIENIU SIĘ
ORZECZENIA**
Andrzej Światłowski

**Tom XVII. WSPÓŁPRACA
MIĘDZYNARODOWA
W SPRAWACH KARNYCH**
Małgorzata Wąsek-Wiaderek

**Tom XVIII. KOSZTY PROCESU
W SPRAWACH KARNYCH**
Monika Klejnowska

POZAKODEKSOWE POSTĘPOWANIA SZCZEGÓLNE

ODPOWIEDNIE STOSOWANIE
PRZEPISÓW KODEKSU
POSTĘPOWANIA KARNEGO
W INNYCH USTAWACH

Redakcja naukowa
Radosław Olszewski, Dariusz Świecki

Autorzy:

Anna Błachnio-Parzych, Michał Błoński
Katarzyna Dudka, Anna Grochowska-Wasilewska
Dorota Habrat, Jarosław Kasiński, Radosław Koper
Michał Kurowski, Arkadiusz Lach, Amadeusz Małolepszy
Piotr Misztal, Wioletta Niemiec, Hanna Paluszkiewicz
Łukasz Pilarczyk, Maria Rogacka-Rzewnicka
Maciej Rogalski, Katarzyna Rydz-Sybilak
Andrzej Sakowicz, Janusz Sawicki, Jerzy Skorupka
Grzegorz Skowronek, Piotr K. Sowiński
Katarzyna Sychta, Dobrosława Szumiło-Kulczycka
Andrzej Światłowski, Paweł Wiliński
Krzysztof Woźniewski, Jarosław Zagrodnik

XV

Poszczególne rozdziały tomu XV napisali:

Anna Błachnio-Parzych	rozd. 1
Michał Błoński	rozd. 3 pkt 4, 8
Katarzyna Dudka	rozd. 4
Dorota Habrat	rozd. 5
Jarosław Kasiński	rozd. 3 pkt 1, 11
Radosław Koper	rozd. 10
Michał Kurowski	rozd. 2 pkt 5
Arkadiusz Lach	rozd. 6
Amadeusz Małolepszy	rozd. 2 pkt 3
Piotr Misztal	rozd. 3 pkt 2, 7, 9
Wioletta Niemiec	rozd. 3 pkt 3.5.3
Hanna Paluszkiewicz	rozd. 2 pkt 2, 10.1
Łukasz Pilarczyk	rozd. 2 pkt 10.2, 10.3
Maria Rogacka-Rzewnicka, Anna Grochowska-Wasilewska	rozd. 7
Maciej Rogalski	rozd. 3 pkt 6, 10
Katarzyna Rydz-Sybilak	rozd. 2 pkt 4
Andrzej Sakowicz	rozd. 8; rozdz. 12
Janusz Sawicki	rozd. 2 pkt 6
Jerzy Skorupka	rozd. 13
Grzegorz Skowronek	rozd. 2 pkt 7, 8
Piotr K. Sowiński	rozd. 3 pkt 5
Katarzyna Sychta	rozd. 9
Dobrosława Szumiło-Kulczycka	rozd. 2 pkt 11; rozdz. 3 pkt 12
Andrzej Światłowski	rozd. 2 pkt 1
Paweł Wiliński	rozd. 11
Krzysztof Woźniewski	rozd. 3 pkt 3.1–3.5.2, 3.5.4, 3.5.5
Jarosław Zagrodnik	rozd. 2 pkt 9

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	25
Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym	29
Wprowadzenie	41
Rozdział 1	
Model odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w innych ustawach	43
1. Wprowadzenie	44
2. Przepis odsyłający, przepis odniesienia oraz ich struktura	45
3. Systematyka przepisów odsyłających	46
4. Przepisy odsyłające do odpowiedniego stosowania Kodeksu postępowania karnego	48
5. Przyczyny ustanawiania przepisów odsyłających	51
6. Przepisy odsyłające a Zasady techniki prawodawczej	52
7. Odpowiednie stosowanie prawa – istota procesu	53
8. Odpowiednie stosowanie grupy przepisów – specyfika	56
Rozdział 2	
Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w Kodeksie karnym skarbowym	59
1. Przepisy ogólne	63
1.1. Wprowadzenie	63
1.1.1. Uwagi ogólne	63
1.1.2. Model uregulowania postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe	68
1.1.3. Próba oceny przyjętego modelu	69
1.2. Przepisy wstępne Kodeksu postępowania karnego	72
1.2.1. Uwagi ogólne	72
1.2.2. Niestosowanie przepisów o pokrzywdzonym i o mediacji	73
1.2.3. Cel postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe i o wykroczenia skarbowe (art. 2 k.p.k.)	75
1.2.4. Warunki dopuszczalności postępowania (art. 17 k.p.k.)	76
1.2.5. Zawieszenie postępowania	78
1.2.6. Zasady procesowe	80
1.2.7. Dostęp uczestników postępowania do informacji o ich procesowej pozycji (art. 16 k.p.k.) i sygnalizacja kierowana do zewnętrznych podmiotów (art. 18–21 k.p.k.)	87
1.3. Organy procesowe i ich właściwość	89
1.3.1. Organy postępowania sądowego	89

1.3.1.1. Uwaga ogólna	89
1.3.1.2. Właściwość sądu	90
1.3.1.3. Wyłączenie sędziego	91
1.3.1.4. Skład sądu	92
1.3.2. Organy postępowania przygotowawczego	94
1.4. Strony i ich procesowi przedstawiciele	97
1.4.1. Uwagi ogólne	97
1.4.2. Oskarżyciel publiczny	98
1.4.3. Oskarżony	101
1.4.4. Podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej	103
1.4.5. Podmiot obowiązany do zwrotu korzyści majątkowej	113
1.4.6. Interwenient	114
1.4.7. obrońca i pełnomocnicy, przedstawiciel ustawowy	122
2. Czynności procesowe	126
2.1. Uwagi wstępne	127
2.2. Orzeczenia, zarządzenia i polecenia	128
2.3. Narada i głosowanie	142
2.4. Porządek czynności procesowych	143
2.5. Terminy	150
2.6. Doręczenia	152
2.7. Protokoły	157
2.8. Przeglądanie akt i sporządzanie odpisów	161
2.9. Odtworzenie zaginionych lub zniszczonych akt	166
3. Dowody w postępowaniach karnych skarbowych	167
3.1. Wprowadzenie	167
3.2. Inicjatywa dowodowa	170
3.3. Udział w czynnościach dowodowych	170
3.4. Czynności dowodowe wykonywane przez finansowy organ postępowania przygotowawczego oraz nadrzędny nad finansowym organ postępowania przygotowawczego	171
3.5. Odrębne uregulowania względem Kodeksu postępowania karnego odnośnie do postępowania dowodowego	172
3.5.1. Zatrzymanie przesyłki	172
3.5.2. Sprzedaż przedmiotów oraz złożenie do depozytu	174
3.5.3. Żądanie informacji od banków i innych instytucji	175
3.5.4. Pomoc prawna	176
3.5.5. Kolejność zadawania pytań	177
3.6. Dowody z postępowania podatkowego, kontroli podatkowej lub kontroli celno-skarbowej	177
3.6.1. Zeznania świadków i opinie biegłych	179
3.6.2. Decyzje organów podatkowych, wyroki sądów administracyjnych oraz protokoły z kontroli i inne dokumenty	180
3.7. Niektóre dowody spotykane w postępowaniach karnych skarbowych	181
3.7.1. Notatki zawierające obliczenia dotyczące wysokości zobowiązań publicznoprawnych	181
3.7.2. Dowody samoobciążające	181
3.7.3. Dowody elektroniczne	183
3.7.4. Dokumenty prywatne	183
3.7.5. Tajemnice zawodowe	183

3.8. Zażalenie	184
4. Środki przymusu oraz środki zapobiegawcze	184
4.1. Wiadomości ogólne	184
4.1.1. Uwagi wprowadzające	184
4.1.2. Podstawy stosowania środków przymusu w sprawach karnych skarbowych	187
4.2. Środki przymusu	188
4.2.1. Wiadomości ogólne	188
4.2.2. Zatrzymanie	190
4.3. Środki zapobiegawcze w postępowaniu karnoskarbowym	192
4.3.1. Uwagi wprowadzające	192
4.3.2. Tymczasowe aresztowanie	193
4.3.3. Nieizolacyjne środki zapobiegawcze	196
4.3.4. Poszukiwanie oskarżonego i list gończy	200
4.3.5. List żelazny	201
4.3.6. Kary porządkowe	203
4.3.7. Zatrzymanie rzeczy	205
4.3.8. Zabezpieczenie majątkowe	206
5. Odmienności postępowania przygotowawczego w prawie karnym skarbowym	211
6. Konsensualne formy zakończenia postępowania karnego skarbowego	227
6.1. Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności	228
6.2. Dobrowolne poddanie się karze	236
6.2.1. Skazanie bez przeprowadzenia rozprawy	236
6.2.2. Skazanie na skróconej rozprawie bez postępowania dowodowego	240
7. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji	243
7.1. Postępowanie przed sądem	245
7.2. Ewolucja realizacji zasady prawa do sądu w procesie karnym skarbowym	246
7.2.1. Podsądność sprawy karnej skarbowej na gruncie przepisów Ustawy karnej skarbowej z 1971 r.	246
7.2.2. Organy orzekające w okresie obowiązywania Ustawy karnej skarbowej z 1971 r.	247
7.2.3. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji pod rządami Ustawy karnej skarbowej z 1971 r.	248
7.2.4. Podsądność sprawy karnej skarbowej w świetle przepisów Kodeksu karnego skarbowego	249
7.3. Ogólne reguły postępowania przed sądem pierwszej instancji w procesie karnym skarbowym	250
7.4. Wstępna kontrola oskarżenia	252
7.4.1. Kontrola formalna aktu oskarżenia	252
7.4.2. Doręczenie aktu oskarżenia	254
7.4.3. Merytoryczna kontrola aktu oskarżenia	256
7.4.3.1. Obligatoryjne skierowanie sprawy na posiedzenie	257
7.4.3.2. Fakultatywne skierowanie sprawy na posiedzenie	263
7.5. Oskarżyciele publiczni w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe	267
7.6. Udział finansowych organów postępowania przygotowawczego w procesie karnym skarbowym	269
7.7. Rozprawa główna	273
7.7.1. Przygotowanie do rozprawy głównej	273

7.7.2. Zasada jawności rozprawy głównej	278
7.7.3. Reguły ogólne rządzące rozprawą główną	283
7.7.3.1. Zasada ustności rozprawy głównej	283
7.7.3.2. Uprawnienia przewodniczącego oraz sądu. Okazywanie szacunku dla sądu	284
7.7.3.3. Dyrektywy dotyczące przeprowadzania dowodów	287
7.7.3.4. Dyrektywa uczestnictwa oskarżonego w rozprawie oraz odstępstwa od tej reguły	290
7.7.3.5. Wypowiedzenie stosunku obrończego	292
7.7.4. Rozpoczęcie rozprawy głównej	294
7.7.4.1. Wywołanie sprawy i sprawdzenie obecności	294
7.7.4.2. Udział w rozprawie głównej i następstwa nieobecności	296
7.7.4.3. Sprawdzenie istnienia innych przeszkód niż nieobecność osób	300
7.7.5. Przewód sądowy	302
7.7.5.1. Przedstawienie zarzutów oskarżenia. Przesłuchanie oskarżonego	302
7.7.5.2. Dobrowolne poddanie się karze	304
7.7.5.3. Częściowe postępowanie dowodowe. Warunki odczytania protokołów wyjaśnień	305
7.7.6. Czynności dowodowe w przewodzie sądowym	306
7.7.6.1. Obecność oskarżonego i podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej przy czynnościach postępowania dowodowego	306
7.7.6.2. Odczytanie protokołów, dokumentów oraz odtwarzanie nagrań. Uznanie dokumentów za ujawnione	309
7.7.6.3. Obowiązek zapoznania się z dowodem rzeczowym oraz odstępstwa od zasady bezpośredniości	312
7.7.6.4. Zbieranie dodatkowych dowodów	314
7.7.6.5. Rozszerzenie oskarżenia. Zmiana kwalifikacji prawnej czynu	315
7.7.6.6. Przerwa i odroczenie rozprawy	318
7.7.6.7. Narada wstępna i wyrok częściowy	322
7.7.6.8. Zamknięcie przewodu sądowego	328
7.7.7. Głosy stron	329
7.7.8. Wyrokowanie	330
7.7.8.1. Narada, głosowanie, wyrok	330
7.7.8.2. Uzasadnienie wyroku	335
8. Postępowanie odwoławcze	337
8.1. Środki zaskarżenia w procesie karnym skarbowym	339
8.2. Środki zaskarżenia rozstrzygnięć finansowych organów orzekających w Ustawie karnej skarbowej	340
8.2.1. Zagadnienia ogólne	340
8.2.2. Odwołanie	341
8.2.3. Żądanie skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego	343
8.2.4. Zażalenie	345
8.3. Środki zaskarżenia w świetle przepisów Kodeksu karnego skarbowego	345
8.3.1. Zagadnienia ogólne	345
8.3.2. Prawo do występowania ze środkiem odwoławczym	347

8.3.3. Wymogi formalne środka odwoławczego	353
8.3.4. Cofnięcie środka odwoławczego	354
8.3.5. Względne przyczyny odwoławcze	355
8.3.6. Bezwzględne przyczyny odwoławcze	358
8.3.7. Apelacja	367
8.3.8. Zażalenie	373
8.3.8.1. Reguły ogólne dotyczące rozpoznawania zażaleń	373
8.3.8.2. Modyfikacje reguł dotyczących rozpoznawania zażaleń w procesie karnym skarbowym	376
8.3.9. Inne środki zaskarżenia	378
8.3.9.1. Sprzeciw	379
8.3.9.2. Quasi-sprzeciw	380
8.3.9.3. Odwołanie od zarządzeń przewodniczącego składu orzekającego	382
8.3.9.4. Zażalenie na postanowienie odmawiające wniesienia wniosku o udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności	383
8.3.9.5. Zaskarżenie wyroku o zezwoleniu na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności	384
8.3.9.6. Wniosek ukaranego o uchylenie prawomocnego mandatu karnego	385
9. Nadzwyczajne środki zaskarżenia w procesie karnym skarbowym	387
9.1. Uwagi wstępne. Założenia metodologiczne	387
9.2. Kasacja	389
9.2.1. Dopuszczalność kasacji w sprawach karnych skarbowych	389
9.2.2. Szczególne unormowanie sytuacji procesowej finansowego organu postępowania przygotowawczego oraz odpowiedzialnego posiłkowego w postępowaniu kasacyjnym w sprawach o przestępstwa skarbowe	397
9.3. Skarga na wyrok sądu odwoławczego	404
9.4. Wznowienie postępowania karnego skarbowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem sądu	407
9.4.1. Podstawy wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem sądu w sprawach karnych skarbowych	407
9.4.2. Szczególne unormowanie sytuacji procesowej finansowego organu postępowania przygotowawczego oraz odpowiedzialnego posiłkowego i interwenienta w postępowaniu wznowieniowym w sprawach karnych skarbowych	418
10. Postępowania szczególne	423
10.1. Postępowanie w stosunku do nieobecnych	424
10.2. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu mandatowym w sprawach karnoskarbowych	440
10.3. Postępowanie nakazowe w sprawach karnych skarbowych	449
11. Koszty postępowania w sprawach karnoskarbowych	457
11.1. Koszty postępowania karnego skarbowego	457
11.1.1. Koszty sądowe	458
11.1.2. Wydatki stron	463
11.2. Zasady ponoszenia kosztów	465
11.3. Orzekanie w przedmiocie kosztów	467

Rozdział 3

Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego

w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia	469
1. Przepisy ogólne	475
1.1. Wprowadzenie	476
1.2. Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia z perspektywy historycznej	478
1.2.1. Lata 1918–1945	478
1.2.2. Lata 1945–1971	481
1.2.3. Uchwalenie Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia z 1971 r. jako istotne wydarzenie w rozwoju prawa wykroczeń	483
1.2.4. Uchwalenie Konstytucji RP z 1997 r. oraz Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia z 2001 r. jako kluczowe wydarzenia w rozwoju prawa wykroczeń	486
1.2.5. Podsumowanie	489
1.3. Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia <i>de lege lata</i>	490
1.4. Stosowanie przepisów wstępnych Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia	502
1.4.1. Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących zasad procesowych	503
1.4.2. Stosowanie innych przepisów wstępnych Kodeksu postępowania karnego	524
1.5. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących organów procesowych	531
1.5.1. Odpowiednie stosowanie ogólnych przepisów Kodeksu postępowania karnego regulujących właściwość sądu powszechnego i wojskowego	533
1.5.2. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących apelacji, kasacji i wznowienia postępowania regulujących właściwość i skład sądu	546
1.5.3. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących wyłączenia sędziego	549
2. Strony postępowania w sprawach o wykroczenia	559
2.1. Uwagi ogólne	561
2.2. Oskarżyciel publiczny	561
2.2.1. Wyłączenie oskarżyciela publicznego od udziału w sprawie	564
2.2.2. <i>Accusator inhabilis</i>	565
2.2.3. <i>Accusator suspectus</i>	565
2.3. Strona bierna w postępowaniu o wykroczenie	567
2.3.1. Osoba podejrzana o popełnienie wykroczenia	567
2.3.2. Osoba, co do której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia przeciwko niej wniosku o ukaranie	569
2.3.3. Obwiniony	570
2.3.3.1. Prawo obwinionego do podejmowania obrony aktywnej oraz pasywnej	571
2.3.3.2. Prawo obwinionego do uzyskania pomocy tłumacza	573
2.3.3.3. Obowiązki obwinionego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia	575
2.3.3.4. Obrona obligatoryjna w sprawach o wykroczenia	577

2.3.3.5. Obrona z urzędu w postępowaniu w sprawach o wykroczenia	580
2.3.4. Pokrzywdzony	583
2.3.4.1. Potwierdzenie złożenia zawiadomienia o wykroczeniu	584
2.3.4.2. Oskarżyciel posiłkowy uboczny	584
2.3.4.3. Cofnięcie wniosku o ukaranie przez oskarżyciela publicznego a sytuacja prawna oskarżyciela posiłkowego ubocznego	586
2.3.4.4. Ograniczenie liczby oskarżycieli posiłkowych	587
2.3.4.5. Oskarżyciel posiłkowy konkurencyjny	588
2.3.4.6. Odstąpienie oskarżyciela posiłkowego ubocznego oraz konkurencyjnego	589
2.3.4.7. Śmierć pokrzywdzonego	590
2.3.4.8. Pokrzywdzony jako quasi-strona	590
2.4. Przedstawiciele procesowi stron	591
2.4.1. Przedstawiciele nieprofesjonalni pokrzywdzonego	591
2.4.2. Przedstawiciele nieprofesjonalni obwinionego	594
2.4.3. Przedstawiciele procesowi profesjonalni	595
2.4.3.1. obrońca w sprawach o wykroczenia	595
2.4.3.2. Ustanowienie obrońcy	597
2.4.3.3. Zakres udziału obrońcy w sprawach o wykroczenia	599
2.4.3.4. obrońca <i>ad hoc</i>	600
2.4.3.5. Wypowiedzenie stosunku obrończego	603
2.4.3.6. Obrona wielu obwinionych przez tego samego obrońcę	606
2.4.3.7. Obowiązek obrońcy działania na korzyść	608
2.4.3.8. Zdolność postulacyjna obwinionego a udział obrońcy w postępowaniu	609
2.4.4. Pełnomocnik pokrzywdzonego, oskarżyciela posiłkowego, samoistnego	610
3. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w czynnościach procesowych w sprawach o wykroczenia	614
3.1. Wprowadzenie	615
3.2. Odpowiednie stosowanie przepisów do elementów postanowienia i zarządzenia, forum orzekania sądu oraz sprawdzenia okoliczności faktycznych przez sąd	618
3.2.1. Elementy postanowienia i zarządzenia	618
3.2.2. Forum orzekania sądu	619
3.2.3. Sprawdzenie okoliczności faktycznych przez sąd	621
3.3. Odpowiednie stosowanie przepisów o protokołach	621
3.4. Zakres dostępu do akt	625
3.5. Instytucje procesowe wspólne częściowo z regulacjami wykroczeniowymi	626
3.5.1. Porządek czynności procesowych	626
3.5.1.1. Forma czynności procesowych	627
3.5.1.2. Udział w czynnościach procesowych i następstwa nieobecności	629
3.5.2. Terminy procesowe	630
3.5.2.1. Terminy zawite	631
3.5.2.2. Terminy prekluzyjne	633
3.5.2.3. Terminy instrukcyjne	633
3.5.2.4. Obliczanie terminów	634
3.5.3. Doręczenia	635

3.5.4. Przeglądanie akt i sporządzanie odpisów	640
3.5.5. Odtworzenie zaginionych lub zniszczonych akt	642
4. Postępowanie dowodowe w sprawach o wykroczenia	643
4.1. Zagadnienia ogólne	645
4.2. Dowodzenie w ramach czynności wyjaśniających i przed sądem	645
4.2.1. Pierwsze źródła informacji o wykroczeniu	645
4.2.2. Postępowanie Policji w przypadku ujawnienia wykroczenia	647
4.2.3. Żądanie ścigania	647
4.3. Pojęcie dowodu	648
4.3.1. Rodzaje dowodów	649
4.3.2. Wprowadzanie dowodów do postępowania w sprawach o wykroczenia	650
4.4. Wniosek dowodowy	651
4.4.1. Pozostawienie wniosku dowodowego bez rozpoznania	651
4.4.2. Oddalenie wniosku dowodowego	653
4.5. Przedmiot dowodu	656
4.5.1. Notoryjność powszechna	656
4.5.2. Oczywistość	656
4.5.3. Notoryjność sądowa	656
4.6. Przeprowadzanie poszczególnych dowodów	657
4.6.1. Czynności dowodowe	657
4.6.2. Przesłuchanie	658
4.7. Swoboda wypowiedzi i okoliczności ją wyłączające	659
4.7.1. Wyjaśnienia złożone pod wpływem alkoholu	661
4.7.2. Przymus	662
4.7.3. Groźba bezprawna	663
4.7.4. Hipnoza, narkoanaliza, wariograf	663
4.7.5. Swobodne wypowiedzenie się	665
4.7.6. Eliminacja dowodu	665
4.8. Uzyskiwanie (ujawnianie) poszczególnych środków dowodowych	666
4.8.1. Wyjaśnienia obwinionego	666
4.8.2. Przyznanie się do winy	668
4.8.3. Nieprzyznanie się do winy	672
4.8.4. Odwoływanie wyjaśnień	673
4.8.5. Prawo do milczenia	674
4.8.6. Fałszywe wyjaśnienia	675
4.8.7. Wypowiedzi w ramach głosów końcowych	676
4.9. Zeznania świadka	678
4.9.1. Znaczenie pojęcia świadka	678
4.9.2. Przesłuchanie świadka	678
4.9.3. Obowiązek stawienia	679
4.9.4. Przesłuchanie świadka na odległość	680
4.9.5. Konsekwencje nieusprawiedliwionego niestawienia	680
4.9.6. Obowiązek złożenia zeznań	681
4.9.7. Tajemnica obrońcy	681
4.9.8. Tajemnica spowiedzi	682
4.9.9. Tajemnica mediatora	683
4.9.10. Prawo do odmowy zeznań	683
4.9.11. Zwolnienie z obowiązku składania zeznań	684
4.9.12. Uchylenie się od odpowiedzi na pytanie	685

4.9.13. Wniosek o przesłuchanie z wyłączeniem jawności z powodu hańby	686
4.9.14. Termin odmowy zeznań lub zwolnienia z zeznawania	686
4.9.15. Skutek odmowy zeznań lub zwolnienia z zeznawania	687
4.9.16. Klauzule tajności a obowiązek składania zeznań	688
4.9.17. Tajemnica adwokacka, radcowska, lekarska, dziennikarska i statystyczna	690
4.9.18. Obowiązek mówienia prawdy	691
4.9.19. Przyrzeczenie	692
4.10. Szczególne formy przesłuchania	693
4.10.1. Okazanie	693
4.10.2. Konfrontacja	694
4.10.3. Przesłuchanie świadka z udziałem biegłego	695
4.10.4. Brak obowiązku składania zeznań	696
4.10.5. Zadawanie pytań osobom przesłuchiwanym	696
4.10.6. Obowiązek poddania się oględzinom i badaniom	697
4.11. Opinia biegłego	698
4.12. Opinia sądowopsychiatryczna	705
4.13. Ocena opinii biegłego	706
4.14. Tłumacze	707
4.15. Specjaliści	709
4.16. Oględziny	709
4.17. Eksperyment	710
4.18. Przeszukanie	711
4.19. Bilingi	716
4.20. Dowody z dokumentów	717
4.21. Pisma, zapiski i notatki urzędowe jako niedopuszczalne formy zastępowania wyjaśnień lub zeznań	720
4.22. Wyjątki od zakazu z art. 39 § 4 k.p.w.	723
4.22.1. Wyjaśnienia lub zeznania składane na piśmie	723
4.22.2. Nadesłanie wyjaśnień na piśmie	726
4.22.3. Notatka urzędowa jako podstawa wniosku o ukaranie	729
4.22.4. Odczytywanie notatek urzędowych na rozprawie	730
5. Środki przymusu	730
5.1. Zatrzymanie	731
5.1.1. Uwagi wstępne	731
5.1.2. Uwagi szczegółowe	734
5.2. Zabezpieczenie i zajęcie przedmiotów	746
5.3. Kary porządkowe i pozostałe środki przymusu	748
5.3.1. Kary porządkowe	748
5.3.2. Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie	756
5.3.3. Odebranie przedmiotu przez Policję	758
5.3.4. Inne przypadki zatrzymania i przymusowego doprowadzenia	759
5.3.5. Organy uprawnione do stosowania środków przymusu	760
5.3.6. Egzekwowanie kar porządkowych	762
5.3.7. Ustalenie miejsca pobytu osoby podejrzanej o popełnienie wykroczenia	762
6. Postępowanie wyjaśniające	766
6.1. Charakter i cel czynności wyjaśniających	766
6.2. Osoba podejrzana	767
6.3. Czynności procesowe w niezbędnym zakresie	768

6.4. Badania osobopoznawcze	769
6.5. Mediacja	770
6.6. Uzupełnienie lub sprawdzenie faktów	771
6.7. Zażalenie na niewniesienie wniosku o ukaranie	773
7. Konsensualne sposoby zakończenia postępowania w sprawach o wykroczenia	774
7.1. Uwagi ogólne	774
7.2. Wniosek o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy	776
7.3. Wniosek o skazanie w określony sposób bez przeprowadzania rozprawy w trybie art. 58 § 3 k.p.w.	780
7.4. Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności na rozprawie	783
8. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji	785
8.1. Funkcje postępowania sądowego	786
8.2. Wniosek o ukaranie	789
8.2.1. Funkcje i elementy wniosku o ukaranie	789
8.2.2. Kontrola formalna wniosku o ukaranie; zwrot wniosku do uzupełnienia	796
8.3. Wszczęcie i odmowa wszczęcia postępowania	799
8.4. Oddanie pod sąd	800
8.4.1. Wniosek oskarżyciela o skazanie bez rozprawy	801
8.4.2. Wniosek obwinionego o skazanie bez rozprawy	806
8.4.3. Okoliczności wyłączające postępowanie	809
8.4.4. Niewłaściwość sądu	812
8.4.5. Umożnienie wskutek oczywistego braku faktycznych podstaw obwinienia	812
8.4.6. Zlecenie Policji wykonania czynności dowodowych	813
8.4.7. Skierowanie sprawy do rozpoznania w postępowaniu nakazowym	814
8.4.8. Inne rozstrzygnięcia przekraczające kompetencje prezesa sądu	815
8.5. Przygotowanie do rozprawy	815
8.5.1. Posiedzenie wstępne	816
8.5.2. Zarządzenie o skierowaniu sprawy na posiedzenie lub na rozprawę	818
8.5.3. Zawiadomienie skierowane do obwinionego	819
8.5.4. Wyznaczenie składu orzekającego	820
8.5.5. Dopuszczenie dowodów	821
8.5.6. Termin zawiadomienia o rozprawie	821
8.5.7. Ustność rozprawy	822
8.5.8. Jawność rozprawy	822
8.6. Wywołanie sprawy	826
8.6.1. Podstawy odroczenia rozprawy	826
8.6.2. Przeprowadzenie dowodów mimo podstaw do odroczenia	827
8.7. Rozprawa zaoczna	828
8.8. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących fazy poprzedzającej przewód sądowy	829
8.9. Przewód sądowy	832
8.9.1. Rozpoczęcie przewodu sądowego	832
8.9.2. Czynności porządkowe	833
8.9.3. Przesłuchanie obwinionego	833
8.9.4. Ograniczenie postępowania dowodowego	834
8.9.5. Skazanie bez przeprowadzenia postępowania dowodowego	836
8.9.6. Surogaty bezpośrednich wyjaśnień	840

8.9.7. Odczytywanie wyjaśnień nieobecnego obwinionego	841
8.9.8. Reguły przeprowadzania innych dowodów na rozprawie	842
8.9.9. Niestawiennictwo świadków lub biegłych na rozprawie	842
8.9.10. Udział obwinionego w czynnościach dowodowych	842
8.9.11. Zeznania świadka	843
8.9.12. Przeprowadzanie dowodów z dokumentów	845
8.9.13. Dowody rzeczowe	846
8.9.14. Pomoc sądowa	846
8.9.15. Reguły przesłuchania na rozprawie	846
8.9.16. Uprzedzenie o zmianie kwalifikacji prawnej	848
8.9.17. Wypowiedzenie stosunku obrończego	849
8.9.18. Zasada koncentracji rozprawy	851
8.9.19. Przerwa i odroczenie	852
8.9.20. Zamknięcie przewodu sądowego	854
8.10. Głosy stron	854
8.11. Wyrokowanie	856
8.11.1. Narada	856
8.11.2. Odroczenie wydania wyroku	856
8.11.3. Wznowienie przewodu sądowego	859
8.12. Wyrokowanie	860
8.12.1. Podstawy wyroku	860
8.12.2. Konstrukcja wyroku	860
8.12.3. Zaliczenia zawarte w wyroku	862
8.12.4. Natychmiastowa wykonalność wyroku	862
8.12.5. Ogłoszenie wyroku i czynności z tym związane	864
8.13. Wniosek o uzasadnienie wyroku	864
8.14. Uzupełnienie wyroku	868
8.15. Uzasadnienie wyroku	870
9. Postępowanie odwoławcze	878
9.1. Uwagi wprowadzające	880
9.2. Katalog środków odwoławczych	882
9.3. Warunki formalne środka odwoławczego	883
9.3.1. Wskazanie zaskarżonego orzeczenia i zakreslenie zakresu zaskarżenia	884
9.3.2. Zarzuty odwoławcze	886
9.4. Podstawy odwoławcze	891
9.4.1. Naruszenie prawa materialnego	892
9.4.2. Naruszenie prawa procesowego	892
9.4.3. Błąd w ustaleniach faktycznych (<i>error facti</i>)	893
9.4.4. Niewspółmierność kary, środka karnego lub innego środka	894
9.4.5. Bezwzględne przyczyny odwoławcze	895
9.5. Wnioski odwoławcze	896
9.5.1. Wskazanie nowych faktów i dowodów przez skarżącego	897
9.6. Kontrola formalna środka odwoławczego	897
9.6.1. Wniesienie środka odwoławczego po upływie terminu	898
9.6.2. Przywrócenie terminu do wniesienia środka odwoławczego	899
9.6.3. Wniesienie środka odwoławczego przez osobę nieuprawnioną	900
9.6.4. Niedopuszczalność środka odwoławczego	901
9.7. Cofnięcie środka odwoławczego	903
9.8. Granice orzekania sądu odwoławczego	905

9.8.1. Zakaz <i>reformationis in peius</i>	906
9.8.2. Reguły <i>ne peius</i>	908
9.9. Orzekanie przez sąd odwoławczy poza granicami zaskarżenia i podniesionymi zarzutami	909
9.9.1. Uchylenie lub zmiana orzeczenia na korzyść współobwinionych	910
9.9.2. Bezwzględne przyczyny odwoławcze	911
9.9.3. Poprawa błędnej kwalifikacji prawnej	911
9.9.4. Rażąca niesprawiedliwość orzeczenia	912
9.10. Przebieg rozprawy odwoławczej	914
9.11. Wyłonienie się zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy przez Sąd Najwyższy	918
9.12. Rodzaje rozstrzygnięć sądu odwoławczego	921
9.13. Postępowanie ponowne po uchyleniu orzeczenia	923
9.14. Zażalenie	925
10. Nadzwyczajne środki zaskarżenia	928
10.1. Uwagi wstępne	929
10.2. Kasacja	930
10.2.1. Jednokrotne wniesienie kasacji	930
10.2.2. Określenie zarzutu	931
10.2.3. Kasacja wniesiona na korzyść	932
10.2.4. Odmowa przyjęcia kasacji	933
10.2.5. Pozostawienie kasacji bez rozpoznania	935
10.2.6. Wstrzymanie wykonania orzeczenia	935
10.2.7. Skład orzekający Sądu Najwyższego	937
10.2.8. Rozprawa i posiedzenie	937
10.2.9. Granice rozpoznania	939
10.2.10. Rodzaje orzeczeń	941
10.2.11. Wykonanie kary	943
10.2.12. Niedopuszczalność superkasacji	944
10.3. Wznowienie postępowania	945
10.3.1. Podstawy wznowienia	948
10.3.2. Ustalenie podstawy <i>propter falsa</i>	949
10.3.3. Nowe fakty lub dowody	951
10.3.4. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego i rozstrzygnięcia organu międzynarodowego	954
10.3.5. Niepotwierdzenie ujawnionych informacji	956
10.3.6. Wznowienie postępowania na wniosek	957
10.3.7. Wniosek o wznowienie. Wznowienie z urzędu	958
10.3.8. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu o wznowienie	964
10.3.9. Przymus adwokacko-radcowski	968
11. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniach szczególnych	975
11.1. Uwagi wprowadzające	975
11.2. Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego do postępowania przyspieszonego	975
11.3. Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego do postępowania nakazowego	977
12. Koszty postępowania w sprawach o wykroczenia	983

12.1. Pojęcie kosztów postępowania	983
12.1.1. Koszty sądowe	983
12.1.2. Wydatki stron	987
12.2. Zasady ponoszenia kosztów	988
12.3. Orzekanie o kosztach	990

Rozdział 4

Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego

w postępowaniach dyscyplinarnych	993
1. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w innych aktach prawnych – analiza dogmatyczna	994
2. Modele odpowiedniego stosowania Kodeksu postępowania karnego w postępowaniach dyscyplinarnych w prawie polskim	997
2.1. Brak odesłania do przepisów Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw w postępowaniach dyscyplinarnych	998
2.2. Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu dyscyplinarnym bez wyłączeń	1001
2.3. Model ograniczonego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniach dyscyplinarnych	1003
2.4. Model odpowiedniego stosowania w postępowaniu dyscyplinarnym przepisów Kodeksu postępowania karnego oraz Kodeksu karnego lub innych ustaw	1005
2.5. Model odpowiedniego stosowania w postępowaniu dyscyplinarnym przepisów innych niż Kodeks postępowania karnego aktów prawnych	1010

Rozdział 5

Postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych

za czyny zabronione pod groźbą kary	1015
1. Wprowadzenie do postępowania w przedmiocie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych	1017
2. Zasady procesowe	1021
3. Organy procesowe i ich właściwość	1025
4. Strony i ich procesowi przedstawiciele	1027
5. Czynności procesowe	1029
6. Dowody	1030
7. Środki przymusu w postępowaniu przeciwko podmiotom zbiorowym	1032
8. Wszczęcie postępowania	1036
9. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji	1039
10. Środki odwoławcze	1042
11. Nadzwyczajne środki zaskarżenia	1046
12. Koszty postępowania	1048

Rozdział 6

Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w ustawie o świadku

koronnym	1049
1. Uwagi ogólne	1049
2. Zakres stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego	1050
3. Stosowanie przepisów o składzie sądu	1052
4. Stosowanie przepisów dotyczących czynności procesowych	1052

5. Stosowanie przepisów dotyczących dowodów	1053
6. Stosowanie przepisów dotyczących postępowania odwoławczego	1053
7. Stosowanie innych przepisów Kodeksu postępowania karnego	1054
Rozdział 7	
Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego	
w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich	1055
1. Rys historyczny	1056
1.1. Wprowadzenie ogólne	1056
1.2. Projekt z 21.03.1921 r. ustawy o sądach dla nieletnich	1058
1.3. Postępowanie w sprawach nieletnich w Kodeksie postępowania karnego z 1928 r.	1062
1.4. Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 r.	1067
2. Zakres odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich	1071
Rozdział 8	
Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w ustawie o Instytucie	
Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu	1083
1. Wstęp	1083
2. Przekazanie Szefowi ABW informacji o przestępstwach	1085
3. Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w śledztwach prowadzonych przez prokuratorów oddziałowych komisji ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu	1086
4. Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu przygotowawczym do postępowania lustracyjnego na podstawie ustawy o IPN	1091
Rozdział 9	
Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w ustawie	
o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych	
za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego	1099
1. Karnoprawna rehabilitacja osób represjonowanych jako narzędzie sprawiedliwości transzycyjnej	1108
2. Charakter prawny postępowania w przedmiocie nieważności represjonującego orzeczenia	1110
3. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w zakresie przesłanek postępowania rehabilitacyjnego (art. 3 ust. 4 ustawy lutowej)	1114
3.1. Podsądność (art. 2 ust. 1–3 ustawy lutowej)	1114
3.2. Właściwość (art. 2 ust. 1–3 ustawy lutowej oraz art. 33–34, 36–47 i 43 k.p.k. w zw. z art. 3 ust. 4 ustawy lutowej)	1116
3.3. Wniosek o stwierdzenie nieważności represjonującego orzeczenia (art. 119 i art. 427 § 1 k.p.k. w zw. z art. 3 ust. 4 ustawy lutowej)	1117
3.4. Ujemne przesłanki procesowe (art. 4 ustawy lutowej)	1120
4. Odpowiednie zastosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu rehabilitacyjnym przed sądem pierwszej instancji	1121
4.1. Postępowanie w przedmiocie odtworzenia akt sprawy objętej wnioskiem o stwierdzenie nieważności (art. 160–166 k.p.k. w zw. z art. 3 ust. 4 ustawy lutowej)	1121
4.2. Status procesowy osoby represjonowanej	1123

4.3. Pozostali uczestnicy postępowania rehabilitacyjnego	1124
4.4. Posiedzenie w przedmiocie rehabilitacji (art. 3 ust. 4 ustawy lutowej)	1126
4.5. Możliwość posługiwania się regułą <i>in dubio pro reo</i> w procesie ustalania podstaw rehabilitacji (art. 5 § 2 k.p.k. w zw. z art. 3 ust. 4 ustawy lutowej)	1129
4.6. Orzeczenia rozstrzygające w przedmiocie rehabilitacji osoby represjonowanej (art. 3 ust. 3 i art. 5 ustawy lutowej oraz art. 531 § 1 i art. 537 § 1 k.p.k. w zw. z art. 3 ust. 4 ustawy lutowej)	1131
4.7. Obowiązki sądu powstające w związku z wydaniem orzeczenia (art. 100 § 4 w zw. z art. 100 § 8 k.p.k. w zw. z art. 3 ust. 4 ustawy lutowej oraz art. 6 ustawy lutowej i art. 16 § 2 k.p.k. w zw. z art. 3 ust. 4 ustawy lutowej)	1133
5. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w zakresie kontroli orzeczeń wydanych w postępowaniu rehabilitacyjnym	1136
5.1. Tryby kontroli orzeczenia w przedmiocie rehabilitacji działacza opozycyjnego (art. 3 ust. 3 ustawy lutowej, art. 460–461, 463–474 oraz art. 521–539 i 540–548 k.p.k. w zw. z art. 3 ust. 4 ustawy lutowej, a także art. 89–95 u.SN)	1136
5.2. Stwierdzenie nieważności przez sąd rozpoznający nadzwyczajny środek odwoławczy (art. 537 § 2 i art. 547 § 3 k.p.k. w zw. z art. 3 ust. 4 ustawy lutowej)	1138
5.3. Ochrona działacza opozycyjnego przysługująca mu w związku z zaskarżeniem orzeczenia w przedmiocie rehabilitacji (art. 434 § 1–2, art. 435, 439 § 1 pkt 9–11, art. 440, 443, 454, 524 § 3 i art. 542 § 5 w zw. z art. 3 ust. 4 ustawy lutowej oraz art. 89 § 3 u.SN)	1139
6. Odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody i krzywdy doznane przez represjonowanych działaczy opozycji	1144
7. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w zakresie przesłanek postępowania w przedmiocie roszczeń odszkodowawczych (przepisy rozdziału 58 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej)	1147
7.1. Pod sądność sądom karnym	1147
7.2. Właściwość rzeczowa i miejscowa sądu	1148
7.3. Istnienie stron procesowych	1150
7.4. Wniosek o odszkodowanie	1153
7.5. Prawomocność materialna	1154
7.6. Zawisłość sprawy	1156
8. Odpowiednie zastosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu odszkodowawczym przed sądem pierwszej instancji (przepisy rozdziału 58 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej)	1158
8.1. Skład sądu i forum rozpoznania sprawy (art. 554 § 2 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej oraz art. 348–424 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej)	1158
8.2. Zgłoszenie zarzutu przedawnienia roszczeń odszkodowawczych (art. 117 § 2 i art. 5 k.c. w zw. z art. 558 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej)	1161
8.3. Ograniczenie samodzielności jurysdykcyjnej sądu orzekającego w przedmiocie kompensat majątkowych	1163
8.4. Postępowanie dowodowe (art. 167–216 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej)	1164
8.5. Akty dyspozycji przedmiotem sporu (art. 193 § 1, art. 203 § 4 oraz art. 355 k.p.c. w zw. z art. 558 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej)	1169

8.6. Orzeczenia finalizujące postępowanie odszkodowawcze (art. 414 § 1 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej oraz art. 320 i 322 k.p.c. w zw. z art. 558 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej oraz art. 362 i 455 k.c. w zw. z art. 558 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej)	1171
9. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w zakresie kontroli orzeczeń wydanych w postępowaniu o zasądzenie roszczeń odszkodowawczych (art. 425–458 i 518–548 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej oraz art. 89–95 u.SN)	1177
9.1. Zarzuty odwoławcze (art. 438 pkt 1a oraz art. 438 pkt 3 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej)	1177
9.2. Zakaz <i>reformationis in peius</i> w postępowaniu odszkodowawczym (art. 434 § 1 i art. 443 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej)	1181
10. Koszty postępowania w sprawach objętych ustawą lutową	1184

Rozdział 10

Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego

w ustawie o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa

państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów	1187
1. Uwagi wprowadzające	1188
2. Zasady i przesłanki	1191
3. Uczestnicy postępowania	1198
4. Czynności postępowania	1207
5. Dowody	1210
6. Środki przymusu	1212
7. Przygotowanie postępowania lustracyjnego	1213
8. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji	1215
9. Postępowanie odwoławcze	1219
10. Nadzwyczajne środki zaskarżenia	1220
11. Postępowanie po uprawnieniu się do orzeczenia	1225

Rozdział 11

Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego

w ustawie o sejmowej komisji śledczej	1227
1. Uwagi ogólne	1228
2. Zakres zastosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego	1232
3. Stosowanie przepisów o wzywaniu osób	1235
4. Stosowanie przepisów dotyczących przesłuchiwanie osób wezwanych	1239
5. Zwolnienie z tajemnicy i zażalenie na postanowienie w przedmiocie zwolnienia z tajemnicy	1244
6. Stosowanie kar porządkowych	1247
7. Powoływanie biegłych	1251
8. Wykonywanie przez Prokuratora Generalnego czynności na wniosek komisji	1252
9. Komisja śledcza a postępowanie karne	1254
10. Inne kwestie. Współpraca komisji śledczej z ekspertami	1256

Rozdział 12

Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego

w ustawie o Trybunale Stanu	1257
1. Uwagi wprowadzające	1262
2. Zakres podmiotowy i przedmiotowy odpowiedzialności konstytucyjnej	1263
3. Trybunał Stanu jako organ sprawujący wymiar sprawiedliwości w zakresie odpowiedzialności konstytucyjnej	1273
4. Podstawa ogólna odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w ustawie o Trybunale Stanu	1275
4.1. Zasady procesu karnego w postępowaniu przed Trybunałem Stanu oraz Komisją Odpowiedzialności Konstytucyjnej	1276
4.2. Uczestnicy postępowania i ich udział w czynnościach procesowych w ramach prac Komisji Odpowiedzialności Konstytucyjnej oraz przed Trybunałem Stanu	1289
4.3. Dostęp do materiałów postępowania przeprowadzonego przed Komisją Odpowiedzialności Konstytucyjnej	1292
4.4. Zwolnienie osoby z zachowania tajemnicy zawodowej oraz służbowej	1298
4.5. Tryby konsensualne w postępowaniu przed Trybunałem Stanu	1304
5. Wymogi formalne wstępnego wniosku o pociągnięcie osoby do odpowiedzialności konstytucyjnej oraz wniosku o postawienie w stan oskarżenia	1305
6. Niestawiennictwo świadka, osoby objętej wnioskiem wstępnym oraz biegłego, tłumacza lub specjalisty przed Komisją Odpowiedzialności Konstytucyjnej oraz konsekwencje niestawiennictwa tych osób	1313

Rozdział 13

Odpowiednie stosowanie przepisów postępowania karnego do ustawy o naruszeniu

prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki	1319
1. Wprowadzenie	1321
2. Cel i zakres ustawy o naruszeniu prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki	1334
3. Tryb postępowania w sprawie skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki	1344
4. Rodzaje rozstrzygnięć po rozpoznaniu skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki	1364
5. Stosowanie przepisów postępowania karnego w sprawach nieuregulowanych w ustawie o naruszeniu prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki	1367

Skorowidz	1371
------------------------	-------------

O Autorach	1383
-------------------------	-------------

WYKAZ SKRÓTÓW

1. AKTY PRAWNE

EKPC	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2025 r. poz. 383)
k.k. z 1932 r.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
k.k.s.	– ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2025 r. poz. 633)
k.k.w.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2025 r. poz. 911 ze zm.)
k.p.a.	– ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 572 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.)
k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.)
k.p.k. z 1928 r.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19.03.1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 22, poz. 313 ze zm.)
k.p.k. z 1969 r.	– ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.)
k.p.w.	– ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2025 r. poz. 860 ze zm.)
k.p.w. z 1971 r.	– ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. Nr 12, poz. 116 ze zm.)
k.w.	– ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2025 r. poz. 734 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
KPP	– Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389)
MPPOiP	– Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
o.p.	– ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2025 r. poz. 111 ze zm.)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 334 ze zm.)

p.u.s.w.	– ustawa z 21.08.1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 2250 ze zm.)
pr. adw.	– ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2024 r. poz. 1564 ze zm.)
pr. bud.	– ustawa z 7.07.1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2025 r. poz. 418 ze zm.)
pr. not.	– ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2024 r. poz. 1001 ze zm.)
pr. pocz.	– ustawa z 23.11.2012 r. – Prawo pocztowe (Dz.U. z 2025 r. poz. 366 ze zm.)
pr. pras.	– ustawa z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914)
pr. prok.	– ustawa z 28.01.2016 r. – Prawo o prokuraturze (Dz.U. z 2024 r. poz. 390 ze zm.)
pr. przew.	– ustawa z 15.11.1984 r. – Prawo przewozowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 1262)
r.u.s.p.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 867 ze zm.)
regulamin Sejmu	– uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 30.07.1992 r. – Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. z 2022 r. poz. 990 ze zm.)
u.IPN	– ustawa z 18.12.1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. z 2023 r. poz. 102)
u.KAS	– ustawa z 16.11.2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. z 2025 r. poz. 1131 ze zm.)
u.l., ustawa lustracyjna	– ustawa z 18.10.2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2025 r. poz. 1519)
u.o.p.z.	– ustawa z 28.10.2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. z 2024 r. poz. 1822)
u.p.n.	– ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969 ze zm.)
u.r.p.	– ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 499 ze zm.)
u.SKŚ	– ustawa z 21.01.1999 r. o sejmowej komisji śledczej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1024)
u.SN	– ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2024 r. poz. 622)
u.ś.k.	– ustawa z 25.06.1997 r. o świadku koronnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 1197)
u.TS	– ustawa z 26.03.1982 r. o Trybunale Stanu (Dz.U. z 2022 r. poz. 762 ze zm.)
u.w.r.n.	– ustawa z 9.06.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2024 r. poz. 978 ze zm.)
ustawa lutowa	– ustawa z 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. z 2024 r. poz. 442)
ustawa o skardze	– ustawa z 17.06.2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz.U. z 2023 r. poz. 1725)
ZTP	– Zasady techniki prawodawczej – załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283)

2. INSTYTUCJE, ORGANY, ORGANIZACJE

ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
IPN	– Instytut Pamięci Narodowej
KOK	– Komisja Odpowiedzialności Konstytucyjnej
KRRiT	– Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
ONZ	– Organizacja Narodów Zjednoczonych
SA	– sąd apelacyjny
SKŚ	– sejmowa komisja śledcza
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny

3. CZASOPISMA, ORZECZNICTWO, PUBLIKATORY

Annales UMCS	– Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
Biul. PK	– Biuletyn Prawa Karnego
Biul. SN	– Biuletyn Sądu Najwyższego
CPKNP	– Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
HUDOC	– baza orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
IN	– Ius Novum
KPPubl.	– Kwartalnik Prawa Publicznego
KSAG	– Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej
KZS	– Krakowskie Zeszyty Sądowe
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
NKPK	– Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego
NP	– Nowe Prawo
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	– Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSAG	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
OSAK	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Katowicach
OSAŁ	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Łodzi
OSASz	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
OSAW	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
OSNC	– Orzecznictwo Sądów Polskich. Izba Cywilna
OSNKN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Kontroli Nadzwyczajnej
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Prokuratura Generalna
OSNSD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Sąd Dyscyplinarny

OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OSwSG	– Orzecznictwo Sądów w Sprawach Gospodarczych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Seria A
Pal.	– Palestra
PiM	– Prawo i Medycyna
PiP	– Państwo i Prawo
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPK	– Przegląd Prawa Konstytucyjnego
Probl. Praworz.	– Problemy Praworządności
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkl.	– Prokuratura i Prawo – wkładka
Prz. Leg.	– Przegląd Legislacyjny
Prz. Pol.	– Przegląd Policyjny
Prz. Sejm.	– Przegląd Sejmowy
Przeg. PC	– Przegląd Prawa Cywilnego
PS	– Przegląd Sądowy
R.Pr.	– Radca Prawny
Rej.	– Rejent
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	– Studia Cywilistyczne
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNSA	– Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego
ZP	– Zeszyty Prawnicze

WYKAZ PODSTAWOWEJ LITERATURY PODAWANEJ WYŁĄCZNIE W ZAPISIE SKRÓCONYM

1. PODRĘCZNIKI

- Artymiak, Rogalski, Sobolewski, *Proces. Część ogólna* – G. Artymiak, M. Klejnowska, C.P. Kłak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, K. Sowiński, *Proces karny. Część ogólna*, red. G. Artymiak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, Warszawa 2007
- Artymiak, Rogalski, *Proces. Część ogólna* – G. Artymiak, M. Klejnowska, C.P. Kłak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, K. Sowiński, *Proces karny. Część ogólna*, red. G. Artymiak, M. Rogalski, Warszawa 2012
- Artymiak, Rogalski, *Proces. Część szczególna* – G. Artymiak, M. Klejnowska, C.P. Kłak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, A. Masłowska, *Proces karny. Część szczególna*, red. G. Artymiak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, Warszawa 2007; red. G. Artymiak, M. Rogalski, Warszawa 2012
- Bulsiewicz i inni, *Przebieg* – A. Bulsiewicz, M. Jeż-Ludwichowska, D. Kala, D. Osowska, A. Lach, *Przebieg procesu karnego*, Toruń 1996, 2003
- Cieślak, *Podstawowe założenia* – M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971, 1973, 1984
- Cieślak, *Podstawowe założenia. Dzieła wybrane* – M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne* [w:] M. Cieślak, *Dzieła wybrane*, t. II, red. S. Waltoś, Kraków 2011
- Cieślak, *Zagadnienia dowodowe. Dzieła wybrane* – M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym* [w:] M. Cieślak, *Dzieła wybrane*, t. I, red. S. Waltoś, Kraków 2011
- Cieślak, *Zagadnienia dowodowe* – M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955
- Cieślak, *Zarys* – M. Cieślak, *Postępowanie karne. Zarys instytucji*, Warszawa 1982
- Daszkiewicz, *Zagadnienia*, t. I – W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. I, Bydgoszcz 2000
- Daszkiewicz, *Zagadnienia*, t. II – W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. II, Bydgoszcz 2001
- Daszkiewicz, Nowak, Stachowiak, *Proces* – W. Daszkiewicz, T. Nowak, S. Stachowiak, *Proces karny. Część szczególna*, Poznań 1996
- Dudka, Paluszkiwicz, *Postępowanie* – K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2016, 2017, 2018, 2021
- Gardocka, *Podręcznik* – T. Gardocka, *Postępowanie karne. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2005

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

Glaser, <i>Polski proces</i>	– S. Glaser, <i>Polski proces karny w zarysie wraz z prawem o ustroju sądów powszechnych</i> , Kraków 1934
Grajewski, <i>Przebieg procesu</i>	– J. Grajewski, <i>Przebieg procesu karnego</i> , Warszawa 2001, 2008, 2012
Grajewski i inni, <i>Prawo</i>	– K. Papke-Olszauskas, S. Steinborn, K. Woźniewski, <i>Prawo karne procesowe. Część ogólna</i> , red. J. Grajewski, Warszawa 2009, 2011
Grzegorzczuk, Tylman, <i>Postępowanie</i>	– T. Grzegorzczuk, J. Tylman, <i>Polskie postępowanie karne</i> , Warszawa 1998, 1999, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2014, 2022
Hofmański, Zabłocki, <i>Elementy metodyki</i>	– P. Hofmański, S. Zabłocki, <i>Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych</i> , Kraków 2006, Warszawa 2011
Kalinowski, <i>Polski proces</i>	– S. Kalinowski, <i>Polski proces karny</i> , Warszawa 1970, 1971
Kalinowski, <i>Postępowanie. Zarys części ogólnej</i>	– S. Kalinowski, <i>Postępowanie karne. Zarys części ogólnej</i> , Warszawa 1963
Kalinowski, <i>Postępowanie. Zarys części szczególnej</i>	– S. Kalinowski, <i>Postępowanie karne. Zarys części szczególnej</i> , Warszawa 1964
Kmiciek, Skrętowicz, <i>Proces</i>	– R. Kmiciek, E. Skrętowicz, <i>Proces karny. Część ogólna</i> , Kraków–Lublin 1996, 1998, 1999, Kraków 2002, 2003, 2004, 2006, Warszawa 2009
Kruszyński i inni, <i>Wykład</i>	– B. Bieńkowska, P. Kruszyński, C. Kulesza, P. Piszczek, S. Pawelec, <i>Wykład prawa karnego procesowego</i> , red. P. Kruszyński, Białystok 1998, 2003, 2012
Lipczyńska, <i>Proces</i> , cz. 1	– M. Lipczyńska, <i>Polski proces karny. Zagadnienia ogólne</i> , cz. 1, Warszawa–Wrocław 1971, 1986
Lipczyńska, <i>Proces</i> , cz. 2	– M. Lipczyńska, <i>Polski proces karny. Zagadnienia szczególne</i> , cz. 2, Warszawa–Wrocław 1986
Marszał, <i>Proces</i>	– K. Marszał, <i>Proces karny</i> , Katowice 1992, 1995, 1997, 1998
Marszał, <i>Zagadnienia</i>	– K. Marszał, <i>Proces karny. Zagadnienia ogólne</i> , Katowice 2008, 2013
Marszał, Zagrodnik, <i>Proces</i>	– K. Zgryzek, R. Koper, J. Zagrodnik, K. Marszał, <i>Proces karny</i> , red. K. Marszał, J. Zagrodnik, Warszawa 2017
Marszał i inni, <i>Proces</i>	– K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, <i>Proces karny</i> , red. K. Marszał, Katowice 2003, 2005, 2008
Marszał i inni, <i>Przebieg</i>	– K. Marszał, S. Stachowiak, K. Sychta, J. Zagrodnik, K. Zgryzek, <i>Proces karny. Przebieg postępowania</i> , red. K. Marszał, Katowice 2008, 2012
Prusak, <i>Postępowanie</i>	– F. Prusak, <i>Postępowanie karne</i> , Warszawa 2001
Schaff, <i>Proces</i>	– L. Schaff, <i>Proces karny Polski Ludowej. Wykład zasad ogólnych</i> , Warszawa 1953
Siewierski, Tylman, Olszewski, <i>Postępowanie</i>	– M. Siewierski, J. Tylman, M. Olszewski, <i>Postępowanie karne w zarysie</i> , Warszawa 1971, 1974
Skorupka, <i>Postępowanie. Część ogólna</i>	– Z. Świda, J. Skorupka, R. Ponikowski, W. Posnow, <i>Postępowanie karne. Część ogólna</i> , red. J. Skorupka, Warszawa 2012
Skorupka, <i>Proces karny</i>	– D. Gruszecka, K. Kremens, K. Nowicki, J. Skorupka, <i>Proces karny</i> , red. J. Skorupka, Warszawa 2017, 2018, 2019, 2020
Śliwiński, <i>Polski proces</i>	– S. Śliwiński, <i>Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne</i> , Warszawa 1948, 1959, 1961

- Śliwiński, *Proces. Przebieg* – S. Śliwiński, *Proces karny. Przebieg procesu i postępowanie wykonawcze*, Warszawa 1948
- Świda, *Postępowanie* – Z. Świda, J. Skorupka, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część szczególna*, red. Z. Świda, Warszawa 2011; red. J. Skorupka, Warszawa 2013
- Świda, *Postępowanie. Część ogólna* – Z. Świda, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część ogólna*, red. Z. Świda, Warszawa 2008
- Waltoś, *Proces* – S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 1985, 1995, 1996, 1998, 2000, 2001, 2002, 2003, 2005, 2008, 2009
- Waltoś, Hofmański, *Proces* – S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013, 2016, 2017, 2018, 2020, 2023
- Zagrodnik, *Proces* – R. Koper, K. Marszał, J. Zagrodnik, K. Zgryzek, *Proces karny*, red. J. Zagrodnik, Warszawa 2019

2. KOMENTARZE

- Angerman, Nowotny, Przeworski, *Komentarz* – K. Angerman, J. Nowotny, J. Przeworski, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego wraz z dotyczącymi ustawami i rozporządzeniami*, Warszawa 1930
- Boratyńska, Górski, Królikowski, Sakowicz, Warchoń, Ważny, *Kodeks* – K.T. Boratyńska, A. Górski, M. Królikowski, A. Sakowicz, M. Warchoń, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2015
- Boratyńska, Górski, Sakowicz, Ważny, *Kodeks* – K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2005, 2007, 2009, 2012, 2013, 2014
- Drajewicz, *Kodeks* – *Kodeks postępowania karnego*, t. II, *Komentarz do art. 425–682*, red. D. Drajewicz, Warszawa 2020
- Dudka, *Kodeks* – *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2018, 2020, 2023
- Gostyński i inni, *Kodeks*, t. I – J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, t. I, Warszawa 1998, 2003, 2004
- Gostyński i inni, *Kodeks*, t. II – J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, t. II, Warszawa 1998, 2004
- Gostyński i inni, *Kodeks*, t. III – J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, t. III, Warszawa 1998, 2004
- Grajewski, Paprzycki, Płachta, *Kodeks*, t. I – J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Płachta, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, *Komentarz do art. 1–424 k.p.k.*, Kraków 2003
- Grajewski, Paprzycki, Płachta, *Kodeks*, t. II – J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Płachta, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, *Komentarz do art. 425–673 k.p.k.*, Kraków 2003
- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Kodeks*, t. I – J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, *Komentarz do art. 1–424 K.P.K.*, red. J. Grajewski, Kraków 2006, Warszawa 2010; red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013

- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Kodeks*, t. II – J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, red. J. Grajewski, Kraków 2006, Warszawa 2010; red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013, 2015
- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 1–424* – J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 1–424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U.97.89.555)*, red. L.K. Paprzycki, LEX 2015
- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 425–673* – J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 425–673 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U.97.89.555)*, red. L.K. Paprzycki, LEX 2014, 2015
- Grajewski, Skrętowicz, *Kodeks* – J. Grajewski, E. Skrętowicz, *Kodeks postępowania karnego z komentarzem*, Gdańsk 1995, 1996
- Grzegorzczuk, *Kodeks* – T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania karnego wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym*, Kraków 2003, 2004, 2005, Warszawa 2008, 2010
- Grzegorzczuk, *Kodeks*, t. I – T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania karnego*, t. I, *Komentarz do art. 1–467*, Warszawa 2014
- Grzeszczyk, *Kodeks* – W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa, 2003, 2005, 2007, 2011, 2012, 2014
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. I – P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. I, *Komentarz do artykułów 1–296*, red. P. Hofmański, Warszawa 1999, 2004, 2007, 2011
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. II – P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. II, *Komentarz do artykułów 297–467*, red. P. Hofmański, Warszawa 1999, 2004, 2007, 2011
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. III – P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. III, *Komentarz do artykułów 468–682*, red. P. Hofmański, Warszawa 2004, 2007, 2010, 2012
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. IV – P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. IV, *Aktualizacje*, red. P. Hofmański, Warszawa 2008
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks. Suplement* – P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Suplement do tomów I–III*, Warszawa 2004
- Kalinowski, Siewierski, *Kodeks* – S. Kalinowski, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1960, 1966
- Lipczyńska, Ponikowski, *Mały komentarz* – M. Lipczyńska, R. Ponikowski, *Mały komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 1986
- Mazur, *Kodeks* – *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. M. Mazur, Warszawa 1971, 1976
- Peiper, *Komentarz* – L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego i przepisów wprowadzających tenże kodeks*, Kraków 1929, 1932, 1933
- Prusak, *Komentarz* – F. Prusak, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego*, t. I, II, Warszawa 1999
- Sakowicz i inni, *Kodeks* – K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, A. Górski, M. Królikowski, A. Sakowicz, M. Warchoń, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2016, 2018; K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, A. Górski, R. Koper, M. Królikowski, A. Lach, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2020, 2023, Legalis 2020, 2023

- Skorupka, *Kodeks* – *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2015, 2016, 2017, 2018, 2020, 2021, Legalis 2020, 2021, 2023
- Skorupka, *Kodeks. Komentarz aktualizowany* – *Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany*, red. J. Skorupka, Legalis 2023
- Stefański, Zabłocki, *Kodeks*, t. I – *Kodeks postępowania karnego*, t. I, *Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017
- Stefański, Zabłocki, *Kodeks*, t. II – *Kodeks postępowania karnego*, t. II, *Komentarz do art. 167–296*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2019, LEX 2019
- Stefański, Zabłocki, *Kodeks*, t. III – *Kodeks postępowania karnego*, t. III, *Komentarz do art. 297–424*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2004, 2021, LEX 2021
- Szumiło-Kulczycka, *Komentarz do wybranych przepisów* – *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, LEX 2022
- Świecki, *Kodeks* – B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, II, red. D. Świecki, Warszawa 2013, 2014, 2015, 2017, 2018, 2020, LEX 2020, 2022, 2024
- Świecki, *Komentarz do zmian 2016* – K. Eichstaedt, B. Augustyniak, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian 2016*, Warszawa 2016
- Świecki, *Kodeks. Komentarz aktualizowany*, t. I – B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego*, t. I, *Komentarz, aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX 2017, 2020, 2022, 2023, 2024, 2025
- Świecki, *Kodeks. Komentarz aktualizowany*, t. II – B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego*, t. II, *Komentarz, aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX 2017, 2020, 2022, 2024
- Ważny, *Kodeks* – *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Ważny, Warszawa 2020
- Zabłocki, *Postępowanie* – S. Zabłocki, *Postępowanie kasacyjne w nowym kodeksie postępowania karnego. Komentarz praktyczny*, Warszawa 1998
- Zagrodnik, *Kodeks* – M. Burdzik, S. Głogowska, J. Karaźniewicz, M. Klejnowska, N. Majda, I. Palka, K. Sychta, J. Zagrodnik, K. Żyła, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, LEX 2023

3. KOMENTARZE DO INNYCH USTAW

- Błachut, Keler, Soja, *K.k.s.* – J. Błachut, G. Keler, A. Soja, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2024
- Bojarski, Skrętowicz, *Nieletni* – T. Bojarski, E. Skrętowicz, *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2007, 2011, 2014
- Dąbkiewicz, *K.p.u.* – K. Dąbkiewicz, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2014, 2017
- Garlicki, *Konwencja*, t. I – L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz*, t. I, *Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010
- Garlicki, *Konwencja*, t. II – L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, R. Degener, M. Krzyżanowska-Mierzewska, I. Kondak, K. Ryngielewicz, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz*, t. II, *Komentarz do artykułów 19–59 oraz Protokołów dodatkowych*, red. L. Garlicki, Warszawa 2011

- Gostyński, *K.k.s.* – Z. Gostyński, *Komentarz do Kodeksu karnego skarbowego. Tytuł II – postępowanie w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe. Tytuł III – postępowanie wykonawcze*, Warszawa 2000, LEX
- Grzegorzczak, *K.k.s.* – T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2000, 2001, 2006, 2009
- Grzegorzczak, *K.p.u.* – T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 1995, 2002, 2005, 2008, 2012
- Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.* – P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2009, 2012, 2017
- Kotowski, *K.w.p.* – W. Kotowski, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, LEX 2003; W. Kotowski, B. Kurzępa, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2016, Legalis
- Lewiński, *K.p.u.* – J. Lewiński, *Komentarz do Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia*, Warszawa 2003, 2007; J. Lewiński, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2011, LEX
- Prusak, *K.k.s.* – F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, t. I (art. 1–53), t. II (art. 54–191), Warszawa 2006
- Rogalski, *K.p.u.* – *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, red. M. Rogalski, Warszawa 2009, 2022, 2025, LEX
- Sakowicz, *K.p.u.* – *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2018, 2020, 2024, Legalis
- Skorupka, *K.k.s.* – J. Skorupka, *Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu karnego skarbowego*, LEX 2020
- Skowron, *K.p.u.* – A. Skowron, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Gdańsk 2006, Warszawa 2010, LEX
- Skowronek, *K.k.s.* – G. Skowronek, *Kodeks karny skarbowy. Art. 113–191. Komentarz*, Warszawa 2006; *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2019, 2020
- Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.* – L. Wilk, J. Zagrodnik, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2018, 2020, 2021, Legalis
- Zgoliński, *K.k.s.* – A. Bułat, V. Konarska-Wrzošek, T. Oczkowski, J. Skorupka, I. Zgoliński [w:] *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, red. I. Zgoliński, Warszawa 2018, 2021

4. MATERIAŁY POKONFERENCYJNE

- Bojarski, *Problemy reformy* – *Problemy reformy postępowania w sprawach nieletnich. Materiały z konferencji naukowej „Problemy reformy postępowania w sprawach nieletnich”, Lublin, 18–19 września 2008 r.*, red. T. Bojarski, Lublin 2008
- Bojarski, *Rozwój nauk* – *Rozwój nauk penalnych w sześćdziesięciolecie Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej przez pracowników Katedry Prawa Karnego i Kryminologii UMCS w Lublinie w dn. 23–24 kwietnia 2009 r.*, red. T. Bojarski, Lublin 2009
- Bojarski, Skrętowicz, *Problemy* – *Problemy reformy prawa karnego: materiały z sesji naukowej, Lublin–Kazimierz Dolny, 20–22 września 1993 r.*, red. T. Bojarski, E. Skrętowicz, Lublin 1993

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Czech, *Filozofia* – *Filozofia prawa a tworzenie i stosowanie prawa. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej w dniach 11 i 12 czerwca 1991 roku w Katowicach*, red. B. Czech, Katowice 1992
- Ćwiąkałski, Artymiak, *Karnomaterialne* – *Karnomaterialne i procesowe aspekty naprawienia szkody w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, red. Z. Ćwiąkałski, G. Artymiak, Warszawa 2010
- Ćwiąkałski, Artymiak, *Współzależność* – *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego: w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian. Materiały z konferencji naukowej odbytej w dniach 11–13 października 2007 r. w Czarnej, poświęconej pamięci Profesora Zbigniewa Sobolewskiego*, red. Z. Ćwiąkałski, G. Artymiak, Warszawa 2009
- Dynia, Klak, *Europejskie standardy* – *Europejskie standardy ochrony praw człowieka a ustawodawstwo polskie*, red. E. Dynia, C.P. Klak, Rzeszów 2005
- Giezek, Malicki, *Adwokatura* – *Adwokatura jako uczestnik procesu legislacyjnego*, red. J. Giezek, A. Malicki, Warszawa 2012
- Gruszecka, Skorupka, *Granice procesu* – *Granice procesu karnego. Legalność działań uczestników postępowania*, red. D. Gruszecka, J. Skorupka, Warszawa 2015
- Hofmański, *Węzłowe problemy* – *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010
- Kasprzak, Młodziejowski, *Wybrane problemy* – *Wybrane problemy procesu karnego i kryminalistyki*, red. J. Kasprzak, B. Młodziejowski, Olsztyn 2010
- Kremens, Skorupka, *Pojęcie* – *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w polskim procesie karnym. Materiały Wrocławskiego Seminarium Karnoprosesowego 2013*, red. K. Kremens, J. Skorupka, Wrocław 2013
- Kruszyński, *Postępowanie karne w XXI wieku* – *Postępowanie karne w XXI wieku: materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Popowo 26–28 października 2001 r.*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2002
- Kulesza, *Ocena funkcjonowania* – *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, red. C. Kulesza, Warszawa 2009
- Kulesza, *System* – *System wymiaru sprawiedliwości a media*, red. C. Kulesza, Białystok 2009
- Leciak, *Odpowiedzialność* – *Odpowiedzialność karna podmiotów zbiorowych. Konferencja, Jastrzębia Góra, 12–14 października 2003 r.*, red. A. Leciak, „Ape-lacja Gdańska” 2003/3
- Mozgawa, Dudka, *Kodeks: ocena i perspektywy zmian* – *Kodeks karny i kodeks postępowania karnego po dziesięciu latach obowiązywania: ocena i perspektywy zmian*, red. M. Mozgawa, K. Dudka, Warszawa 2009
- Ratusińska, *Czterdziestolecie kodeksu* – *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7–9 października 2005 r.)*, red. I. Ratusińska, Kraków 2006
- Skorupka, *Jawność procesu* – *Jawność procesu karnego*, red. J. Skorupka, Warszawa 2012
- Skorupka, Drozd, *Nowe spojrzenie* – *Nowe spojrzenie na model zakazów dowodowych w procesie karnym*, red. J. Skorupka, A. Drozd, Warszawa 2015
- Skorupka, Hayduk-Hawrylak, *Współczesne tendencje* – *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, red. J. Skorupka, I. Hayduk-Hawrylak, Warszawa 2011

- Skrętowicz, *Nowy kodeks* – *Nowy kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe. Materiały z konferencji naukowej „Kodeks postępowania karnego” zorganizowanej w dniach 8–10 września 1997 r.*, red. E. Skrętowicz, Kraków 1998
- Sobolewski, Artymiak, *Zasada prawdy* – *Zasada prawdy materialnej. Materiały z konferencji, Krasieczyn 15–16 października 2005 r.*, red. Z. Sobolewski, G. Artymiak, Kraków 2006
- Sobolewski, Artymiak, Kłak, *Problemy* – *Problemy znowelizowanej procedury karnej. Materiały konferencji naukowej, Rzeszów–Czarna, 17–18 października 2003 r.*, red. Z. Sobolewski, G. Artymiak, C.P. Kłak, Kraków 2004
- Szwarc, *Porozumiewanie się* – *Porozumiewanie się i uzgadnianie rozstrzygnięć przez uczestników postępowania karnego*, red. A. Szwarc, Warszawa–Poznań 1993
- Szwarc, *Przestępczość przygraniczna* – *Przestępczość przygraniczna. Postępowanie karne przeciwko cudzoziemcom w Polsce. Konferencja międzynarodowa (niemiecko-polska), Poznań, 24–27 czerwca 1999 roku*, red. A. Szwarc, Poznań 2000

5. KSIĘGI JUBILEUSZOWE (PAMIĄTKOWE)

- Księga Bojarskiego* – *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011
- Księga Buchały* – *Problemy odpowiedzialności karnej. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Kazimierza Buchały*, red. Z. Cwiakalski, M. Szewczyk, S. Waltoś, A. Zoll, Kraków 1994
- Księga Bulsiewicza* – *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza*, red. A. Marek, Toruń 2004
- Księga Cieślaka* – *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, red. S. Waltoś, Kraków 1993
- Księga Daszkiewicza* – *Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewicza*, red. T. Nowak, Poznań 1999
- Księga Dody* – *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Zbigniewa Dody*, red. A. Gaberle, S. Waltoś, Kraków 2000
- Księga Filara* – *Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga jubileuszowa Profesora Mariana Filara*, red. A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak, Toruń 2012
- Księga Gaberle* – *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, red. K. Krajewski, Warszawa 2007
- Księga Gardockiego* – *Miedzy nauką a praktyką prawa karnego. Księga jubileuszowa Profesora Lecha Gardockiego*, red. Z. Jędrzejewski, M. Królikowski, Z. Wiernikowski, Warszawa 2014
- Księga Gostyńskiego* – *Kompensacyjna funkcja prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Gostyńskiego*, red. S. Waltoś, B. Nita, P. Trzaska, M. Żurek, CzPKiNP 2002/2
- Księga Górniok* – *Problemy nauk penalnych. Prace ofiarowane Profesor Oktawii Górniok*, red. L. Tyszkiewicz, Katowice 1996

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Księga Grajewskiego* – Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu, red. M. Plachta, GSP 2003/11
- Księga Grzegorzcyka* – Artes serviunt vitae sapientia imperat. Proces karny sensu largo. Rzeczywistość i wyzwania. Księga jubileuszowa Profesora Tomasza Grzegorzcyka z okazji 70. urodzin, red. J. Kasiński, A. Małolepszy, P. Misztal, R. Olszewski, K. Rydz-Sybilak, D. Świecki, Warszawa–Łódź 2019
- Księga Holdy* – Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Holdy, red. B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski, Warszawa 2011
- Księga Jaskierni* – Ustroje – prawa człowieka – bezpieczeństwo – integracja europejska. Księga jubileuszowa z okazji 70. urodzin Profesora Jerzego Jaskierni, red. R.M. Czarny, Ł. Boratyński, P. Ramiączek, K. Spryszak, Toruń 2020
- Księga Kaczmarka* – Przestępstwo – kara – polityka kryminalna. Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka, red. J. Giezek, Kraków 2006
- Księga Kaftala* – Problemy prawa i procesu karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Alfreda Kaftala, red. G. Rejman, B.T. Bienkowska, Z. Jędrzejowski, P. Mierzejewski, Warszawa 2008
- Księga Kalinowskiego* – Rozprawa główna. Problemy podstawowe. Praca zbiorowa ku czci Profesora Stanisława Kalinowskiego, red. A. Murzynowski, „Studia Iuridica” 1985, t. XIII
- Księga Kmiecika* – Iudicium et Scientia. Księga jubileuszowa Profesora Romualda Kmiecika, red. A. Przyborowska-Klimczak, A. Taracha, Warszawa 2011
- Księga Korcyl-Wolskiej* – W kręgu prawa nieletnich. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Marianny Korcyl-Wolskiej, red. P. Hofmański, S. Waltoś, Warszawa 2009
- Księga Kubickiego* – Prawo. Społeczeństwo. Jednostka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Leszkowi Kubickiemu, red. A. Łopatka, B. Kunicka-Michalska, S. Kiewlicz, Warszawa 2003
- Księga Kulickiego* – Doctrina multiplex veritas una. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Mariuszowi Kulickiemu twórcy Katedry Kryminalistyki z okazji 35-lecia powołania Katedry na Wydziale Prawa i Administracji UMK, red. A. Bulsiewicz, A. Marek, V. Kwiatkowska-Darul, Toruń 2004
- Księga Kunickiej-Michalskiej* – Reforma prawa karnego. Propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej, red. J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, J. Skupiński, Warszawa 2008
- Księga Kruszyńskiego* – Wokół gwarancji współczesnego procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Piotra Kruszyńskiego, red. B.T. Bienkowska, H. Gajewska-Kraczkowska, M. Rogacka-Rzewnicka, Warszawa 2015
- Księga Langa* – Teoria prawa. Filozofia prawa. Współczesne prawo i prawoznawstwo. Profesorowi Wiesławowi Langowi w siedemdziesiąt rocznicę urodzin, Toruń 1998
- Księga Leleńtala* – Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Leleńtalowi w 45. roku pracy naukowej i dydaktycznej, red. K. Indeck, Łódź 2004

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Księga Łętowskiego* – *Państwo prawa – Administracja – Sądownictwo. Prace dedykowane prof. dr. hab. Januszowi Łętowskiemu w 60. rocznicę urodzin*, red. A. Łopatka, A. Wróbel, S. Kiewlicz, Warszawa 1999
- Księga Marka* – *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, red. V. Konarska-Wrzošek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz, Warszawa 2010
- Księga Marszala* – *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci Profesora Kazimierza Marszala*, red. P. Hofmański, K. Zgryzek, Katowice 2003
- Księga Murzynowskiego, 1997* – *Węzłowe zagadnienia procedury karnej. Księga ku czci Profesora Andrzeja Murzynowskiego*, red. P. Kruszyński, „Studia Iuridica” 1997, t. XXXIII
- Księga Murzynowskiego, 2020* – *Istota i zasady procesu karnego 25 lat później. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Murzynowskiego*, red. M. Rogacka-Rzewnicka, H. Gajewska-Kraczkowska, Warszawa 2020
- Księga Nowaka* – *Współczesny polski proces karny. Księga ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi*, red. S. Stachowiak, Poznań 2002
- Księga Pazdana* – *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005
- Księga Rejman* – *Gaudium in litteris est. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Genowefie Rejman z okazji osiemdziesiątych urodzin*, red. L. Gardocki, M. Królikowski, A. Walczak-Zochowska, Warszawa 2005
- Księga Resicha* – *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, red. M. Jędrzejewska, T. Ereciński, Warszawa 1985
- Księga Skrętowicza* – *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi*, red. I. Nowikowski, Lublin 2007
- Księga Skupińskiego* – *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, red. A. Błachnio-Parzych, J. Jakubowska-Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska, Warszawa 2013
- Księga Stachowiaka* – *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska, P. Górecki, H. Paluszkievicz, P. Wiliński, Warszawa 2008
- Księga Szwarca* – *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, red. Ł. Pohl, Poznań 2009
- Księga Świdy* – *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009
- Księga Traple* – *Experientia docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*, red. P. Kostański, P. Podrecki, T. Targosz, Warszawa 2017
- Księga Tylmana, 2011* – *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011
- Księga Tylmana, 2014* – *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, D. Świecki, M. Zbrojewski, Warszawa 2014

- Księga Tyszkiewicza* – *U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi*, red. O. Górniok, Katowice 1999
- Księga Waltosia*, 2000 – *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Profesora Stanisława Waltosia*, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll, Warszawa 2000
- Księga Waltosia*, 2022 – *W pogoni za rzetelnym procesem karnym. Księga dedykowana Profesorowi Stanisławowi Waltosiowi*, red. D. Szumiło-Kulczycka, Warszawa 2022
- Księga Wagnera* – *Ze sztandarem prawa w świat. Księga dedykowana Profesorowi Wienicysławowi Józefowi Wagnerowi von Igelgrund z okazji 85-lecia urodzin*, red. R. Tokarczyk, K. Motyka, Kraków 2002
- Księga Wąska* – *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, red. L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda, Lublin 2005
- Księga Weigend* – *Księga dedykowana dr Ewie Weigend*, red. S. Waltoś, CzoPKiNP 2011, rok XV
- Księga Zablockiego* – *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zablockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. P. Hofmański przy współpracy P. Kardasa i P. Wilińskiego, Warszawa 2014
- Księga Zbrojewskiej* – *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015–2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorzczak, R. Olszewski, Warszawa 2017
- Księga Zedlera* – *Proces cywilny. Nauka – Kodyfikacja – Praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012
- Księga Zielińskiego* – *W poszukiwaniu dobra wspólnego. Księga jubileuszowa Profesora Macieja Zielińskiego*, red. A. Choduń, S. Czapita, Szczecin 2010
- Księga Zolla* – *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, t. I i II, Warszawa 2012

6. SYSTEMY PRAWA KARNEGO PROCESOWEGO

- System*, t. I, cz. 1 – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. I, *Zagadnienia ogólne*, cz. 1, red. P. Hofmański, Warszawa 2013
- System*, t. I, cz. 2 – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. I, *Zagadnienia ogólne*, cz. 2, red. P. Hofmański, Warszawa 2013
- System*, t. II – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. II, *Proces karny – rozwiązania modelowe w ujęciu prawnoporównawczym*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2014
- System*, t. III, cz. 1 – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. III, *Zasady procesu karnego*, cz. 1, red. P. Wiliński, Warszawa 2014
- System*, t. III, cz. 2 – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. III, *Zasady procesu karnego*, cz. 2, red. P. Wiliński, Warszawa 2014

- System*, t. IV – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. IV, *Dopuszczalność procesu*, red. M. Jeż-Ludwichowska, A. Lach, Warszawa 2015
- System*, t. V – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. V, *Sądy i inne organy postępowania karnego*, red. Z. Kwiatkowski, Warszawa 2015
- System*, t. VI – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. VI, *Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, red. C. Kuleś, Warszawa 2016
- System*, t. VIII – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. VIII, *Dowody*, red. J. Skorupka, Warszawa 2019
- System*, t. IX – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. IX, *Środki przymusu*, red. T. Grzegorzczak, D. Świecki, Warszawa 2021
- System*, t. X – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. X, *Postępowanie przygotowawcze*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2016
- System*, t. XIV – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. XIV, *Tryby szczególne*, red. F. Prusak, Warszawa 2015
- System*, t. XVIII – *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. XVIII, *Koszty procesu w sprawach karnych*, red. M. Klejnowska, Warszawa 2018

WPROWADZENIE

Kolejny, piętnasty tom *Systemu Prawa Karnego Procesowego* obejmuje zagadnienia związane z pozakodeksowymi postępowaniami, w których odpowiednio stosuje się przepisy Kodeksu postępowania karnego. Tytuł tomu nawiązuje do przyjętego w *Systemie* podziału na postępowania szczególne uregulowane w Kodeksie postępowania karnego, którym poświęcony został tom XIV zatytułowany *Tryby szczególne*, oraz na uregulowane poza tym Kodeksem postępowania, w których stosuje się jego przepisy. Są to też postępowania szczególne. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego powiązane jest bowiem z przedmiotem tych postępowań, którym z reguły jest kwestia różnego rodzaju odpowiedzialności prawnej, która w szerokim ujęciu może zostać uznana za odpowiedzialność karną albo dotyczy postępowań, w których stosowanie przepisów tego kodeksu związane jest z tą odpowiedzialnością. Dlatego też ustawodawca nakazuje stosowanie w tych postępowaniach właśnie przepisów Kodeksu postępowania karnego.

Wybór rodzajów tych postępowań oparty został na kryterium związanym z odesłaniem do przepisów procedury karnej. Sposób posłużenia się odesłaniem nie jest jednolity. W różnych aktach prawnych odesłania są odmiennie unormowane. Związane jest to z charakterem aktu prawnego, w którym wykorzystano technikę odesłania. W aktach prawnych o randze kodeksowej, tj. w Kodeksie karnym skarbowym i Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia, zakres odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego jest bardzo szeroki i obejmuje różne zakresy odniesienia. W aktach prawnych rangi ustawy zwykłej odesłania do Kodeksu postępowania karnego są znacznie węższe i mniej różnorodne, bo z reguły dotyczą punktowo wskazanych przepisów procedury karnej albo stosowanie tych przepisów następuje tylko w zakresie nieuregulowanym w danym akcie prawnym.

Dlatego też w celu zachowania spójności wewnętrznej tomu i uniknięcia powtórzeń na początku przedstawiono teoretycznoprawne zagadnienia dotyczące odesłań do innych aktów prawnych. Zagadnienia te zaprezentowano w ujęciu modelowym. Podjęto zatem próbę określenia *ratio legis* posługiwania się przez ustawodawcę techniką odesłania. Zdefiniowano także pojęcia używane w literaturze odnośnie do przepisów zawierających odesłanie do odpowiedniego stosowania prawa oraz tych, do których one odsyłają.

Zastosowana przez ustawodawcę technika odesłania do odpowiednio stosowanych przepisów Kodeksu postępowania karnego powoduje, że zakres stosowania przepisów tego aktu prawnego jest różny, a sposób ich dostosowania często jest źródłem problemów interpretacyjnych. Starano się zatem wieloaspektowo przedstawić sporne zagadnienia oraz wskazać mechanizm odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w poszczególnych ustawach. Przyjęto przy tym zasadę, że omówieniu w ramach tych ustaw podlegają tylko te zagadnienia w nich regulowane, które wiążą się z koniecznością odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego. Starano się w ten sposób zachować spójność tego wieloautorskiego opracowania, o bardzo założonej i często obszernej problematyce. Natomiast do uznania poszczególnych Autorów pozostawiono szczegółowość prezentowanych zagadnień oraz potrzebę przedstawienia historycznego rozwoju omawianych instytucji prawnych.

Struktura tego tomu obejmuje trzynaście rozdziałów. Pierwszy z nich, jak już wspomniano, poświęcony został modelowym zagadnieniom odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w innych ustawach. Pozostałe rozdziały zawierają rozważania na temat stosowania tych przepisów w odrębnych aktach prawnych, przewidujących regulacje procesowe i odesłania do Kodeksu postępowania karnego. Tak więc w pierwszej kolejności zostały zanalizowane – w najobszerniejszych rozdziałach – kwestie kodeksowe, obejmujące Kodeks karny skarbowy i Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. W dalszej kolejności została omówiona problematyka postępowań dyscyplinarnych. Następnie przedstawiono zagadnienia dotyczące odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, a następnie w ustawach o świadku koronnym oraz wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Dalej dokonano w tym kontekście analizy ustaw o: Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów, sejmowej komisji śledczej, Trybunale Stanu. Tom zamyka rozdział poświęcony ustawie o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki.

Niniejszy tom przygotowało kilkudziesięciu Autorów, którym serdecznie dziękujemy za jego współtworzenie. Wyrazy podziękowania składamy również niezwykle wnikliwej recenzentce wydawniczej Profesor Monice Klejnowskiej, a także niezawodnemu Zespołowi wydawnictwa Wolters Kluwer.

*Radosław Olszewski
Dariusz Świecki*

ROZDZIAŁ 1

MODEL ODPOWIEDNIEGO STOSOWANIA PRZEPISÓW KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO W INNYCH USTAWACH

1. Wprowadzenie	44
2. Przepis odsyłający, przepis odniesienia oraz ich struktura	45
3. Systematyka przepisów odsyłających	46
4. Przepisy odsyłające do odpowiedniego stosowania Kodeksu postępowania karnego	48
5. Przyczyny ustanawiania przepisów odsyłających	51
6. Przepisy odsyłające a Zasady techniki prawodawczej	52
7. Odpowiednie stosowanie prawa – istota procesu	53
8. Odpowiednie stosowanie grupy przepisów – specyfika	56

Literatura: **A. Błachnio-Parzych**, *Przepisy odsyłające systemowo (wybrane zagadnienia)*, PiP 2003/1; **M. Błachut** [w:] M. Błachut, W. Gromski, J. Kaczor, *Technika prawodawcza*, Warszawa 2008; **M. Hauser**, *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa – uwagi porządkujące*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2724, Przegląd Prawa i Administracji 65, Wrocław 2005; M. Hauser, *Przepisy odsyłające. Zagadnienia ogólne*, Prz. Leg. 2003/4; **A. Malinowski**, *Redagowanie tekstu prawnego. Wybrane wskazania logiczno-językowe*, Warszawa 2008; **A. Marek**, *Pojęcie prawa karnego, jego funkcje i podział* [w:] *System Prawa Karnego*, t. I, *Zagadnienia ogólne*, red. A. Marek, Warszawa 2010; **J. Nowacki**, *Analogia legis*, Warszawa 1966; J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, PiP 1964/3; **W. Patryas**, *Przepisy o odpowiednim stosowaniu przepisów*, RPEiS 2022/3; W. Patryas, *Przepisy o stosowaniu przepisów*, RPEiS 2022/1; **W. Radecki**, *Ochrona środowiska w polskim prawie karnym*, cz. 1, *Pojęcie i zakres prawa karnego środowiska*, M. Praw. 1997/12; **F. Studnicki**, **A. Łachwa**, **J. Fall**, **E. Stobrawa**, *Odesłania w tekstach prawnych. Ku metodom ich zautomatyzowanej interpretacji*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1000, *Prace Prawnicze* 136, Kraków 1990; **S. Wronkowska** [w:] S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad techniki prawodawczej*, Warszawa 2012; **J. Wróblewski**, *Przepisy odsyłające*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego”, seria I, *Nauki Humanistyczno-Społeczne*, Łódź 1964; **M. Zieliński**, *Wykładnia prawa. Zasady – reguły – wskazówki*, Warszawa 2002; **Z. Ziemiński**, *Logika praktyczna*, Warszawa 1995.

1. WPROWADZENIE

Wyrazem związków zachodzących między postępowaniami określonymi w tytule niniejszego tomu *Systemu Prawa Karnego Procesowego* jako pozakodeksowe postępowania szczególne a postępowaniem przewidzianym w Kodeksie postępowania karnego jest sformułowanie przez prawodawcę w ustawach regulujących te postępowania odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego.

Te związki wynikają z przynależności niektórych postępowań omówionych w kolejnych rozdziałach, m.in. postępowania karnego skarbowego, postępowania w sprawach o wykroczenia, postępowań dyscyplinarnych, postępowania w przedmiocie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, postępowania w sprawach o czyny karalne nieletnich, postępowania lustracyjnego, do szeroko pojętego prawa karnego, które bywa również określane mianem prawa penalnego, represyjnego, prawa karnego rozumianego w autonomiczny sposób lub prawa karnego *sensu largo*¹. W odniesieniu natomiast do rozdziałów poświęconych – przykładowo – odpowiedniemu stosowaniu przepisów Kodeksu postępowania karnego na podstawie art. 25 ustawy z 25.06.1997 r. o świadku koronnym² mamy do czynienia z uregulowaną w odrębnej ustawie instytucją postępowania karnego. Z kolei odesłanie w art. 8 ust. 3 ustawy z 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego³ do odpowiedniego stosowania przepisów rozdziału 58 k.p.k., dotyczącego odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie, wynika z tego, że wymieniona ustawa przewiduje szczególną instytucję służącą uznaniu za nieważne wymienionych w jej art. 1 orzeczeń wydanych przez organy ścigania, wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe. Ze względu na charakter czynów, w związku z którymi wydano te orzeczenia, prawodawca zdecydował, że wynikające z ich wydania lub wykonania roszczenia cywilnoprawne powinny być rozpoznawane w trybie karnym, podobnie jak roszczenia wynikające z wykonania orzeczeń wymienionych w art. 552 k.p.k.

¹ Więcej na temat definiowania prawa karnego zob. A. Marek, *Pojęcie prawa...*, s. 34; W. Radecki, *Ochrona środowiska...*, s. 490.

² Dz.U. z 2016 r. poz. 1197.

³ Dz.U. z 2024 r. poz. 442.

2. PRZEPIS ODSYŁAJĄCY, PRZEPIS ODNIESIENIA ORAZ ICH STRUKTURA

Omówienie specyfiki odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w pozakodeksowych postępowaniach szczególnych wymaga w pierwszej kolejności odniesienia do podstawowych pojęć używanych w literaturze na określenie przepisów zawierających odesłanie do odpowiedniego stosowania prawa oraz tych, do których one odsyłają, ich elementów, klasyfikacji przepisów odsyłających, w tym przepisów odsyłających do odpowiedniego stosowania prawa, jak również przedstawienia przyczyn posługiwania się przez prawodawcę odesłaniem do odpowiedniego stosowania prawa.

Przepisy zawierające odesłanie do odpowiedniego stosowania prawa zaliczane są do przepisów odsyłających. Przepis, do którego odsyła przepis odsyłający, to z kolei – według terminologii zaproponowanej przez J. Wróblewskiego – przepis odniesienia⁴. W przepisie odsyłającym wyróżnić można zakres odniesienia⁵, czyli tę jego część, która wskazuje na zakres materii, do której ma znaleźć zastosowanie przepis odniesienia. Można go dookreślić jako wtórny zakres odniesienia. W konsekwencji w przepisie odniesienia wyróżnić można także jego zakres odniesienia, który ma charakter pierwotnego zakresu odniesienia, oraz jego pozostałą część, określaną jako dyspozycja⁶. Pierwotny zakres odniesienia to materia, do której znajduje zastosowanie przepis odniesienia (a właściwie jego pozostała część, zwana dyspozycją), zanim zostanie on odpowiednio zastosowany do nowego zakresu odniesienia określonego w przepisie odsyłającym. Na marginesie należy zwrócić uwagę, że prawodawca czasem nie formułuje w przepisie odsyłającym nowego zakresu odniesienia. Podmiot stosujący prawo musi go zrekonstruować, biorąc pod uwagę pierwotny zakres odniesienia przepisu odniesienia oraz materię, w ramach której prawodawca ustanowił przepis odsyłający⁷. W strukturze przepisu odsyłającego wyróżnić można również zwrot odsyłający oraz określenie przepisu lub przepisów odniesienia⁸. W omawianych w niniejszym tomie pozakodeksowych postępowaniach szczególnych najczęściej spotykanym zwrotem odsyłającym jest zwrot „stosuje się odpowiednio”.

Według innej występującej w literaturze propozycji określenia struktur mających znaczenie dla wyjaśnienia mechanizmów zachodzących podczas

⁴ J. Wróblewski, *Przepisy odsyłające...*, s. 3.

⁵ J. Nowacki, „*Odpowiednie*” stosowanie..., s. 368–369.

⁶ J. Nowacki, „*Odpowiednie*” stosowanie..., s. 370.

⁷ Więcej na ten temat zob. A. Błachnio-Parzych, *Przepisy odsyłające...*, s. 48.

⁸ F. Studnicki, A. Łachwa, J. Fall, E. Stobrawa, *Odesłania w tekstach...*, s. 14–15. Zaznaczyć jednak należy, że autorzy przyjęli, iż zwrot odsyłający nie może odsyłać do innych źródeł niż teksty prawne. Ma to znaczenie dla przyjmowanego przez nich zakresu pojęcia przepisów odsyłających; zob. również M. Hauser, *Przepisy odsyłające...*, s. 75.

odpowiedniego stosowania prawa w zwrotach odsyłających wyróżnia się dwa elementy: funktor zwrotu odsyłającego, argument zwrotu odsyłającego. Funktor definiowany jest jako wyrażenie wskazujące na relację zachodzącą między zdaniem zawierającym funktor i innym wyrażeniem pochodzącym z tego samego lub z innego tekstu prawnego⁹. Przyjmując szerokie rozumienie pojęcia przepisów odsyłających, do funkatorów zwrotu odsyłającego należą takie sformułowania jak: „stosuje się”, „w trybie”, „w oparciu o”, „przewidziany w”, „ma zastosowanie”, „reguluje”. Tym funktorom może towarzyszyć dodatkowe określenie, którym w przypadku większości analizowanych w kolejnych rozdziałach odesłań będzie wyrażenie „odpowiednio”. Funktor zwrotu odsyłającego uzupełniony o dodatkowe określenie stanowi – według wcześniej przedstawionej budowy tego przepisu odsyłającego – odpowiednik zwrotu odsyłającego. Przechodząc do znaczenia pojęcia argumentu zwrotu odsyłającego, oznacza on według przedstawionej wcześniej budowy przepisu odsyłającego określenie fragmentu tekstu prawnego, do którego odnosi się funktor zwrotu odsyłającego. Argument może być określony w różny sposób, zależnie od przyjętej metody identyfikacji tekstu¹⁰.

3. SYSTEMATYKA PRZEPISÓW ODSYŁAJĄCYCH

Jak już była o tym mowa, pojęcie przepisów odsyłających jest szersze od pojęcia przepisów odsyłających do odpowiedniego stosowania. Używane jest ono na określenie zarówno przepisów zawierających odesłanie do innego tekstu prawnego (przepisu lub przepisów), jak i reguł pozaprawnych¹¹. Tak szeroko rozumiane przepisy odsyłające określane bywają również mianem przepisów odsyłających *sensu largo*. W ramach tej kategorii przepisów wyróżniane są przepisy odsyłające do innego tekstu prawnego (przepisy odsyłające systemowe) i wszelkie inne przepisy odsyłające (przepisy odsyłające pozasystemowo)¹². Do przepisów odsyłających do innego tekstu prawnego zaliczane są m.in. przepisy nowelizujące, wprowadzające, przejściowe czy odsyłające do przepisów zawierających definicję określonego terminu. Wąskie rozumienie tego pojęcia odnosi się wyłącznie do przepisów nakazujących stosowanie innych przepisów merytorycznych, czyli także przepisów odsyłających do odpowiedniego stosowania prawa¹³.

⁹ F. Studnicki, A. Łachwa, J. Fall, E. Stobrawa, *Odesłania w tekstach...*, s. 38–39, 53.

¹⁰ F. Studnicki, A. Łachwa, J. Fall, E. Stobrawa, *Odesłania w tekstach...*, s. 38–40; A. Malinowski, *Redagowanie tekstu...*, s. 171–174.

¹¹ Węższy sposób definiowania pojęcia zwrotu odsyłającego przedstawiają F. Studnicki, A. Łachwa, J. Fall, E. Stobrawa, *Odesłania w tekstach...*, s. 16.

¹² J. Wróblewski, *Przepisy odsyłające...*, s. 3.

¹³ M. Błachut [w:] M. Błachut, W. Gromski, J. Kaczor, *Technika prawodawcza...*, s. 56.

Przepisy odsyłające systemowo można podzielić w zależności od relacji między nimi a przepisami odniesienia. Na tej podstawie J. Wróblewski wyróżnił przepisy odsyłające pierwszego i drugiego stopnia¹⁴. Jeśli przepis odsyłający wymaga jedynie uzupełnienia przez przepis odniesienia, to przepis odsyłający i przepis odniesienia są przepisami tego samego stopnia. Jeśli natomiast przepisy odsyłające regulują tworzenie, obowiązywanie lub sposób posługiwania się przepisem odniesienia, to są one przepisami drugiego stopnia w stosunku do przepisów odniesienia¹⁵. Określane bywają one również przepisami o stosowaniu innych przepisów, wyrażeniami metajęzykowymi¹⁶ oraz przepisami zrębowymi niezupełnymi¹⁷. Służą odtworzeniu na ich podstawie norm prawnych. Do tej kategorii należą przepisy odsyłające do odpowiedniego stosowania innego przepisu lub innych przepisów. Wskazują one bowiem na ich sposób zastosowania do materii określonej jako wtórny zakres odniesienia.

Przepisy odsyłające systemowo drugiego stopnia mogą mieć charakter pozytywny lub negatywny. Z tym ostatnim przypadkiem mamy do czynienia wówczas, gdy przepis odsyłający ma charakter klauzuli wyłączającej zastosowanie określonych przepisów¹⁸. Dodać warto, że w niektórych przypadkach – biorąc pod uwagę to kryterium – przepisy odsyłające mają mieszany charakter. Zobowiązują one do odpowiedniego stosowania grup przepisów prawa, ale jednocześnie zawierają zastrzeżenie o braku zastosowania niektórych przepisów należących do wymienionej wcześniej grupy przepisów do nowego zakresu odniesienia. Taki sposób sformułowania przepisów odsyłających do odpowiedniego stosowania całej ustawy lub jej części jest bardziej precyzyjny i służy uniknięciu rozbieżności co do tego, które z przepisów wchodzących w skład ogólnie określonych przepisów odniesienia nie znajdują zastosowania.

Przepisy odsyłające mogą zawierać odesłania wewnętrzne, gdy odsyłają do tekstu prawnego zawartego w tym samym akcie prawnym, i odesłania zewnętrzne, gdy odsyłają do tekstu prawnego zawartego w innym akcie prawnym¹⁹. Jeśli chodzi o odesłania zewnętrzne, które będą przedmiotem analiz prowadzonych w kolejnych rozdziałach niniejszego opracowania, w literaturze wyróżniane są następujące sposoby określenia przepisów odniesienia: poprzez wskazanie jednostki systematyki zewnętrznego tekstu prawnego; poprzez wskazanie zewnętrznego tekstu prawnego i kryterium semantycznego, czyli przedmiotowego określenia przepisów; poprzez wskazanie zewnętrznego tekstu prawnego; poprzez wskazanie

¹⁴ J. Wróblewski, *Przepisy odsyłające...*, s. 4.

¹⁵ J. Wróblewski, *Przepisy odsyłające...*, s. 4.

¹⁶ W. Patryas, *Przepisy o stosowaniu...*, s. 11.

¹⁷ M. Zieliński, *Wykładnia prawa...*, s. 106.

¹⁸ M. Zieliński, *Wykładnia prawa...*, s. 106.

¹⁹ A. Malinowski, *Redagowanie tekstu...*, s. 180–182.

zewnętrznego tekstu prawnego jedynie przy użyciu kryterium semantycznego²⁰. Te różne sposoby określenia przepisów odniesienia mają wpływ na różny stopień precyzji odesłania. Im bardziej ogólne albo szersze określenie zewnętrznego tekstu prawnego, tym zastosowanie przepisu odsyłającego rodzi większe wymagania po stronie podmiotu stosującego prawo i stwarza więcej zagrożeń dla jego jednolitego stosowania.

W ramach przepisów odsyłających dokonywane jest również ich rozróżnienie na przepisy zawierające odesłanie dynamiczne albo statyczne. Jeśli zastosowanie znajdzie ta wersja przepisu lub przepisów, która obowiązuje w chwili zastosowania przepisu odsyłającego, to takie odesłanie określane jest mianem odesłania dynamicznego. Odróżnić je należy od odesłań statycznych, które odnoszą się do przepisu lub przepisów w ich brzmieniu wynikającym z określonego stanu prawnego. Dlatego w przypadku odesłań statycznych prawodawca musi określić w przepisie odsyłającym tę wersję tekstu prawnego, do której odsyła. Jeśli takiego określenia brak, domniemywa się dynamiczny charakter odesłania²¹. Odesłanie dynamiczne wymaga od podmiotu stosującego prawo każdorazowego sprawdzenia aktualnie obowiązującej wersji przepisów odniesienia. Z kolei prawodawca, dokonując zmian w przepisie lub przepisach odniesienia, musi być świadomy, że mają one wpływ nie tylko na kształt norm prawnych skonstruowanych na podstawie ustawy, w której zostały zawarte, lecz także na podstawie ustaw zawierających przepisy odsyłające²². Ryzyko braku dokonania odpowiednich zmian przez prawodawcę jest większe w przypadku odesłań zewnętrznych, czyli takich, które będą przedmiotem dalszych analiz w niniejszym opracowaniu.

4. PRZEPISY ODSYŁAJĄCE DO ODPOWIEDNIEGO STOSOWANIA KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

Odnosząc przedstawioną systematykę przepisów odsyłających do tych, o których mowa w kolejnych rozdziałach niniejszego tomu, stwierdzić należy, że zawarte w nich przepisy odsyłające do odpowiedniego stosowania Kodeksu postępowania karnego są przepisami odsyłającymi systemowo. Należą do przepisów odsyłających rozumianych w sposób wąski, gdyż nakazują one stosowanie innych przepisów merytorycznych. Są one jednocześnie przepisami odsyłającymi drugiego stopnia w stosunku do przepisów odniesienia²³. Biorąc pod uwagę kolejne kryte-

²⁰ A. Malinowski, *Redagowanie tekstu...*, s. 180–182.

²¹ A. Malinowski, *Redagowanie tekstu...*, s. 174–175.

²² M. Błachut [w:] M. Błachut, W. Gromski, J. Kaczor, *Technika prawodawcza...*, s. 59.

²³ M. Błachut [w:] M. Błachut, W. Gromski, J. Kaczor, *Technika prawodawcza...*, s. 59.

rium systematyzacji przepisów odsyłających, zawierają one odesłania zewnętrzne. Wszystkie te odesłania mają charakter dynamiczny. Oznacza to, że odsyłają one do przepisów odniesienia w brzmieniu, jakie będą one miały w chwili zastosowania przepisu odsyłającego.

Przepisy te nie mają jednolitego charakteru, jeśli chodzi o ich ocenę z perspektywy kryterium dotyczącego odesłania pozytywnego lub negatywnego oraz jego zakresu. W różny sposób określone w nich zostały bowiem przepisy odniesienia, a także – w przypadku odesłań o charakterze mieszanym – te przepisy Kodeksu postępowania karnego, których zastosowanie do nowego zakresu odniesienia prawodawca wyłącza. Niektóre ustawy odsyłają bowiem ogólnie w swoich przepisach do stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego z zastrzeżeniem, że dotyczy to spraw nieuregulowanych lub zakresu nieuregulowanego w tych ustawach (np. art. 95n ustawy z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze²⁴, art. 74¹ ustawy z 6.07.1982 r. o radcach prawnych²⁵, art. 11i ustawy z 21.01.1999 r. o sejmowej komisji śledczej²⁶, art. 19 ustawy z 18.10.2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów²⁷). W niektórych przypadkach takiemu ogólnemu odesłaniu do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego towarzyszy wyłączenie stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących określonych instytucji (np. art. 113 § 2 pkt 1 k.k.s., w którym wyłączono zastosowanie m.in. przepisów dotyczących pokrzywdzonego; art. 112 pkt 1 ustawy z 2.12.2009 r. o izbach lekarskich²⁸, w którym wyłączono zastosowanie m.in. przepisów o oskarżycielu prywatnym; art. 22 ustawy z 28.10.2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary²⁹, w którym wyłączono zastosowanie m.in. przepisów dotyczących postępowania przygotowawczego) lub określonych przepisów Kodeksu postępowania karnego (art. 113 § 2 pkt 2 k.k.s., w którym wyłączono zastosowanie art. 325f k.p.k.; art. 8 ust. 3 ustawy z 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego³⁰, w którym wyłączono zastosowanie art. 554 § 2a i 2b oraz art. 555 k.p.k.; art. 25 ustawy z 25.06.1997 o świadku koronnym³¹ w zestawieniu z wymienionymi w innych jednostkach redakcyjnych tej ustawy wyłączeniami zastosowania określonych przepisów Kodeksu postępowania karnego, np. w art. 8, art. 9 ust. 2 *in fine* tej ustawy).

²⁴ Dz.U. z 2024 r. poz. 1564.

²⁵ Dz.U. z 2024 r. poz. 499.

²⁶ Dz.U. z 2016 r. poz. 1024.

²⁷ Dz.U. z 2025 r. poz. 1519.

²⁸ Dz.U. z 2021 r. poz. 1342.

²⁹ Dz.U. z 2024 r. poz. 1822.

³⁰ Dz.U. z 2024 r. poz. 442.

³¹ Dz.U. z 2016 r. poz. 1197.

Z kolei w Kodeksie postępowania w sprawie o wykroczenia odesłania do przepisów Kodeksu postępowania karnego mają zróżnicowany charakter. Zgodnie z jego art. 1 § 2 w postępowaniu w sprawach o wykroczenia przepisy Kodeksu postępowania karnego stosuje się jedynie, gdy Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia tak stanowi. W przepisach tego kodeksu znaleźć można takie, które odsyłają zarówno do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego (np. art. 8 k.p.s.w.), jak i do bezpośredniego ich stosowania (art. 22 *in fine* k.p.s.w.).

W niektórych ustawach w związku z zawarciem w nich przepisów odsyłających w sposób ogólny do stosowania innych ustaw odesłania do Kodeksu postępowania karnego mają charakter odesłań do stosowania konkretnych przepisów Kodeksu postępowania karnego bądź zakres odniesienia jest zawężony do odpowiednio stosowanych przepisów Kodeksu postępowania karnego. Z taką sytuacją mamy do czynienia w ustawie z 18.12.1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu³², w której brak ogólnego odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego, gdyż zgodnie z art. 43 ust. 1 postępowania uregulowane w tej ustawie prowadzi się na podstawie przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego. Wspomniana ustawa zawiera jednak przepisy odsyłające do stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego, ale ich zakres odniesienia dotyczy konkretnych instytucji. Warto zauważyć, że prawodawca sformułował w tej ustawie przepisy odsyłające zarówno do bezpośredniego, jak i odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego. Zgodnie z art. 45 ust. 5 tej ustawy przepisy Kodeksu postępowania karnego stosuje się do prowadzenia śledztw przez Instytut Pamięci Narodowej. Z kolei jej art. 52e ust. 3a stanowi, że do czynności wymienionych w początkowej części tego przepisu (m.in. do przesłuchiwanie świadków przez prokuratora Biura Lustracyjnego) stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego.

Podobnie w art. 27 ustawy z 9.06.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich³³ prawodawca odesłał do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania cywilnego właściwych w sprawach opiekuńczych, chyba że przepisy wymienionej ustawy stanowią inaczej. Jako przykłady przepisów tej ustawy odsyłających do Kodeksu postępowania karnego, a zatem stanowiących odstępstwo od nadmienionej wcześniej reguły, potraktować należy jej art. 28 ust. 5, który odsyła do odpowiedniego stosowania konkretnych wymienionych w nim przepisów Kodeksu postępowania karnego, oraz art. 61, który odsyła wprawdzie do odpowiedniego stosowania Kodeksu postępowania karnego, ale jedynie w odniesieniu do rzeczy zatrzymanych w toku postępowania. Poza tym przełamanie reguły

³² Dz.U. z 2023 r. poz. 102.

³³ Dz.U. z 2024 r. poz. 978 ze zm.

wyrażonej w art. 27 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich ma miejsce także w art. 67 ust. 2 tej ustawy. Przepis ten stanowi, że od chwili przekazania sprawy nieletniego prokuratorowi, w związku ze stwierdzeniem, że zachodzą podstawy do zastosowania art. 10 § 2 lub 2a k.k., postępowanie toczy się na podstawie Kodeksu postępowania karnego z uwzględnieniem wymienionych w dalszej części tego przepisu modyfikacji.

5. PRZYCZYNY USTANAWIANIA PRZEPISÓW ODSYŁAJĄCYCH

Przechodząc do przyczyn, dla których prawodawca stosuje zabieg polegający na odesłaniu do odpowiedniego stosowania określonego przepisu lub przepisów do innej materii niż materia ich pierwotnego zakresu odniesienia zamiast wyczerpującego uregulowania tej materii, to w literaturze najczęściej wskazywane jest dążenie do skrócenia tekstu prawnego³⁴. Zwłaszcza wprowadzenie odesłania polegającego na nakazie odpowiedniego stosowania grupy przepisów prawnych w widoczny sposób zmniejsza rozmiary aktu prawnego w stosunku do takiego, w którym te przepisy miałyby zostać dodane do treści aktu prawnego.

Jednak samo skrócenie tekstu prawnego wymagałoby jedynie odwołania do stosowania innego przepisu lub przepisów wprost, innymi słowy – bezpośrednio. Przyjmując bowiem, że zasadnicza różnica pomiędzy stosowaniem przepisów wprost a ich odpowiednim stosowaniem polega na dokonywaniu w tym ostatnim przypadku (niekiedy daleko idących) zmian³⁵, dążenie do skrócenia tekstu prawnego wysuwa się na pierwszy plan w przypadku odesłania do stosowania innego przepisu lub przepisów wprost. Nie pomijając znaczenia dążenia do większej syntetyczności regulacji prawnej, podkreślić należy, że w przypadku odpowiedniego stosowania określonego przepisu lub przepisów do nowego zakresu odniesienia

³⁴ J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie..., s. 367.

³⁵ Zob. J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie..., s. 373–375. Zdaniem tego autora różnica między stosowaniem przepisów wprost a odpowiednio zaciera się, skoro stosowanie przepisu wprost także wymaga dokonania w nim modyfikacji polegających na zmianie jego hipotezy (według zaproponowanej wcześniej nomenklatury – zmiany jego zakresu odniesienia). Dlatego sformułował postulat, aby prawodawca posługiwał się przepisami odsyłającymi do odpowiedniego stosowania prawa wyjątkowo, tylko wówczas, gdy zachodzi konieczność dokonania w przepisie odniesienia dalej idących modyfikacji niż tylko zmiana zakresu jego zastosowania. Zwrócić należy jednak uwagę na to, że prawodawca korzysta z takiego odesłania także wówczas, gdy pomimo tego, że przepis odniesienia stosowany jest do nowego zakresu odniesienia, to w samej treści przepisu nie ma potrzeby dokonywania żadnych zmian. Jeśli chodzi o tego typu odesłania mające charakter wewnętrzny, to w wielu przypadkach przepis odniesienia znalazłby zastosowanie do nowego zakresu odniesienia, nawet gdyby prawodawca nie wprowadził odesłania. Celem takiego *superfluum* jest jednak zapewnienie, aby podmioty stosujące prawo nie dokonały odmiennej wykładni prawa. Więcej na ten temat zob. A. Błachnio-Parzych, *Przepisy odsyłające...*, s. 51–54.

większe znaczenie ma zapewnienie w ten sposób spójności (harmonizacji) między materią stanowiącą pierwotny zakres odniesienia przepisów odniesienia a materią stanowiącą ich nowy zakres. Dążenie do większej spójności wynika ze stwierdzenia przez prawodawcę, że między tymi materiałami istnieje określone podobieństwo. Uzasadnia ono podjęcie przez prawodawcę decyzji o potraktowaniu ich w podobny sposób³⁶. Rezultatem ustanowienia przepisu odsyłającego jest kondensacja norm³⁷.

6. PRZEPISY ODSYŁAJĄCE A ZASADY TECHNIKI PRAWODAWCZEJ

Tak rozumiane przyczyny stosowania przez prawodawcę odesłania do odpowiedniego stosowania prawa są zgodne z dyrektywami w tym przedmiocie sformułowanymi w Zasadach techniki prawodawczej³⁸. Zgodnie z § 156 ust. 1 ZTP prawodawca może posłużyć się odesłaniami, jeśli zachodzi potrzeba osiągnięcia skrótowności tekstu lub zapewnienia spójności regulowanych instytucji prawnych³⁹. Jeśli odesłanie służy tylko osiągnięciu skrótowności tekstu, to w przepisie odsyłającym powinien zostać w precyzyjny sposób wskazany przepis lub przepisy, do których on odsyła. Jeśli natomiast odesłanie służy przede wszystkim zapewnieniu spójności regulacji prawnych, to oprócz wskazania na przepis lub przepisy, do których stosowania odsyła przepis odsyłający, prawodawca powinien także określić wyraźnie zakres odniesienia, określony w § 156 ust. 3 ZTP jako „zakres spraw, dla których następuje odesłanie”.

Z perspektywy wielu odesłań omawianych w kolejnych rozdziałach niniejszego opracowania znaczenie ma zawarta w § 156 ust. 4 ZTP dyrektywa dotycząca odpowiedniego stosowania określonych przepisów. Zgodnie z jego treścią odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów określonych przedmiotowo, które można wydzielić spośród innych, stosuje się wówczas, gdy prawodawca dąży do całościowego uregulowania danej instytucji prawnej, a nie jest możliwe wyczerpujące wymienienie przepisów prawnych, do których się odsyła. Zawarty w tej dyrektywie warunek możliwości wydzielenia przepisów odniesienia ma znaczenie z perspektywy zawartego w § 6 ZTP postulatu takiego redagowania przepisów, aby dokładnie i w sposób zrozumiały dla adresatów wyrażały intencje prawodawcy. Tego postulatu nie spełniają przepisy zawierające tzw. odesłania kaskadowe, czyli przepisy, w których prawodawca odsyła do stosowania przepisów, które już

³⁶ J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie..., s. 368.

³⁷ Więcej na ten temat zob. W. Patryas, *Przepisy o odpowiednim stosowaniu...*, s. 7–9.

³⁸ Jeśli chodzi o prawny charakter Zasad techniki prawodawczej zob. S. Wronkowska [w:] S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad...*, s. 20–21.

³⁹ S. Wronkowska [w:] S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad...*, s. 302.

zawierają odesłania. Zakaz stosowania takich odesłań zawarty został w § 157 ZTP, a jego uzasadnieniem jest wynikające z odesłań kaskadowych ryzyko mniejszej precyzji i komunikatywności tekstu prawnego.

Dążenie do zwięzłości i spójności prawa poprzez stosowanie przepisów odsyłających powinno być zawsze skonfrontowane z koniecznością zachowania takich cech stanowionej prawa. Nadmierne stosowanie odesłań, jak też ich nieprecyzyjność mogą bowiem prowadzić do trudności ze stosowaniem tych przepisów oraz rozbieżności w ich wykładni. Podkreślić należy, mając na uwadze kształt przepisów odsyłających, które będą przedmiotem analizy w kolejnych rozdziałach niniejszego tomu, że tych wymogów nie spełnia ogólne odwołanie do przepisów Kodeksu postępowania karnego. W tych przepisach występują również odesłania kaskadowe. Zaznaczyć jednak należy, że są one trudne do uniknięcia w związku ze strukturą Kodeksu postępowania karnego⁴⁰. Odesłania kaskadowe występują w wielu innych aktach prawnych, a nawet – jak zauważają niektórzy autorzy – można je znaleźć w Zasadach techniki prawodawczej⁴¹. Niezgodność przepisów odsyłających z wymogami zawartymi w Zasadach nie stanowi jednak takiej ich wady, która sama w sobie przesądzałaby o nieważności aktu prawnego. Zasady techniki prawodawczej mają bowiem charakter norm adresowanych do prawodawcy, za których naruszenie nie przewidziano żadnych sankcji⁴².

7. ODPOWIEDNIE STOSOWANIE PRAWA – ISTOTA PROCESU

Odesłania do odpowiedniego stosowania można określić jako instrument techniki prawodawczej, dzięki któremu prawodawca realizuje postulat wynikający z § 5 ZTP. Zgodnie z jego brzmieniem przepisy ustawy redaguje się zwięźle i syntetycznie, unikając nadmiernej szczegółowości. Mając na uwadze z jednej strony wynikającą z zasady określoności prawa potrzebę precyzyjnego i wyczerpującego uregulowania przez prawodawcę określonej materii⁴³, a z drugiej

⁴⁰ Zob. przepis art. 518 k.p.k., odsyłający do odpowiedniego stosowania przepisów działu IX k.p.k. (zatytułowanego „Postępowanie odwoławcze”) do postępowania w trybie kasacji, w którym to dziale IX zawarto art. 458 k.p.k., odsyłający do odpowiedniego stosowania w postępowaniu przed sądem odwoławczym przepisów dotyczących postępowania przed sądem pierwszej instancji.

⁴¹ Więcej na ten temat zob. S. Wronkowska [w:] S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad...*, s. 20–21.

⁴² Zob. S. Wronkowska [w:] S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad...*, s. 20–21.

⁴³ Zob. wyrok z 28.10.2009 r., Kp 3/09, OTK-A 2009/9, poz. 138, w którym Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że tworzenie prawa przejrzystego i zrozumiałego dla jego adresatów stanowi jedną z podstaw demokratycznego państwa prawnego. Przestrzeganie wymogów wynikających z zasady określoności prawa jest również warunkiem zaufania obywateli do państwa i tworzonego przez to państwo prawa; zob. wyrok TK z 18.03.2010 r., K 8/08, OTK-A 2010/3, poz. 23.

strony – potrzebę jego zwięzłości, syntetyczności, stwierdzić należy, że decyzja prawodawcy o ustanowieniu przepisów odsyłających do odpowiedniego stosowania prawa oraz o ich kształcie (wielości przepisów odniesienia oraz rozpiętości ich nowego zakresu odniesienia) stanowi wyraz uwzględniania w określonym stopniu tych potrzeb.

Przechodząc do mechanizmu odpowiedniego stosowania prawa, podkreślić należy, że ustanawiając odesłanie do odpowiedniego stosowania prawa, prawodawca dąży do osiągnięcia spójności, mając świadomość podobieństw i różnic między materią stanowiącą pierwotny zakres odniesienia przepisów odniesienia a materią stanowiącą jego nowy zakres. Podobieństwa decydują o odesłaniu do określonego przepisu lub przepisów, a różnice sprawiają, że ma świadomość konieczności dokonania w nich odpowiedniej modyfikacji. Ustanawiając przepis odsyłający, prawodawca powierza dokonanie tej modyfikacji w procesie wykładni prawa podmiotowi stosującemu prawo. Tym samym zadaniem uwzględnienia różnic zachodzących między obiema regulacjami prawodawca obciąża podmiot stosujący prawo, zapewniając mu pewien zakres luzu decyzyjnego⁴⁴. Tym uzasadnić można określenie w literaturze zawartego w przepisie odsyłającym zwrotu „odpowiednio” mianem klauzuli generalnej⁴⁵.

Wprowadzając odesłanie do odpowiedniego stosowania prawa, prawodawca wymaga od interpretatora dokonania oceny przydatności i adekwatności przepisów odniesienia do ich nowego zakresu odniesienia⁴⁶. Ta swoboda decyzyjna w procesie rekonstruowania normy postępowania poprzez dokonanie odpowiedniej modyfikacji przepisu odniesienia do jego nowego zakresu odniesienia może prowadzić do rozbieżnych decyzji podmiotów stosujących prawo⁴⁷. Świadomość tego ryzyka powinna towarzyszyć prawodawcy przy podejmowaniu decyzji o wprowadzeniu odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów.

Konieczność dokonania ocen dotyczących podobieństwa pierwotnego i nowego zakresu odniesienia jest przyczyną, dla której tego rodzaju przepisy J. Wróblewski określił mianem „przepisów odsyłających analogii stosowania prawa”⁴⁸. Przyjął tym samym, że zawarte w tych przepisach odesłanie do odpowiedniego stosowania prawa oznacza nakaz posłużenia się analogią jako sposobem stosowania prawa⁴⁹. Takie stanowisko uzasadnione jest podobieństwem procesu wykładni towarzyszącego odpowiedniemu stosowaniu prawa oraz uzupełnianiu luk poprzez analogię. Zgodzić należy się jednak z tymi autorami, którzy nie utożsamiają

⁴⁴ J. Wróblewski, *Przepisy odsyłające...*, s. 10.

⁴⁵ M. Hauser, *Odpowiednie stosowanie...*, s. 155, 159.

⁴⁶ M. Hauser, *Odpowiednie stosowanie...*, s. 155.

⁴⁷ S. Wronkowska [w:] S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad...*, s. 302.

⁴⁸ J. Wróblewski, *Przepisy odsyłające...*, s. 9.

⁴⁹ J. Wróblewski, *Przepisy odsyłające...*, s. 9.

odpowiedniego stosowania prawa z analogią, a jedynie podkreślają ich podobieństwa⁵⁰. Wnioskowanie *per analogiam* znajduje bowiem zastosowanie tylko w sytuacji, gdy stwierdzona zostanie luka prawna, a jednocześnie mamy do czynienia z dziedziną prawa dopuszczającą stosowanie analogii. Natomiast z odpowiednim stosowaniem mamy do czynienia wówczas, gdy prawodawca sformułuje przepis odsyłający do odpowiedniego stosowania prawa.

Trudno w abstrakcyjny sposób sformułować kryteria, które w każdym przypadku pozwoliłyby stwierdzić w razie rozbieżnych rezultatów odpowiedniej modyfikacji przepisu odniesienia do jego nowego zakresu odniesienia, który z nich jest prawidłowy. Możliwe jest jednak sformułowanie modelowych rezultatów procesu odpowiedniego stosowania prawa i odniesienie go do odpowiedniego stosowania Kodeksu postępowania karnego.

Odnosząc się do rezultatów odpowiedniego stosowania prawa, J. Nowacki stwierdził, że nie jest to proces o jednolitym charakterze i ze względu na jego rezultat można wyróżnić trzy grupy przypadków. Pierwsza z nich obejmuje przepisy, które bez żadnej modyfikacji znajdują zastosowanie do nowego zakresu odniesienia. Drugi możliwy rezultat tego procesu to odpowiednia modyfikacja przepisu odniesienia. Z kolei trzeci to brak zastosowania określonego przepisu do nowego zakresu odniesienia. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być ich bezprzedmiotowość albo ich sprzeczność z przepisami dotyczącymi materii, której dotyczy zakres odniesienia wskazany w przepisie odsyłającym⁵¹.

Zaznaczyć należy, że wprowadzie pierwszy z wymienionych rezultatów odpowiedniego stosowania prawa określony został przez J. Nowackiego jako stosowanie przepisu odniesienia bez zmian, jednak autor ten zastrzegł, że w tym procesie zawsze zmianie podlega chociażby część hipotezy przepisu. Mając jednocześnie na uwadze, że w odniesieniu do przepisów stosowanych wprost J. Nowacki stwierdził, iż zawsze poddane są one modyfikacji wynikającej ze zmiany ich zakresu odniesienia, należałoby konsekwentnie w przypadku przepisów stosowanych odpowiednio stwierdzić, że nie chodzi o brak dokonania jakichkolwiek zmian, ale brak innych zmian niż zmiana ich zakresu odniesienia. W przeciwnym razie w przypadku odesłania do odpowiedniego stosowania określonego przepisu dopuszczalność takiego rezultatu jego odpowiedniego stosowania podważałaby założenie racjonalności prawodawcy.

⁵⁰ J. Nowacki, *Analogia legis...*, s. 153, 162; M. Hauser, *Odpowiednie stosowanie...*, s. 166.

⁵¹ J. Nowacki, „*Odpowiednie*” *stosowanie...*, s. 373–375; J. Nowacki, *Analogia legis...*, s. 135–162.

8. ODPOWIEDNIE STOSOWANIE GRUPY PRZEPISÓW – SPECYFIKA

Zwrócić jednak należy uwagę, że tak określone rezultaty nie mogą być odniesione do każdego przepisu odsyłającego do odpowiedniego stosowania prawa. Zachodzą między nimi różnice w zależności od tego, czy odpowiednie stosowanie dotyczy określonego przepisu, czy grupy przepisów. Z tą ostatnią sytuacją mamy do czynienia na gruncie przepisów analizowanych w kolejnych rozdziałach niniejszego tomu. Odsyłają one bowiem do odpowiedniego stosowania Kodeksu postępowania karnego albo jego określonej części. Ten podział charakteru analizowanych odesłań powinien poprzedzać analizę ich skutków.

W przypadku stosowania grupy przepisów nie podważa założenia racjonalności prawodawcy stwierdzenie, że określony przepis należący do tej grupy nie znajdzie zastosowania z uwagi na jego bezprzedmiotowość albo sprzeczność z obowiązującymi przepisami dotyczącymi nowego zakresu odniesienia. W przypadku takiego odesłania stwierdzenie braku możliwości zastosowania określonego przepisu należy wręcz odczytać jako wynik modyfikacji całej grupy przepisów. Rezultatem odpowiedniego zastosowania grupy przepisów odniesienia do ich nowego zakresu odniesienia może być także stwierdzenie, że niektóre z tych przepisów znajdą zastosowanie bez potrzeby dokonywania innych modyfikacji niż tylko zmiana ich zakresu odniesienia, jak też stwierdzenie, że wymagają one dalej idących zmian. Rezultaty odpowiedniego stosowania prawa będą się różniły w zależności od tego, ile z przepisów wchodzących w skład przepisów odniesienia poddanych zostanie określonym modyfikacjom, a ile z nich nie znajdzie zastosowania. Z perspektywy odpowiedniego zastosowania grupy przepisów wystarczające jest nawet stwierdzenie, że jeden z tych przepisów nie znalazł zastosowania, aby stwierdzić, że doszło do odpowiedniego zastosowania grupy przepisów⁵².

Zwrócić należy przy tym uwagę, że w wielu z omawianych w kolejnych rozdziałach niniejszego tomu przepisach obok odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego albo jego określonej części występuje wyłączenie zastosowania określonego przepisu. Nawiązując do wcześniej dokonanej systematyki przepisów odsyłających, mamy w tym przypadku do czynienia z klauzulą mieszaną, stanowiącą połączenie klauzuli pozytywnej i negatywnej. Taki charakter odesłania może prowadzić do wniosku, że skoro prawodawca wyraźnie wykluczył zastosowanie określonego przepisu lub przepisów do nowego zakresu odniesienia, to pozostałe przepisy odniesienia stanowią takie przepisy, które powinny znaleźć zastosowanie pomimo różnego stopnia ich modyfikacji. Skoro prawodawca przyjął taką technikę odesłania, to gdyby zakładał, że określony

⁵² Więcej na ten temat zob. A. Błachnio-Parzych, *Przepisy odsyłające...*, s. 44–45.

przepis wchodzący w skład tej grupy nie znajdzie zastosowania, wyraźnie wymieniłby go w tej części odesłania, która ma charakter odesłania negatywnego. Jest to jednak zbyt daleko idący wniosek. Przyjmując bowiem, że prawodawca, ustanawiając odesłanie do odpowiedniego stosowania prawa, celowo przerzuca ciężar zrekonstruowania na podstawie przepisów odniesienia norm mających znaleźć zastosowanie do nowego zakresu odniesienia na podmiot stosujący prawo, to – zwłaszcza gdy mamy do czynienia z odesłaniem do całego aktu prawnego lub jego rozdziału – dążąc do skrócenia tekstu prawnego i jego spójności z materią pierwotnego zakresu odniesienia przepisów odniesienia, pozostawia temu podmiotowi luz decyzyjny w tym zakresie.

Wyłączenie stosowania określonych przepisów nie wyklucza zatem tego, że w ramach powołanej grupy przepisów odniesienia znajdują się także inne przepisy, co do których podmiot stosujący prawo stwierdzi, że nie znajdą one zastosowania do zakresu odniesienia określonego w przepisie odsyłającym. Przepisy, których zastosowanie zostało wyraźnie wyłączone, to takie, których zastosowanie mogłoby zniweczyć funkcje instytucji, której dotyczy przepis odsyłający, a właściwie jego nowy zakres odniesienia. Przykładem może być wyłączenie przez prawodawcę w art. 8 ustawy z 25.06.1997 r. o świadku koronnym⁵³ stosowania art. 182–185 k.p.k. czy wyłączenie w art. 8 ust. 3 *in fine* ustawy z 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego⁵⁴ zastosowania art. 555 k.p.k. Z kolei wyłączenie w tym przepisie zastosowania art. 554 § 2a i 2b k.p.k. wynika z odrębnego uregulowania w nadmienionej ustawie stron postępowania.

Jeśli chodzi natomiast o stopień modyfikacji tych przepisów należących do przepisów odniesienia, co do których podmiot stosujący prawo podejmuje decyzję o ich zastosowaniu do nowego zakresu odniesienia, to na stopień ich modyfikacji wpływ ma przede wszystkim nowy zakres odniesienia oraz charakter materii, w której norma zrekonstruowana na podstawie odpowiednio stosowanego przepisu odniesienia ma funkcjonować⁵⁵. Ich porównanie pozwala na zastąpienie w normie konstruowanej na podstawie przepisu odsyłającego elementów podobnych do normy wynikającej z przepisu odniesienia stosowanego do jego pierwotnego zakresu odniesienia⁵⁶. O tym podobieństwie decyduje ich podobna rola w budowie normy prawnej⁵⁷. Poza tym nie można wykluczyć konieczności eliminacji

⁵³ Dz.U. z 2016 r. poz. 1197.

⁵⁴ Dz.U. z 2024 r. poz. 442.

⁵⁵ A. Błachnio-Parzych, *Przepisy odsyłające...*, s. 45–51.

⁵⁶ Zob. W. Patryas, *Przepisy o odpowiednim stosowaniu...*, s. 12–13.

⁵⁷ Dlatego można je określić mianem tych samych kategorii syntaktycznych; zob. Z. Ziemiński, *Logika praktyczna...*, s. 19.

części unormowania wynikającego z odpowiednio stosowanego przepisu⁵⁸. Dopuszczalny zakres modyfikacji przepisu odpowiednio stosowanego do nowego zakresu odniesienia nie ogranicza się jedynie do wspomnianej zastępowalności podobnych elementów. Skoro jedną z konsekwencji odpowiedniego stosowania grupy przepisów może być decyzja o braku zastosowania określonego przepisu, to tym bardziej taką konsekwencją może być stwierdzenie, że część wynikającego z niego unormowania nie może znaleźć zastosowania do nowego zakresu odniesienia z uwagi na jego bezprzedmiotowość albo sprzeczność z innymi przepisami dotyczącymi nowego zakresu odniesienia.

⁵⁸ A. Błachnio-Parzych, *Przepisy odsyłające...*, s. 49; inaczej W. Patryas, *Przepisy o odpowiednim stosowaniu...*, s. 13.

ROZDZIAŁ 2

ODPOWIEDNIE STOSOWANIE PRZEPISÓW KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO W KODEKSIE KARNYM SKARBOWYM

1. Przepisy ogólne	63
1.1. Wprowadzenie	63
1.1.1. Uwagi ogólne	63
1.1.2. Model uregulowania postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe	68
1.1.3. Próba oceny przyjętego modelu	69
1.2. Przepisy wstępne Kodeksu postępowania karnego	72
1.2.1. Uwagi ogólne	72
1.2.2. Niestosowanie przepisów o pokrzywdzonym i o mediacji	73
1.2.3. Cel postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe (art. 2 k.p.k.)	75
1.2.4. Warunki dopuszczalności postępowania (art. 17 k.p.k.)	76
1.2.5. Zawieszenie postępowania	78
1.2.6. Zasady procesowe	80
1.2.7. Dostęp uczestników postępowania do informacji o ich procesowej pozycji (art. 16 k.p.k.) i sygnalizacja kierowana do zewnętrznych podmiotów (art. 18–21 k.p.k.)	87
1.3. Organy procesowe i ich właściwość	89
1.3.1. Organy postępowania sądowego	89
1.3.1.1. Uwaga ogólna	89
1.3.1.2. Właściwość sądu	90
1.3.1.3. Wyłączenie sędziego	91
1.3.1.4. Skład sądu	92
1.3.2. Organy postępowania przygotowawczego	94
1.4. Strony i ich procesowi przedstawiciele	97
1.4.1. Uwagi ogólne	97
1.4.2. Oskarżyciel publiczny	98
1.4.3. Oskarżony	101
1.4.4. Podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej	103
1.4.5. Podmiot obowiązany do zwrotu korzyści majątkowej	113
1.4.6. Interwenant	114
1.4.7. obrońca i pełnomocnicy, przedstawiciel ustawowy	122
2. Czynności procesowe	126
2.1. Uwagi wstępne	127

Rozdział 2. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego...

2.2. Orzeczenia, zarządzenia i polecenia	128
2.3. Narada i głosowanie	142
2.4. Porządek czynności procesowych	143
2.5. Terminy	150
2.6. Doręczenia	152
2.7. Protokoły	157
2.8. Przeglądanie akt i sporządzanie odpisów	161
2.9. Odtworzenie zaginionych lub zniszczonych akt	166
3. Dowody w postępowaniach karnych skarbowych	167
3.1. Wprowadzenie	167
3.2. Inicjatywa dowodowa	170
3.3. Udział w czynnościach dowodowych	170
3.4. Czynności dowodowe wykonywane przez finansowy organ postępowania przygotowawczego oraz nadrzędny nad finansowym organ postępowania przygotowawczego	171
3.5. Odrębne uregulowania względem Kodeksu postępowania karnego odnośnie do postępowania dowodowego	172
3.5.1. Zatrzymanie przesyłki	172
3.5.2. Sprzedaż przedmiotów oraz złożenie do depozytu	174
3.5.3. Żądanie informacji od banków i innych instytucji	175
3.5.4. Pomoc prawna	176
3.5.5. Kolejność zadawania pytań	177
3.6. Dowody z postępowania podatkowego, kontroli podatkowej lub kontroli celno-skarbowej	177
3.6.1. Zeznania świadków i opinie biegłych	179
3.6.2. Decyzje organów podatkowych, wyroki sądów administracyjnych oraz protokoły z kontroli i inne dokumenty	180
3.7. Niektóre dowody spotykane w postępowaniach karnych skarbowych	181
3.7.1. Notatki zawierające obliczenia dotyczące wysokości zobowiązań publicznoprawnych	181
3.7.2. Dowody samoobciążające	181
3.7.3. Dowody elektroniczne	183
3.7.4. Dokumenty prywatne	183
3.7.5. Tajemnice zawodowe	183
3.8. Zażalenie	184
4. Środki przymusu oraz środki zapobiegawcze	184
4.1. Wiadomości ogólne	184
4.1.1. Uwagi wprowadzające	184
4.1.2. Podstawy stosowania środków przymusu w sprawach karnych skarbowych	187
4.2. Środki przymusu	188
4.2.1. Wiadomości ogólne	188
4.2.2. Zatrzymanie	190
4.3. Środki zapobiegawcze w postępowaniu karnoskarbowym	192
4.3.1. Uwagi wprowadzające	192
4.3.2. Tymczasowe aresztowanie	193
4.3.3. Nieizolacyjne środki zapobiegawcze	196
4.3.4. Poszukiwanie oskarżonego i list gończy	200
4.3.5. List żelazny	201
4.3.6. Kary porządkowe	203
4.3.7. Zatrzymanie rzeczy	205
4.3.8. Zabezpieczenie majątkowe	206
5. Odmienności postępowania przygotowawczego w prawie karnym skarbowym	211
6. Konsensualne formy zakończenia postępowania karnego skarbowego	227
6.1. Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności	228
6.2. Dobrowolne poddanie się karze	236
6.2.1. Skazanie bez przeprowadzenia rozprawy	236

Rozdział 2. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego...

6.2.2. Skazanie na skróconej rozprawie bez postępowania dowodowego	240
7. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji	243
7.1. Postępowanie przed sądem	245
7.2. Ewolucja realizacji zasady prawa do sądu w procesie karnym skarbowym	246
7.2.1. Pod sądność sprawy karnej skarbowej na gruncie przepisów Ustawy karnej skarbowej z 1971 r.	246
7.2.2. Organy orzekające w okresie obowiązywania Ustawy karnej skarbowej z 1971 r.	247
7.2.3. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji pod rządami Ustawy karnej skarbowej z 1971 r.	248
7.2.4. Pod sądność sprawy karnej skarbowej w świetle przepisów Kodeksu karnego skarbowego	249
7.3. Ogólne reguły postępowania przed sądem pierwszej instancji w procesie karnym skarbowym	250
7.4. Wstępna kontrola oskarżenia	252
7.4.1. Kontrola formalna aktu oskarżenia	252
7.4.2. Doręczenie aktu oskarżenia	254
7.4.3. Merytoryczna kontrola aktu oskarżenia	256
7.4.3.1. Obligatoryjne skierowanie sprawy na posiedzenie	257
7.4.3.2. Fakultatywne skierowanie sprawy na posiedzenie	263
7.5. Oskarżyciele publiczni w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe	267
7.6. Udział finansowych organów postępowania przygotowawczego w procesie karnym skarbowym	269
7.7. Rozprawa główna	273
7.7.1. Przygotowanie do rozprawy głównej	273
7.7.2. Zasada jawności rozprawy głównej	278
7.7.3. Reguły ogólne rządzące rozprawą główną	283
7.7.3.1. Zasada ustności rozprawy głównej	283
7.7.3.2. Uprawnienia przewodniczącego oraz sądu. Okazywanie szacunku dla sądu	284
7.7.3.3. Dyrektywy dotyczące przeprowadzania dowodów	287
7.7.3.4. Dyrektywa uczestnictwa oskarżonego w rozprawie oraz odstępowania od tej reguły	290
7.7.3.5. Wypowiedzenie stosunku obrończego	292
7.7.4. Rozpoczęcie rozprawy głównej	294
7.7.4.1. Wywołanie sprawy i sprawdzenie obecności	294
7.7.4.2. Udział w rozprawie głównej i następstwa nieobecności	296
7.7.4.3. Sprawdzenie istnienia innych przeszkód niż nieobecność osób	300
7.7.5. Przewód sądowy	302
7.7.5.1. Przedstawienie zarzutów oskarżenia. Przesłuchanie oskarżonego	302
7.7.5.2. Dobrowolne poddanie się karze	304
7.7.5.3. Częściowe postępowanie dowodowe. Warunki odczytania protokołów wyjaśnień	305
7.7.6. Czynności dowodowe w przewodzie sądowym	306
7.7.6.1. Obecność oskarżonego i podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej przy czynnościach postępowania dowodowego	306
7.7.6.2. Odczytanie protokołów, dokumentów oraz odtwarzanie nagrań. Uznanie dokumentów za ujawnione	309
7.7.6.3. Obowiązek zapoznania się z dowodem rzeczowym oraz odstępowania od zasady bezpośredniości	312
7.7.6.4. Zbieranie dodatkowych dowodów	314
7.7.6.5. Rozszerzenie oskarżenia. Zmiana kwalifikacji prawnej czynu	315
7.7.6.6. Przerwa i odroczenie rozprawy	318
7.7.6.7. Narada wstępna i wyrok częściowy	322
7.7.6.8. Zamknięcie przewodu sądowego	328
7.7.7. Głosy stron	329
7.7.8. Wyrokowanie	330
7.7.8.1. Narada, głosowanie, wyrok	330
7.7.8.2. Uzasadnienie wyroku	335

Rozdział 2. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego...

8. Postępowanie odwoławcze	337
8.1. Środki zaskarżenia w procesie karnym skarbowym	339
8.2. Środki zaskarżenia rozstrzygnięć finansowych organów orzekających w Ustawie karnej skarbowej	340
8.2.1. Zagadnienia ogólne	340
8.2.2. Odwołanie	341
8.2.3. Żądanie skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego	343
8.2.4. Zażalenie	345
8.3. Środki zaskarżenia w świetle przepisów Kodeksu karnego skarbowego	345
8.3.1. Zagadnienia ogólne	345
8.3.2. Prawo do występowania ze środkiem odwoławczym	347
8.3.3. Wymogi formalne środka odwoławczego	353
8.3.4. Cofnięcie środka odwoławczego	354
8.3.5. Względne przyczyny odwoławcze	355
8.3.6. Bezwzględne przyczyny odwoławcze	358
8.3.7. Apelacja	367
8.3.8. Zażalenie	373
8.3.8.1. Reguły ogólne dotyczące rozpoznawania zażaleń	373
8.3.8.2. Modyfikacje reguł dotyczących rozpoznawania zażaleń w procesie karnym skarbowym	376
8.3.9. Inne środki zaskarżenia	378
8.3.9.1. Sprzeciw	379
8.3.9.2. Quasi-sprzeciw	380
8.3.9.3. Odwołanie od zarządzeń przewodniczącego składu orzekającego	382
8.3.9.4. Zażalenie na postanowienie odmawiające wniesienia wniosku o udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności	383
8.3.9.5. Zaskarżenie wyroku o zezwoleniu na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności	384
8.3.9.6. Wniosek ukaranego o uchylenie prawomocnego mandatu karnego	385
9. Nadzwyczajne środki zaskarżenia w procesie karnym skarbowym	387
9.1. Uwagi wstępne. Założenia metodologiczne	387
9.2. Kasacja	389
9.2.1. Dopuszczalność kasacji w sprawach karnych skarbowych	389
9.2.2. Szczególne unormowanie sytuacji procesowej finansowego organu postępowania przygotowawczego oraz odpowiedzialnego posiłkowego w postępowaniu kasacyjnym w sprawach o przestępstwa skarbowe	397
9.3. Skarga na wyrok sądu odwoławczego	404
9.4. Wznowienie postępowania karnego skarbowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem sądu	407
9.4.1. Podstawy wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem sądu w sprawach karnych skarbowych	407
9.4.2. Szczególne unormowanie sytuacji procesowej finansowego organu postępowania przygotowawczego oraz odpowiedzialnego posiłkowego i interwenienta w postępowaniu wznowieniowym w sprawach karnych skarbowych	418
10. Postępowania szczególne	423
10.1. Postępowanie w stosunku do nieobecnych	424
10.2. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu mandatowym w sprawach karnoskarbowych	440
10.3. Postępowanie nakazowe w sprawach karnych skarbowych	449
11. Koszty postępowania w sprawach karnoskarbowych	457
11.1. Koszty postępowania karnego skarbowego	457
11.1.1. Koszty sądowe	458
11.1.2. Wydatki stron	463
11.2. Zasady ponoszenia kosztów	465
11.3. Orzekanie w przedmiocie kosztów	467

1. PRZEPISY OGÓLNE

Literatura: G. Bogdan, *Relacja pojęć przestępstwa i przestępstwa skarbowego w polskim prawie karnym*, PS 1997/5; Gostyński, K.k.s.; Grzegorzcyk, K.k.s., 2001, 2006; P. Hofmański, *Reforma postępowania karnego skarbowego*, PiP 1994/10; K.J. Pawelec, *Pełnomocnik z urzędu w polskim postępowaniu karnoskarbowym*, PS 2015/3; R. Ponikowski, J. Zagrodnik [w:] Skorupka, Kodeks, 2023; Prusak, K.k.s., t. I; Z. Radzikowska [w:] G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Światłowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Gdańsk 2000; T. Razowski [w:] Kardas, Łabuda, Razowski, K.k.s., 2012, 2017; M. Rogacka-Rzewnicka [w:] System, t. III; Z. Siwik, „Odpowiednie” stosowanie przepisów kodeksu karnego, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 897, Przegląd Prawa i Administracji 23, Wrocław 1987; Z. Siwik, *Systematyczny komentarz do ustawy karnej skarbowej. Część ogólna*, Wrocław 1993; J. Skorupka [w:] Zgoliński, K.k.s., 2018; G. Skowronek, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2019; S. Steinborn [w:] System, t. IV; K. Sychta [w:] System, t. V; A. Światłowski [w:] System, t. I, cz. 2; A. Światłowski [w:] System, t. VI; A.R. Światłowski [w:] G. Bogdan, A. Nita, J. Raglewski, A.R. Światłowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Gdańsk 2007; A. Światłowski, B. Nita, *Prawo do obrony podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej* [w:] *Księga Waltosia*, 2000; *Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego skarbowego*, „Nowa Kodyfikacja Karna. Kodeks karny skarbowy” 1999/25; L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo i proces karny skarbowy*, Warszawa 2023; L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2009; J. Zagrodnik, *Instytucja skargi subsydiarnej w procesie karnym*, Warszawa 2005; J. Zagrodnik, *Obrona i pełnomocnik w procesie karnym i karnym skarbowym. Ujęcie metodyczne*, Warszawa 2020; J. Zagrodnik, *Zawieszenie przedawnienia zobowiązań podatkowych ze względu na wszczęcie postępowania karnego skarbowego. Zagadnienia wybrane* [w:] *Absurdy polskiego prawa podatkowego. Teoria i praktyka*, red. J. Glumińska-Pawlic, Katowice 2012; J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, K.k.s., 2020.

1.1. WPROWADZENIE

1.1.1. UWAGI OGÓLNE

Gdy spojrzeć z systemowego punktu widzenia, można wyobrazić sobie wiele koncepcji ukształtowania tej części prawa karnego, która miałaby regulować zasady odpowiedzialności i jej przypisywania za czyny zabronione mieszczące się w sferze nadużyć danin publicznych oraz finansów publicznych w ogólności, poczynsz od założenia odmawiającego tym czynom zabronionym specyfiki dostatecznie uzasadniającej wykreowanie jakichkolwiek szczególnych reguł odpowiedzialności karnej i reguł postępowania, poprzez różne warianty zakładające jakiś stopień samodzielnności czy autonomii tej części prawa karnego¹, aż po założenie, że są to czyny na tyle odmienne od „zwykłych”, „pospolitych” lub „kryminalnych” naruszeń prawa, że konieczne jest ich potraktowanie jako sfery zasadniczo odrębnej

¹ *Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu...*, s. 130; Z. Radzikowska [w:] G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Światłowski, *Kodeks karny skarbowy...*, s. 11; F. Prusak, K.k.s., t. I, s. 10.

od powszechnego (w znaczeniu: nieskarbowego) prawa karnego. To ostatnie założenie, jakkolwiek mogłoby się wydawać *prima facie* niedorzecznym, nie odbiega przecież w sposób szczególnie istotny od występującego w nieodległej części systemu prawnego założenia leżącego u podstaw historycznej tzw. austriackiej koncepcji wykroczeń, traktującej bardzo drobne czyny zabronione, naruszające obowiązki określane jako administracyjne, jako coś istotowo odmiennego od przestępstw. W obydwu tych sytuacjach powodu pożądanej separacji upatruje się bowiem (a przynajmniej upatrywano) w charakterze dóbr chronionych – na tyle odmiennych, że udaremniających (wedle zwolenników takiego podejścia) sprowadzenie danej kategorii czynów i postępowania w ich sprawach do wspólnego mianownika ze „zwykłymi” przestępstwami.

Obowiązujący Kodeks karny skarbowy jest zasadniczo siódmą regulacją prawa karnego skarbowego po odzyskaniu w 1918 r. niepodległości. Podstawowe założenie poczynione przez ustawodawcę nie odbiega od przyjętego wcześniej i polega na częściowej samodzielności tej gałęzi prawa karnego, przy czym samodzielność ta kształtuje się inaczej w wypadku części ogólnej prawa materialnego (jest dalej idąca), inaczej zaś w przypadku przepisów procesowych oraz dotyczących wykonywania orzeczonych kar i innych środków. O ile w art. 20 ust. 1 k.k.s. przyjęta została autonomia prawa karnego skarbowego, jeśli chodzi o materialnoprawne instytucje części ogólnej (wszakże z bardzo licznymi wyjątkami określonymi w art. 20 § 2 k.k.s., polegającymi na odpowiednim stosowaniu przepisów części ogólnej Kodeksu karnego), o tyle w art. 113 § 1 k.k.s. dla przepisów procesowych przyjęta została odwrotna reguła: w postępowaniu w tych sprawach stosuje się co do zasady przepisy Kodeksu postępowania karnego, z odmiennosćmi wskazanymi w Kodeksie karnym skarbowym. Tym samym co do przepisów materialnoprawnych ustawodawca wybrał koncepcję autonomiczności prawa karnego skarbowego, co do zaś przepisów procesowych – rozciągnięcia na te sprawy modelu przyjętego dla postępowania karnego w ogólności. Zarazem jednak ukształtował w Kodeksie karnym skarbowym umiarkowanie obszerny katalog odmiennosć (art. 113 § 2, art. 114–177 k.k.s.) – szereg rozwiązań samodzielnych, w mniejszym lub większym stopniu modyfikujących rozwiązania przyjęte w Kodeksie postępowania karnego, względnie odnoszących się do instytucji nieznanych w ogóle lub aktualnie prawu karnemu powszechnemu, instytucji wymagających regulacji w prawie karnym skarbowym (odpowiedzialność posiłkowa i podmiot pociągnięty do tej odpowiedzialności, dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, postępowanie w stosunku do nieobecnych) oraz nieznanego powszechnemu prawu karnemu, ale znanego powszechnemu prawu wykroczeń, postępowania mandatowego.

Procesowe przepisy Kodeksu karnego skarbowego można więc postrzegać jako „nakładkę” na Kodeks postępowania karnego, modyfikującą w różny sposób model ukształtowany przez jego przepisy. Nawiązując do klasyfikacji przytoczonej w rozdziale 1 tego tomu, można zauważyć, że mamy tu do czynienia zarówno

ze stosowaniem przepisów innej ustawy *de facto* wprost, gdy brak elementów wymagających modyfikacji, poprzez liczne przypadki stosowania „odpowiedniego” w ścisłym rozumieniu, gdzie jakiś element ulega „zapożyczeniu” z Kodeksu postępowania karnego z nieodzowną modyfikacją, aż po przypadki, gdy „odpowiednie” zastosowanie polega typowo na niestosowaniu danego przepisu w ogóle (np. przepis o składzie sądu w sprawach o przestępstwa zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności; w Kodeksie karnym skarbowym takie zagrożenia nie występują). Tylko bowiem zupełnie wyjątkowo sprawa, w której oskarżony stałby pod zarzutem z części szczególnej Kodeksu karnego skarbowego, mogłaby toczyć się z zastosowaniem tego przepisu – gdyby zarzut z Kodeksu karnego skarbowego rozpoznawany był łącznie z zarzutem popełnienia zbrodni z Kodeksu karnego (lub z ustawy szczególnej).

Zgodnie z art. 1 k.k.s. odpowiedzialności na podstawie przepisów Kodeksu karnego skarbowego podlega się za przestępstwa skarbowe i za wykroczenia skarbowe. Analogicznie do przepisów Kodeksu karnego (art. 1) i Kodeksu wykroczeń (także art. 1) odpowiedzialność za przestępstwa skarbowe jest tu określana jako „odpowiedzialność karna”, za wykroczenia skarbowe zaś – jako „odpowiedzialność” (czyli bez przymiotników dookreślających, w szczególności bez słowa „karna”). Ustawodawca czyni to konsekwentnie poczynawszy od wejścia w życie Kodeksu karnego skarbowego w 1999 r.; dawniej nie było to regułą². Konsekwentne rozdzielenie odpowiedzialności karnej w ścisłym sensie (jak w art. 1 k.k. i art. 1 k.k.s.) oraz odpowiedzialności za wykroczenie wiązało się ze zmianami m.in. art. 183 k.p.k.

W obowiązującym Kodeksie karnym skarbowym rozstrzygnięty został wieloletni spór o wzajemny stosunek przestępstwa i przestępstwa skarbowego. Pojęcia te pozostają w stosunku wykluczania – oba zakresy nie posiadają części wspólnej, tym bardziej jeden z nich nie pozostaje w stosunku podrzędności względem drugiego.

O ile wzajemny stosunek tych pojęć był przedmiotem sporu, o tyle za niekontrowersyjne uznawano to, że wykroczenie skarbowe jest czymś odmiennym od wykroczenia. Nie wnikając w kwestie nieistotne dla prowadzonych tu rozważań, trzeba zauważyć, że wspólną cechą wykroczeń skarbowych i wykroczeń jest relatywnie niższy stopień społecznej szkodliwości³. Ani pod względem materialnoprawnym, ani pod względem procesowym – co istotne – ustawodawca w ogóle

² Przy czym to poczynione na poziomie ustawowym rozróżnienie nie rozciąga się na przepisy Konstytucji RP – zarówno odpowiedzialność za wykroczenia skarbowe, jak i za wykroczenia jest odpowiedzialnością karną w rozumieniu art. 42 Konstytucji RP, co przypomina o niedopuszczalności wykładni pojęć konstytucyjnych przez pryzmat ustawy zwykłej.

³ Jak wiadomo, zgodnie z art. 1 § 2 k.k.s. dla bytu wykroczenia skarbowego jest konieczne, aby czyn zabroniony charakteryzował się stopniem społecznej szkodliwości wyższym niż znikomy – tak samo w wypadku przestępstwa i przestępstwa skarbowego, odmiennie natomiast niż w wypadku wykroczenia (powszechnego), które zgodnie z art. 1 k.w. ma być czynem społecznie szkodliwym, brak jednak w prawie wykroczeń klauzuli znikomości społecznej szkodliwości.

nie sięga do modelu postępowania w sprawach o wykroczenia i kształtuje zarówno zasady odpowiedzialności i zasady wymiaru kary, jak i postępowanie w sprawach o wykroczenia skarbowe według modelu Kodeksu karnego (pośrednio) i Kodeksu postępowania karnego (bezpośrednio).

Kluczowe znaczenie dla określenia wzajemnego stosunku przepisów Kodeksu karnego skarbowego i przepisów Kodeksu postępowania karnego ma obecnie bez wątpienia art. 113 § 1 k.k.s. Zgodnie z nim przepisy Kodeksu postępowania karnego stosuje się odpowiednio zarówno w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe, jak i w postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe, jeśli jednak przepisy Kodeksu karnego skarbowego nie stanowią inaczej.

Odmienne było w obowiązującej do 1999 r. Ustawie karnej skarbowej z 1971 r.⁴, gdzie ustawodawca posługiwał się licznymi, niekiedy obszernymi odesłaniami do poszczególnych przepisów Kodeksu postępowania karnego (a więc techniką zbliżoną do obecnie stosowanej w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia – por. art. 1 § 2 k.p.w.). Obowiązujący Kodeks karny skarbowy przyjmuje więc zasadę odmienną niż ta, która rządziła postępowaniem na gruncie Ustawy karnej skarbowej z 1971 r. (zob. art. 126 tej ustawy). Przyjęcie takiej metody regulacji oznacza, że w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe do zdekodowania normy prawnej regulującej daną kwestię w pierwszej kolejności stosuje się odpowiedni przepis Kodeksu karnego skarbowego, jeśli zaś ustalimy, że nie reguluje on danej kwestii – odpowiedni przepis Kodeksu postępowania karnego. Niekiedy zdarza się, że również Kodeks postępowania karnego każe sięgać do przepisów innych ustaw (np. art. 89 k.p.k. – do Kodeksu postępowania cywilnego). W takiej sytuacji do zrekonstruowania normy potrzebny jest z kolei przepis takiej ustawy. Można więc zauważyć, że tym samym zasada subsydiarności, która odnosiła się w dawnej Ustawie karnej skarbowej wyłącznie do postępowania przed sądem, w Kodeksie karnym skarbowym została rozciągnięta na całe postępowanie.

Wskazuje się sześć rodzajów wypadków zmodyfikowanego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego, a mianowicie: 1) zmiana prosta, polegająca na podstawieniu jednego pojęcia w miejsce drugiego; 2) zmiana polegająca na zmianie przepisów; 3) zmiana z pewną ogólną wskazówką ustawodawcy; 4) zmiana części przepisu z uwagi na odrębność regulacji Kodeksu karnego skarbowego; 5) zmiana części przepisu z uwagi na dyrektywę jednolitości systemowej; 6) zmiana z uprzednim wyjaśnieniem, czy i jaki przepis obowiązuje⁵.

W obecnie obowiązującym Kodeksie karnym skarbowym pierwszym przepisem kształtującym „katalog odmienności” postępowania w sprawach o czynny zabronione

⁴ Ustawa karna skarbową z 26.10.1971 r. (Dz.U. z 1984 r. Nr 22, poz. 103 ze zm.).

⁵ Zob. Z. Siwik, *Systematyczny komentarz...*, s. 58–59; Z. Siwik, *„Odpowiednie” stosowanie przepisów...*, s. 121; zob. także G. Bogdan, *Relacja pojęć przestępstwa i przestępstwa skarbowego...*, s. 83 i n.

w Kodeksie karnym skarbowym jest art. 113 § 2 k.k.s. Z korpusu przepisów podlegających odpowiedniemu stosowaniu wyłącza on przepisy Kodeksu postępowania karnego dotyczące pokrzywdzonego, dotyczące mediacji oraz art. 325f (czyli dotyczący tzw. umorzenia rejestrowego). Z kolei zgodnie z art. 113 § 3 k.k.s. w samym postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe nie stosuje się ponadto przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących środków zapobiegawczych, dotyczących poszukiwania oskarżonego i listu gończego, a nadto art. 18 § 1, art. 400, 589a–589f, 590–607zc, 611g–611s oraz 615.

Jak już była o tym mowa, ustawodawca przyjął tu więc rozwiązanie odmienne niż w art. 20 § 1 k.k.s., gdzie założył autonomiczność części ogólnej Kodeksu karnego skarbowego – tam regułą jest wykluczenie stosowania przepisów części ogólnej Kodeksu karnego, odesłania następują zaś do poszczególnych przepisów (art. 20 § 2 k.k.s.).

Dla Kodeksu karnego skarbowego charakterystyczne są także przepisy potocznie określane „zbiorówkami”, kształtujące pozycję uczestników postępowania przy pomocy obszernych odesłań do przepisów Kodeksu postępowania karnego mających być stosowanymi odpowiednio. Przepisy te to:

- 1) art. 122 § 1 k.k.s. – kształtujący pozycję finansowego organu postępowania przygotowawczego, organu nad nim nadrzędnego, a w jednej kwestii także ministra właściwego do spraw finansów publicznych, przez odwołanie do przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących prokuratora;
- 2) art. 125 § 1–2 k.k.s. – kształtujący pozycję podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej i jego pełnomocnika przez odesłanie do przepisów traktujących w Kodeksie postępowania karnego o oskarżonym, podejrzanym i obrońcy;
- 3) art. 128 § 1 k.k.s. – kształtujący pozycję interwenienta.

W ślad za klasyfikacją zaproponowaną w tomie I *Systemu*⁶ jako najważniejsze odstępstwa Kodeksu karnego skarbowego od modelu ukształtowanego przez Kodeks postępowania karnego można wskazać:

- 1) odmienności dotyczące organów prowadzących postępowanie przygotowawcze, przy czym Kodeks karny skarbowy obok prokuratora wyróżnia finansowe i niefinansowe organy postępowania przygotowawczego;
- 2) istnienie tzw. stron szczególnych: podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej (tylko przy przestępstwach skarbowych) oraz interwenienta;
- 3) swoisty, wynikający ze specyfiki tych spraw, charakter zabezpieczenia majątkowego i przepadku przedmiotów;
- 4) istnienie instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności (znanej tradycyjnie regulacjom postępowania karnego skarbowego, wcześniej pod nazwą „dobrowolne poddanie się karze”);

⁶ A. Świątłowski [w:] *System*, t. I, cz. 2, s. 206 i n.

- 5) odmienności dotyczące organów oskarżycielskich w postępowaniu sądowym;
- 6) pewne odmienności dotyczące postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe (zwłaszcza mandat karny – instytucja nieznana Kodeksowi postępowania karnego, znana jednak powszechnemu postępowaniu w sprawach o wykroczenia i stamtąd w 1999 r. zapożyczona).

1.1.2. MODEL UREGULOWANIA POSTĘPOWANIA W SPRAWACH O WYKROCZENIA SKARBOWE

Brak odesłania w zakresie postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe do przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia sprawia, że postępowanie w sprawach o przestępstwa skarbowe oraz w sprawach o wykroczenia skarbowe ma co do zasady charakter jednolity. Trzeba zresztą zauważyć, że odesłanie do Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia byłoby legislacyjnie wadliwe, z racji bowiem modelu przyjętego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia niezmiernie często odesłanie miałoby w konkretnych przypadkach charakter kaskadowy, przy czym to dalsze odesłanie prowadziłoby właśnie do przepisów Kodeksu postępowania karnego.

Ustanowienie w Kodeksie karnym skarbowym modelu zakładającego zasadniczą jednolitość postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe sprawia, że sama kwalifikacja czynu zabronionego jako przestępstwa skarbowego albo jako wykroczenia skarbowego nie przesądza przyjęcia odmiennego trybu postępowania, właściwego właśnie dla takich czynów zabronionych, choć oczywiście pewne grupy przepisów odnoszą się wyłącznie do przestępstw skarbowych (np. przepisy dotyczące środków zapobiegawczych, listu żelaznego czy odpowiedzialności posiłkowej) lub wyłącznie do postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe (np. przepisy o postępowaniu mandatowym, wzorowane na tradycyjnie istniejących w sprawach o wykroczenia). Przyjęcie założenia jednolitości postępowania w obu tych kategoriach czynów zabronionych jest następstwem przede wszystkim tego, że odgraniczenie wykroczeń skarbowych od przestępstw skarbowych następuje w sposób wyraźnie odmienny, niż to jest regułą w wypadku wykroczeń i przestępstw. W powszechnym prawie wykroczeń poszczególne typy czynów zabronionych jako wykroczenia są zazwyczaj kształtowane samodzielnie, mają własne zestawy znamion, typy zaś przepełnione, gdzie czyn o określonych znamionach jest przestępstwem lub wykroczeniem zależnie od spełnienia określonego kryterium ilościowego (jak np. wartość skradzionego, przywłaszczonego lub zniszczonego mienia w art. 119 lub art. 124 k.w.), są rzadko spotykanym wyjątkiem. Odmiennie natomiast w prawie karnym skarbowym – rzadkością są samodzielnie stypizowane wykroczenia skarbowe, zdecydowanie częściej mamy zaś do czynienia właśnie z typami przepełnionymi. Zarazem, z punktu widzenia przyjętej techniki legislacyjnej, są to w takich wypadkach

najdalej uprzywilejowane typy przestępstw skarbowych, najczęściej dalej uprzywilejowane niż typy znamienne „małą wartością”. Niekiedy mamy więc w Kodeksie karnym skarbowym do czynienia z „rozwarstwieniem” polegającym na tym, że obok ujętego w pierwszym paragrafie danego artykułu typu podstawowego, gdy wartość uszczuplenia jest większa niż „mała” (obecnie nieprzekraczająca dwustukrotności minimalnego wynagrodzenia – art. 53 § 14 k.k.s.), ale równocześnie mniejsza niż „duża” (czyli nieprzekraczająca z kolei pięćsetkrotności minimalnego wynagrodzenia – art. 53 § 15 k.k.s.), pojawiają się typy kwalifikowane, znamienne właśnie „dużą wartością” lub innymi znamionami kwalifikującymi. Z drugiej strony pojawiają się typy uprzywilejowane (gdy wartość uszczuplenia jest „mała”) i właśnie typy wykroczeń skarbowych.

Wyodrębniając wykroczenia skarbowe, ustawodawca posługuje się najczęściej dwiema technikami: tam, gdzie występuje możliwa do określenia wartość uszczuplenia – kryterium tzw. progu ustawowego (zdefiniowanego jako pięciokrotność minimalnego wynagrodzenia – art. 53 § 6 k.k.s.), tam zaś, gdzie nie da się takiej kwotowej, liczbowej wartości wyznaczyć – klauzulą „wypadku mniejszej wagi”. Jak wiadomo, w powszechnym prawie karnym za pomocą klauzuli „wypadku mniejszej wagi” tworzy się właśnie typy uprzywilejowane. Kryteria wypadku mniejszej wagi są zresztą wskazane w art. 53 § 8 k.k.s.; odmiennie jest w powszechnym prawie karnym, gdzie brak takiej definicji ustawowej.

Jest wyraźnie widoczne, że dążenie ustawodawcy do jednolitego potraktowania w Kodeksie karnym skarbowym postępowania w sprawach o obie występujące w tym kodeksie kategorie czynów zabronionych pod groźbą kary chroni przed powstaniem trudności, jakie niewątpliwie pojawiałyby się w razie konieczności zmiany kwalifikacji prawnej czynu⁷, przede wszystkim wówczas, gdy czyn zakwalifikowany pierwotnie jako wykroczenie skarbowe okazywałby się w toku postępowania przestępstwem skarbowym.

Początkowo uznano, że w Kodeksie karnym skarbowym zbędny jest odpowiednik art. 400 k.p.k. (zaś jego samego stosowanie jest w sprawach o wykroczenia skarbowe wyłączone w art. 113 § 3 k.k.s.). Wobec pojawiających się z tego powodów wątpliwości w praktyce stosowania prawa odpowiednik taki jednak w Kodeksie karnym skarbowym wprowadzono w 2005 r. – jest nim art. 161a.

1.1.3. PRÓBA OCENY PRZYJĘTEGO MODELU

Z pewnością nie jest łatwym zadaniem ocena przyjętego w Kodeksie karnym skarbowym modelu wzajemnych relacji między postępowaniem w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe a postępowaniem w sprawach o przestępstwa ukształtowanym w Kodeksie postępowania karnego (a zarazem

⁷ Gostyński, *K.k.s.*, s. 10.

między Kodeksem karnym skarbowym w zakresie, w jakim reguluje on postępowanie, a Kodeksem postępowania karnego). Narzucające się założenie wstępne jest takie, że oceny takiej nie da się dokonać w oderwaniu od modelu odpowiedzialności za przestępstwa skarbowe (także wykroczenia skarbowe) i założonego stopnia jego odmienności od modelu właściwego dla przestępstw, znajdującego wyraz w przepisach Kodeksu karnego. Czy jednak przyjęcie tak daleko idącego założenia jest zasadne i potrzebne? Bardziej abstrakcyjnie ujęte powiązanie prawa materialnego i procesowego nie jest w tej mierze ani proste, ani jednowymiarowe. O ile bowiem pewne założenia przyjęte w prawie materialnym zdają się niejako wymuszać odpowiednie dostosowania w sferze prawa procesowego, o tyle nie limitują przecież zakresu tych odmienności ani nie determinują ściśle ich treści. Przekładając to na bardziej praktyczny język: wśród szeroko rozumianych typów szczególnych postępowania dotyczącego różnych form odpowiedzialności represyjnej, zarówno aktualnie, jak i dawniej istniejących, zarówno w polskim, jak i w innych systemach prawnych, można dostrzec takie, które znajdują uzasadnienie we względach podmiotowych (nieletniość sprawcy, jego status żołnierza, sprawca długotrwale nieobecny, sprawca będący podmiotem zbiorowym), we względach przedmiotowych (wykroczenia, czyny naruszające interes fiskalny państwa, czyny, których ściganie można i trzeba z racji ich charakteru pozostawić w całości inicjatywie pokrzywdzonego), jak też mieszanych. Do tej grupy należałoby zaliczyć postępowania w sprawach o czyny, przy których dostateczną reakcją jest określona, stosunkowo niewielka sankcja, np. postępowanie nakazowe, gdy w konkretnej sprawie ze względów czy to przedmiotowych, czy podmiotowych nie jest potrzebne sięganie po bardziej dolegliwe kary (karę pozbawienia wolności, surowszą grzywnę). Do tej ostatniej grupy należy też zaliczyć różne postępowania oparte na mechanizmach negocjacyjnych, zakładające konsensualne decydowanie o określonym załatwieniu sprawy (jak np. przewidziane w art. 335 i 387 k.p.k.).

Jak więc wyraźnie widać, uzasadnienia takich szczególnych, różniących się w sposób istotny, a zarazem z góry przewidziany przez ustawodawcę, postępowań wybiegają dalece poza samą tylko potrzebę wynikającą z prawa materialnego. Innymi słowy, może być tak, że wyraźnie odmienne zasady odpowiedzialności są w konkretnych postępowaniach urzeczywistniane na podstawie zasadniczo takiej samej procedury, może też być tak, że w sprawach o czyny ukształtowane zasadniczo tak samo z punktu widzenia prawa materialnego proceduje się według wyraźnie odmiennej procedury. W pierwszym z tych przypadków musiałyby oczywiście istnieć przepisy pozwalające orzekać o kwestiach nieznanach powszechnemu prawu karnemu, jak odpowiedzialność posiłkowa. Prowadzi to finalnie do wniosku, że odpowiedź na pytanie o pożądany kształt materialnego prawa karnego skarbowego w zaskakująco niewielkim stopniu determinuje odpowiedź na pytanie o pożądany kształt prawa procesowego w takich sprawach, i *vice versa*.

Co więcej, mówiąc o odmiennościach modelu postępowania w jakiejś kategorii spraw (tu: w sprawach o czyny stypizowane w Kodeksie karnym skarbowym), trzeba mieć świadomość, że mówimy o materii bardzo niejednorodnej. Nieporozumieniem byłoby mierzenie tej odmienności na przykład samą liczbą czy obszernością przepisów odmiennie kształtujących jakąś kwestię czy innymi podobnymi miernikami. Abstrakcyjnie rzecz ujmując: Czy za bardziej „odmienne” uznalibyśmy postępowanie oparte na dokładnie tych samych zasadach procesowych, ale za to znających postępowania szczególne służące załatwieniu prawie wszystkich spraw danego rodzaju, czy też takie, w których sam przebieg postępowania wyglądałby bardzo podobnie (oczywiście z pewnymi różnicami), ale za to w miejsce niektórych zasad postępowania obowiązywałyby zasady przeciwstawne (np. oportunizm w miejsce legalizmu, orzekanie wyłącznie społeczne, wysoce sformalizowana ocena dowodów itd.)? Wydaje się, że jednak zasadom procesowym należy tu przypisać większą wagę, a to prowadzi do konstatacji, że procesowe odmienności Kodeksu karnego skarbowego wcale nie są aż tak bardzo doniosłe, jak by się mogło na pierwszy rzut oka wydawać.

Udzielenie pełnej odpowiedzi na pytanie o zasadność istniejących odmienności postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe względem postępowania z Kodeksu postępowania karnego (a także na bliźniacze w istocie pytanie o zasadność przyjętych aktualnie w Kodeksie karnym skarbowym odmienności materialnoprawnych względem modelu Kodeksu karnego) wymagałoby szczegółowego uargumentowania, tym samym bardzo daleko wykraczałoby poza zakres prowadzonych tutaj rozważań. Bez szczegółowego uzasadnienia wypada więc poprzestać na spostrzeżeniu, że większość odmienności materialnoprawnych (np. istnienie odpowiedzialności posiłkowej) wydaje się w pełni uzasadnionych. Ba, można wręcz dyskutować o przeszczepieniu przynajmniej niektórych z nich na grunt prawa karnego powszechnego (dobrowolne poddanie się odpowiedzialności mogłoby – być może – znaleźć zastosowanie w sprawach przeciwko mieniu, być może także w innych kategoriach spraw). Z kolei jeśli chodzi o prawo procesowe, trudno by było znaleźć przekonujące uzasadnienie dla likwidacji m.in. wspomnianego dobrowolnego poddania się karze albo postępowania mandatowego w sprawach o wykroczenia skarbowe.

Jeżeli chodzi o samą przyjętą metodę regulacji, to jej niewątpliwą zaletą jest prostota. Postępowanie, zarówno w sprawach o przestępstwa skarbowe, jak i o wykroczenia skarbowe, zostało poddane wzorcowi zaczerpniętemu wprost z Kodeksu postępowania karnego, ze wskazaniem przepisów nieznajdujących odpowiedniego zastosowania, bądź przez wyliczenie tychże, bądź przez ogólne wskazanie „przepisy dotyczące pokrzywdzonego i mediacji”. Prostota może być jednak niekiedy zwodnicza, gdy nie tyle samo ustalenie, czy dany przepis Kodeksu się stosuje, ile określenie, w jaki sposób się stosuje, może nastroczać trudności, m.in. z powodu zmian Kodeksu postępowania karnego. Lektura komentarzy do Kodeksu karnego

skarbowego pokazuje, że tego rodzaju problemów pojawia się całkiem sporo. Przyczyną niejasności bywa dynamiczny charakter odesłań, czyli odesłań do obowiązujących przepisów prawnych w brzmieniu, jakie będą one miały każdorazowo w czasie obowiązywania przepisu odsyłającego (zob. § 159 ZTP).

Można więc podsumowująco stwierdzić, że postępowanie w sprawach o przestępstwa skarbowe oraz o wykroczenia skarbowe toczy się według modelu ukształtowanego w Kodeksie postępowania karnego, przy czym poszczególne przepisy tego kodeksu stosuje się albo *de facto* wprost, albo z różnorakimi modyfikacjami wynikającymi z przepisów Kodeksu karnego skarbowego, albo nie stosuje się ich wcale, wtedy gdy *in concreto* mamy do czynienia z bezprzedmiotowością danej regulacji.

Bardziej szczegółowe rozważenie tej materii i poszczególnych przypadków można uporządkować na kilka sposobów. Omawianie i dyskusję tej problematyki w kolejności wyznaczonej systematyką Kodeksu postępowania karnego (względnie Kodeksu karnego skarbowego) należy odrzucić, gdyż zacierająby różnicę między opracowaniem o charakterze systemowym a komentarzem do przepisów. Optymalne wydaje się więc zmierzenie z tą problematyką co prawda w kolejności działów Kodeksu postępowania karnego, niemniej przez pryzmat poszczególnych instytucji Kodeksu karnego skarbowego, to bowiem, jak są one kształtowane przez „własne” przepisy Kodeksu karnego skarbowego oraz odpowiednio stosowane przepisy Kodeksu postępowania karnego, stanowi tu zasadniczy przedmiot uwagi.

1.2. PRZEPISY WSTĘPNE KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

1.2.1. UWAGI OGÓLNE

Jeśli chodzi o stosowanie w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe poszczególnych przepisów wstępnych Kodeksu postępowania karnego, to na potrzeby prowadzonych rozważań można te ostatnie podzielić na pięć grup:

- 1) przepis traktujący o celu postępowania (art. 2 § 1 k.p.k.);
- 2) przepisy traktujące głównie o zasadach procesowych (art. 2 § 2 oraz art. 3–15 k.p.k.);
- 3) przepis o warunkach dopuszczalności postępowania (art. 17 k.p.k.);
- 4) przepis o zawieszeniu postępowania (art. 22 k.p.k.);
- 5) przepisy dotyczące różnych obowiązków przekazywania informacji (art. 16, art. 18 § 2 i art. 19–21 k.p.k.).

Z kolei spoglądając przez pryzmat przepisów zawartych w Kodeksie karnym skarbowym i statuujących odmienności postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe, stosowanie przepisów działu I k.p.k.

„Przepisy wstępne” w postępowaniu karnym skarbowym kształtuje się w świetle poszczególnych przepisów Kodeksu karnego skarbowego następująco:

- art. 113 § 2 k.k.s. – wykluczenie m.in. stosowania przepisów o mediacji i o pokrzywdzonym,
- art. 113 § 3 k.k.s. – niestosowanie w sprawach o wykroczenia skarbowe art. 18 § 1 k.p.k.,
- art. 114 § 1 k.k.s. – modyfikacja katalogu celów postępowania karnego określonego w art. 2 § 1 k.p.k.,
- art. 114 § 2 k.k.s. – dodatkowe pouczenie ponad wymagane przez art. 16 § 2 k.p.k.,
- art. 114a k.k.s. – poszerzenie możliwości zawieszenia postępowania,
- art. 116 § 4 k.k.s. – wyjątek od zasady legalizmu przy wykroczeniach skarbowych żołnierzy,
- art. 151 k.k.s. – wyjątek od zasady legalizmu dotyczący wykroczeń skarbowych.

Za charakterystyczne dla tytułu II k.k.s. można uznać występowanie przepisów, które dopełniają regulację kwestii, której dotyczy przepis Kodeksu postępowania karnego, z użyciem wyrazu „także” (art. 114 § 2, art. 114a, 114b, 114c, 122a § 2, art. 129a, 150 § 4, art. 159, 163, 171) lub „ponadto” (art. 114 § 1). Zazwyczaj pojawienie się w tekście normatywnym takich wyrazów sugeruje nawiązanie do wcześniejszej części przepisu lub do poprzedniej jednostki redakcyjnej, tu natomiast są to nawiązania „w poprzek” – do znajdującego zastosowanie z mocy art. 113 § 1 k.k.s. przepisu Kodeksu postępowania karnego.

1.2.2. NIESTOSOWANIE PRZEPISÓW O POKRZYWDZONYM I O MEDIACJI

W postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe nie stosuje się przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących pokrzywdzonego, a więc w postępowaniu tym brak oskarżyciela posiłkowego; nie było też do 30.06.2015 r. (gdy nastąpiło zniesienie tej instytucji) możliwości wytaczania w postępowaniu karnym skarbowym powództwa cywilnego. Ponadto, jako że wszystkie przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe mają charakter publicznoskargowy, nie ma w tym postępowaniu racji bytu także instytucja oskarżyciela prywatnego.

Tak więc w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe nie znajdują zastosowania:

- 1) przepisy rozdziału 4 k.p.k., dotyczące bezpośrednio pokrzywdzonego (w tym jego definicja sformułowana na potrzeby powszechnego postępowania karnego);
- 2) przepisy określające instytucje prawne związane ze statusem pokrzywdzonego:
 - a) oskarżenie posiłkowe (rozdział 5 k.p.k.),
 - b) oskarżenie prywatne (rozdział 6 k.p.k.);

- 3) także przepisy, w których wyraźnie wymieniony jest pokrzywdzony jako podmiot praw lub obowiązków procesowych (np. co do możliwości sprzeciwienia się skazaniu oskarżonego bez postępowania dowodowego).

Brak pokrzywdzonego modyfikuje także cele postępowania określone w art. 2 § 1 k.p.k. Wyjaśnienia decyzji o rezygnacji z wyodrębnienia takiego uczestnika postępowania karnego skarbowego można upatrywać w fakcie daleko idącej jednorodności spraw o czyny z Kodeksu karnego skarbowego pod względem dobra chronionego. W powszechnym postępowaniu karnym, nawet jeśli pojawia się zindywidualizowany pokrzywdzony, interes prawny takiego pokrzywdzonego nie musi być przecież tożsamy z interesem państwa, w imieniu którego odbywa się ściganie karne i oskarżanie. Odmienne jest w postępowaniu karnym skarbowym: brak potencjalnie pokrzywdzonych osób fizycznych, jeśli natomiast chodzi o Skarb Państwa i inne podmioty mogące potencjalnie doznawać „pokrzywdzenia”, to sprzeczność taka albo zasadniczo nie występuje (tam, gdzie chodzi o interes samego Skarbu Państwa), albo możliwość wystąpienia takiej sprzeczności nie została uznana za na tyle doniosłą, by ustawodawca dostrzegął potrzebę udziału w postępowaniu reprezentanta jednostki samorządu terytorialnego lub innego uprawnionego podmiotu będącego *sui generis* „pokrzywdzonym” danym czynem (choć oczywiście nie w rozumieniu takim jak wynikające z definicji w Kodeksie postępowania karnego, która ma charakter wyraźnie materialnoprawny⁸). Rzecz jasna, nie jest to jedyne możliwe rozwiązanie, dyskusja tego problemu wykracza jednak dalece poza ramy prowadzonych tu rozważań.

Artykuł 113 § 2 k.k.s. wyłącza także wyraźnie stosowanie przepisów o mediacji. Wobec ukształtowania w Kodeksie postępowania karnego mediacji jako zakładającej udział pokrzywdzonego można powiedzieć, że jest to prosta konsekwencja rezygnacji ze stosowania w postępowaniu karnym skarbowym przepisów o pokrzywdzonym. Z drugiej jednak strony, skoro wykluczenie pokrzywdzonego miałoby też automatycznie eliminować instytucję mediacji, czym kierował się ustawodawca, oddzielnie wskazując, że przepisów o mediacji także się nie stosuje? Wypada w każdym razie zauważyć, że mediacja z udziałem sprawcy i pokrzywdzonego nie jest jedynym możliwym do wyobrażenia rodzajem mediacji (zob. art. 96a § 4 k.p.a.). Z jednej strony specyfika postępowania karnego skarbowego zdaje się nie przekreślać *a priori* sensowności dyskusji o ewentualnym wprowadzeniu w przyszłości mediacji z udziałem organu, z drugiej jednak strony znaczne rozbudowanie instrumentów zachęcających oskarżonego do redukcji swojej odpowiedzialności w zamian za wywiązanie się z obowiązku wynikającego np. z przepisów prawa podatkowego nakazuje daleko idącą rezerwę w tej mierze. Tym bardziej że instytucje te (przede wszystkim dobrowolne poddanie się odpowiedzialności) są już *de lege lata* mocno i otwarcie nasyczone pierwiastkiem negocjacyjnym.

⁸ J. Zagrodnik, *Instytucja skargi subsydiarnej...*, s. 67 i n. oraz tam powołana literatura.

1.2.3. CEL POSTĘPOWANIA W SPRAWACH O PRZESTĘPSTWA SKARBOWE I O WYKROCZENIA SKARBOWE (ART. 2 K.P.K.)

Porównanie treści art. 114 § 1 k.k.s. oraz art. 2 k.p.k. prowadzi do wniosku, że spośród czterech wyszczególnionych tam celów (zadań) postępowania karnego do recepcji do postępowania karnego skarbowego nie nadaje się ten ujęty w pkt 3 – uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności. Skoro bowiem art. 113 § 2 k.k.s. wyklucza stosowanie w tym postępowaniu „przepisów o pokrzywdzonym”, to nie budzi wątpliwości wyłączenie także tego przepisu. Rzecz nie jest jednak tak jednoznaczna, jak by się mogło z pozoru zdawać. Jeżeli przyjmiemy definicję pokrzywdzonego nieograniczającą zakresu tej nazwy do osób fizycznych (czyli w szczególności taką, jak materialnoprawna definicja sformułowana w art. 49 k.p.k., obejmująca także osoby prawne i inne podmioty niebędące osobami fizycznymi), to nie będzie można zaprzeczyć, że tak rozumiany pokrzywdzony występuje przecież w postępowaniu karnym skarbowym – jest nim typowo, choć oczywiście nie wyłącznie, Skarb Państwa. Prowadziłoby to do konstatacji, że co prawda nie stosuje się przepisów o pokrzywdzonym, ale nie zwalnia to organów prowadzących postępowanie z dbałości o jego prawnie chronione interesy.

Dalsze prowadzenie rozważań w tym kierunku staje się jednak bezprzedmiotowe, gdy uświadomimy sobie, że treść art. 114 § 1 k.k.s. jest właśnie uszczegółowieniem tego celu na potrzeby postępowania karnego skarbowego, uszczegółowieniem podyktowanym przecież tym, że stosowanie przepisów o pokrzywdzonym zostało wyłączone, ze wszystkim tego konsekwencjami. Zgodnie bowiem z dyspozycją tej jednostki redakcyjnej przepisy Kodeksu karnego skarbowego mają ponadto na celu takie ukształtowanie postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, aby osiągnięte zostały cele tego postępowania w zakresie wyrównania uszczerbku finansowego Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub innego uprawnionego podmiotu, spowodowanego takim czynem zabronionym. Co prawda użycie słowa „ponadto” może sugerować, że jest to tylko dodanie kolejnego, piątego celu postępowania, w istocie jednak jeśli nawet przez pokrzywdzonego rozumieć będziemy Skarb Państwa, jednostkę samorządu terytorialnego lub inny uprawniony podmiot, to nie sposób będzie wskazać taki jego prawnie chroniony interes, który wykraczałby poza ujęcie art. 114 § 1 k.k.s.

Tak więc ustawodawca przejmuje z Kodeksu postępowania karnego dyrektywę trafnej reakcji karnej, zarówno w jej aspekcie jakościowym (powinność ukarania tych, którzy na to zasłużyli, nie karząc niesłusznie nikogo, kto na to nie zasłużył), jak i ilościowym (powinność ukarania każdego karanego trafnie, a więc adekwatnie do kryteriów przyjmowanych jako kryteria sprawiedliwej reakcji karnej), jak również stawia przed tak rozumianą reakcją karną cele w zakresie prewencji. Nadto przejmuje dyrektywę sprawności postępowania, co pozwala stwierdzić, że w razie

wyodrębnienia wśród zasad procesu karnego zasady szybkości (lub lepiej: sprawności) postępowania obowiązuje ona także w postępowaniu karnym skarbowym. Cel postępowania określony jako urzeczywistnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego zostaje zaś zastąpiony osiągnięciem celów postępowania karnego skarbowego w zakresie wyrównania uszczerbku finansowego Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub innego uprawnionego podmiotu.

Jeśli chodzi o dokonane w art. 113 § 3 k.k.s. wyłączenie w samym postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe (a więc nie w sprawach o przestępstwa skarbowe) stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących środków zapobiegawczych, poszukiwania oskarżonego i listu gończego oraz art. 18 § 1, art. 400 i 589a–589f, 590–607zc, 611g–611s i 615, to uzasadnienie tych wyłączeń jest różnorakie i zostanie omówione w innym miejscu.

1.2.4. WARUNKI DOPUSZCZALNOŚCI POSTĘPOWANIA (ART. 17 K.P.K.)

Warunki dopuszczalności postępowania karnego skarbowego (przesłanki postępowania) zostały określone na podstawie katalogu z art. 17 § 1 k.p.k., który stosuje się odpowiednio. Nie wszczyna się więc postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe ani o wykroczenia skarbowe, a wszczęte umarza, jeżeli zachodzi którakolwiek z okoliczności wyszczególnionych w tym przepisie lub „inna okoliczność”, o jakiej mowa w pkt 11 art. 17 § 1 k.p.k. Zgodnie z klasyfikacją przyjętą w tomie IV *Systemu*⁹ warunki takie można podzielić na formalne pozytywne, materialne negatywne, formalne negatywne oraz mieszane negatywne. Nadto w powszechnym procesie karnym można wskazać specyficzne warunki dopuszczalności procesu adhezyjnego, rozumianego jako sytuacje warunkujące prawną dopuszczalność (odpowiednio: niedopuszczalność) tego fragmentu postępowania karnego, który służy rozstrzygnięciu cywilnoprawnej odpowiedzialności oskarżonego za szkodę wyrządzoną przestępstwem¹⁰, co jednak jest irrelewantne dla postępowania karnego skarbowego; zresztą od 2015 r. brak w powszechnym postępowaniu karnym możliwości dochodzenia roszczeń w drodze powództwa cywilnego. Można też wskazać specyficzne przeszkody dla wszczęcia i prowadzenia procesu wynikające ze współpracy międzynarodowej w sprawach karnych; te mogą mieć znaczenie w postępowaniu karnym skarbowym.

W piśmiennictwie spotyka się także wiele innych klasyfikacji warunków dopuszczalności procesu. Na ogół rozróżnia się przesłanki materialne, związane z samą kwestią odpowiedzialności karnej, i formalne, warunkujące dopuszczalność rozstrzygania.

⁹ S. Steinborn [w:] *System*, t. IV, s. 85 i n.

¹⁰ K. Sychta [w:] *System*, t. V, s. 1021.

Można powiedzieć, że zastosowanie art. 17 § 1 k.p.k. w postępowaniu karnym skarbowym nie budzi większych wątpliwości, o ile chodzi o stosowanie niejako „wewnątrz” tego postępowania. Takie stany i sytuacje jak podsądność sądom karnym, zawisłość prawna, powaga rzeczy osądzonej czy istnienie stron procesowych, oceniane na tle spraw o przestępstwa skarbowe oraz o wykroczenia skarbowe, nie cechują się więc odmiennością na tyle istotną, by uzasadniało to szczegółową analizę. Perspektywa zmienia się jednak, gdy spojrzymy na problem przez pryzmat art. 8 § 1 k.k.s., zgodnie z którym, jeżeli ten sam czyn będący przestępstwem skarbowym lub wykroczeniem skarbowym wyczerpuje zarazem znamiona przestępstwa lub wykroczenia określonego w przepisach karnych innej ustawy, stosuje się każdy z tych przepisów. Powstaje pytanie, czy osądzenie „tego samego” czynu jako przestępstwa z części szczególnej k.k., względnie jako przestępstwa lub wykroczenia z innej ustawy kreuje powagę rzeczy osądzonej wobec tego czynu jako czynu zabronionego przez Kodeks karny skarbowy. Niezależnie od tego, jakie zajmujemy stanowisko w sporze o wykładnię art. 8 k.k.s., w szczególności czy uważamy, że w konkretnych sprawach aktualizuje się on dopiero po uprzednim zastosowaniu reguł wyłączania wielości ocen, czy też korzysta on z pierwszeństwa w takich przypadkach, czy może w ogóle odrzucamy istnienie ogólnosystemowej reguły, zgodnie z którą jeden czyn miałby stanowić jedno przestępstwo (czyn zabroniony jako przestępstwo), i w konsekwencji tego przyjmujemy, że istnieją tylko dwie oddzielne reguły o tej treści – jedna w ramach prawa karnego powszechnego, druga zaś skarbowego – odpowiedź na to pytanie jest jednak zawsze przecząca. W drugim i trzecim z wyodrębnionych przypadków dlatego, że dany czyn zabroniony musiałby być rozpatrywany oddzielnie w ramach reżymu odpowiedzialności przewidzianego przez prawo karne powszechne i prawo karne skarbowe, brak by więc było „ponowności”, o której zasadnie można mówić tylko w ramach „takiego samego” postępowania (tu: postępowania z Kodeksu karnego skarbowego). W pierwszym zaś przypadku co prawda punktem wyjścia byłaby konstatacja faktu, że jest to przecież jeden czyn, biorąc jednak pod uwagę brzmienie art. 8 k.k.s., należałoby nieuchronnie dojść do wniosku, że przypisanie odpowiedzialności za ten czyn „jako za przestępstwo” nie mogłoby kreować powagi rzeczy osądzonej w ramach prawa karnego skarbowego, właśnie z powodu przyjęcia takiej, a nie innej reguły w tymże przepisie. Rzecz jasna, zupełnie odrębną kwestią pozostawałaby wówczas ocena takiej decyzji ustawodawcy m.in. pod względem zgodności takiej reguły i akceptowalności jej konsekwencji w świetle innych dyrektyw, np. konstytucyjnej zasady *ne bis idem*, wyinterpretowanej z art. 2 Konstytucji RP.

Jeszcze wyraźniej widać tę – być może zasługującą na miano paradoksu – sytuację na tle zawisłości prawnej. Zasadniczym sensem konstrukcji zbiegu idealnego (w każdym razie w kształcie przyjętym w art. 8 k.k.s.) jest przecież wykluczenie sytuacji, gdy wszczęcie postępowania w sprawie o przestępstwo miałoby przekreślać możliwość takiego wszczęcia w sprawie o przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe.

1.2.5. ZAWIESZENIE POSTĘPOWANIA

Artykuł 22 § 1 k.p.k. jako podstawę zawieszenia postępowania karnego określa długotrwałą przeszkodę uniemożliwiającą prowadzenie postępowania, w szczególności jeżeli nie można ująć oskarżonego albo nie może on brać udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby. Zawieszenie następuje na czas trwania przeszkody.

Pomimo dość elastycznej formuły przyjętej przez ustawodawcę w tym przepisie w okresie po wejściu w życie Kodeksu karnego skarbowego praktyka sygnalizowała potrzebę stworzenia jednoznacznej podstawy do zawieszenia postępowania w przypadku, gdy równolegle toczy się inne postępowanie, np. kontrola skarbową (według ówczesnego nazewnictwa). Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego była postrzegana jako rodząca ryzyko rozstrzygnięć, które z punktu widzenia końcowego wyniku bardziej „wyspecjalizowanego” w kwestiach podatkowych czy celnych postępowania mogłyby się okazywać nietrafne. Wyjściem naprzeciw tym potrzebom praktyki było wprowadzenie w ramach ustawy z 25.06.2010 r. o zmianie ustawy o kontroli skarbowej oraz niektórych innych ustaw¹¹ do Kodeksu karnego skarbowego nowego art. 114a.

Uzasadnienie projektu nowelizacji z 25.06.2010 r. wskazywało w każdym razie, że intencją przyświecającą wprowadzeniu art. 114a do Kodeksu karnego skarbowego było stworzenie możliwości zawieszenia postępowania przygotowawczego w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe w wypadkach, w których w związku z określonym zdarzeniem faktycznym nie zapadła jeszcze ostateczna decyzja ustalająca lub określająca zobowiązanie finansowoprawne albo rozstrzygnięcie sądu administracyjnego w sprawie kontroli takiej decyzji¹².

W aktualnym brzmieniu (po reformie administracji skarbowej) pozwala on zawiesić postępowanie w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe także wtedy, gdy jego prowadzenie jest w istotny sposób utrudnione ze względu na prowadzoną kontrolę podatkową, kontrolę celno-skarbową lub toczące się postępowanie przed organami podatkowymi, organami celnymi lub sądami administracyjnymi.

W kolejnym przepisie – art. 114b k.k.s. – ustawodawca przewidział możliwość udostępnienia w razie uzasadnionej potrzeby akt sprawy, wydania z nich odpisów lub kopii także organom prowadzącym kontrolę podatkową, kontrolę celno-skarbową, postępowanie podatkowe, celne lub administracyjne, w zakresie niezbędnym do prawidłowego przeprowadzenia tej kontroli lub tego postępowania. Obowiązujący od 2005 r. art. 114b k.k.s., w bezpośredniej bliskości

¹¹ Dz.U. Nr 127, poz. 858.

¹² Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o kontroli skarbowej oraz niektórych innych ustaw, VI kadencja, druk sejm. nr 1852, s. 41–42.

art. 114a k.k.s., jest pomyślany jako podstawa współpracy pomiędzy organami postępowania karnego skarbowego i organami kontroli podatkowej lub celno-skarbowej, a także organami postępowań podatkowych, celnych i administracyjnych. Zarazem stanowi on uzupełnienie art. 156 k.p.k., regulującego kwestię udostępniania akt postępowania na potrzeby postępowania (w tym „na zewnątrz”) i stosowanego w postępowaniu karnym skarbowym na mocy art. 113 § 1 k.k.s.

Jak się zdaje, intencja przyświecająca dodaniu do Kodeksu karnego skarbowego nowej podstawy zawieszenia postępowania karnego skarbowego nie została wystarczająco zrealizowana przez ustawodawcę¹³. Być może zresztą rzeczywista funkcja tego przepisu jest zgoła przeciwna względem deklarowanej (która istotnie spowodowała w swoim czasie dyskusję nad potrzebą podobnej regulacji). Źródłem problemów jest wzajemna relacja zachodząca między art. 114a k.k.s. oraz art. 70 § 6 pkt 1 o.p., który przewiduje zawieszenie biegu przedawnienia zobowiązania podatkowego w następstwie wszczęcia postępowania karnego w sprawie o przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe, o którym podatnik został zawiadomiony, jeżeli podejrzenie popełnienia przestępstwa lub wykroczenia skarbowego wiąże się z niewykonaniem tego zobowiązania.

Szczegółowe przedyskutowanie tych – z pewnością niezmiernie interesujących i doniosłych praktycznie – problemów pozostaje poza zakresem tutaj prowadzonych rozważań. Wypada tylko krótko zasygnalizować, że na styku postępowań opierających się na zasadniczo wspólnym, finansowoprawnym fundamencie może dochodzić – i, niestety, dochodzi – do sytuacji, które można określić jako instrumentalne wykorzystywanie przepisów, przede wszystkim celem niweczenia skutków instytucji przedawnienia, zarówno w prawie podatkowym i celnym, jak i w prawie karnym skarbowym¹⁴.

W każdym razie istnienie art. 114a k.k.s. nie oznacza wyłączenia stosowania art. 22 k.p.k. Porównanie treści obu przepisów prowadzi do wniosku, że art. 114a k.k.s. ma charakter subsydiarny. Wskazuje na to użycie słowa „także”. Nawet jednak gdyby nie uznać tego za argument przesądzający, to art. 114a k.k.s. z pewnością pozostawia poza swoim zakresem całą sferę zdarzeń stanowiących „długotrwałe przeszkody” w rozumieniu art. 22 k.p.k. Niewątpliwie też zawieszenie na podstawie art. 114a k.k.s. ma charakter fakultatywny. Dokonuje się go na czas trwania przyczyny uzasadniającej zawieszenie, następuje postanowieniem i jest zaskarżalne zażaleniem, które przysługuje do sądu właściwego do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji.

¹³ Zob. na ten temat: T. Razowski [w:] Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.*, 2017, s. 1073; J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 625–626.

¹⁴ J. Zagrodnik, *Zawieszenie przedawnienia zobowiązań podatkowych...*, s. 165 i n.

1.2.6. ZASADY PROCESOWE

W świetle art. 113 § 1 k.k.s. nie budzi wątpliwości powinność odpowiedniego stosowania w postępowaniu karnym skarbowym m.in. pomieszczonych głównie w jego początkowej części przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących niektórych zasad procesowych. Wynika z tego konstatacja, że co do zasady w postępowaniu karnym skarbowym obowiązują zasadniczo te same zasady procesowe co w postępowaniu powszechnym. Wśród nich można wymienić następujące: zasada rzetelnego procesu (zob. art. 6 ust. 1 EKPC, art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), prawdy (prawdy materialnej, prawdy obiektywnej – art. 2 § 2 k.p.k.), zasada sądowego wymiaru sprawiedliwości (*nullum crimen sine iudicio*), niezawisłości sędziowskiej, obiektywizmu i bezstronności, dwuinstancyjności, skargowości, ścigania z urzędu, sprawności (szybkości) postępowania, publiczności, swobodnej oceny dowodów, domniemania niewinności i *in dubio pro reo* oraz prawa do obrony.

Artykuł 3 k.p.k. formułuje zasadę określaną m.in. jako zasada udziału czynnika społecznego. Urzeczywistnienie tej zasady w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe jest jeszcze słabsze niż w powszechnych sprawach karnych. Kodeks postępowania karnego przewiduje orzekanie z udziałem ławników wyłącznie w sprawach o zbrodnie (typowo dwóch ławników z jednym sędzią zawodowym – art. 28 § 2 k.p.k., w sprawach natomiast, w których ustawa przewiduje karę dożywotniego pozbawienia wolności – trzech ławników zasiadających łącznie z dwoma sędziami zawodowymi – art. 28 § 4 k.p.k.). Brak w Kodeksie karnym skarbowym takiej kategorii czynów jak zbrodnie (czyny co prawda ze swej natury skarbowe, ale będące zbrodniami, zostały umieszczone w Kodeksie karnym i nie są przestępstwami skarbowymi) powoduje, że w tych sprawach zasadniczo orzekanie z udziałem ławników nie pojawia się wcale.

Patrząc z szerszej perspektywy, uznać należy, że otwarte pozostaje pytanie, czy w wypadku powrotu do koncepcji szerokiego (a w każdym razie szerszego, niż to się dzieje obecnie) udziału ławników w rozpoznawaniu spraw karnych ich udział w sprawach z Kodeksu karnego skarbowego powinien być uregulowany w taki sposób jak w sprawach z zakresu powszechnego prawa karnego, czy jednak wężziej. Bardziej specjalistyczny charakter znamion typu czynu zabronionego występujących w Kodeksie karnym skarbowym (w porównaniu ze sferą prawa karnego powszechnego), w szczególności typowe występowanie znamion normatywnych, zdaje się sugerować wybór tego drugiego wariantu. Jak się zdaje, nawet przy krytycznej ocenie obecnego stanu rzeczy (praktyczne wyrugowanie ławników z orzekania w sprawach karnych) postulowane poszerzenie kategorii spraw, w których by orzekano z udziałem ławników, powinno w zdecydowanie mniejszym stopniu dotyczyć spraw karnych skarbowych.

Jeśli chodzi o uporczywie ponawiane w ostatnich latach, choć należące bardziej do sfery polityki niż racjonalnego kształtowania prawa, pomysły przeszczepienia

na grunt polskiego systemu prawnego „sędziów pokoju” czy „sędziów społecznych”, to poselski projekt ustawy o sędziach pokoju z 2021 r.¹⁵ wspominał o przestępstwach skarbowych tylko w kontekście zdatności do powołania na stanowisko sędziego pokoju – zgodnie z art. 10 § 1 pkt 1 projektowanej ustawy na to stanowisko mógłby być powołany ten, kto – obok spełnienia innych warunków – nie był prawomocnie skazany za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe.

Zgodnie natomiast z art. 4 § 3 projektu do zakresu spraw karnych rozpoznawanych przez sądy pokoju miałyby należeć sprawy zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do roku (*sic!*)¹⁶. W pewnej mierze odpowiedzią na projekt społeczny był prezydencki projekt ustawy o sądach pokoju¹⁷ wraz z projektem Przepisów wprowadzających ustawę o sądach pokoju¹⁸. Projektowana właściwość sądu pokoju została określona przez wprowadzenie zmian do odpowiednich ustaw procesowych. W szczególności w art. 8 projektowanych Przepisów wprowadzających przestępstwa mające należeć do właściwości sądu pokoju zostały wymienione przez wskazanie artykułów Kodeksu karnego, przy czym w wypadku przestępstw przeciwko mieniu określona została dodatkowa granica kwotowa wartości mienia będącego przedmiotem przestępstwa lub wyrządzonej przestępstwem szkody (nie więcej niż 10 000 zł). Tu więc z pewnością nie byłoby mowy o orzekaniu przez sędziów pokoju w sprawach o czyny zabronione z Kodeksu karnego skarbowego.

W pojemnej formule art. 113 § 1 k.k.s. mieści się także art. 90–91 k.p.k., stąd też w postępowaniu karnym skarbowym jest możliwy udział przedstawiciela społecznego. Sformułowanie art. 90 § 1 k.p.k. wskazuje jednak, że musiałby to być przedstawiciel organizacji, której statutowym celem jest ochrona interesu społecznego w zakresie danin publicznych, co więcej, musiałaby się na taki udział zgodzić

¹⁵ Poselski projekt ustawy o sądach pokoju oraz o zmianie niektórych innych ustaw, IX kadencja, druk sejm. nr 1762.

¹⁶ Przepis ten był – najogólniej rzecz ujmując – niejasny, karą bowiem nie są nigdy zagrożone sprawy, lecz czyny zabronione, o które się te sprawy toczą. Nie sposób więc odpowiedzialnie udzielić odpowiedzi, czy w istocie chodziło projektodawcom o wszelkie czyny, gdzie pojawiałoby się wskazane w projektowanym przepisie zagrożenie, czy może miało chodzić wyłącznie o sprawy karne *sensu stricto*. Nie pomagało w tej mierze uzasadnienie, w którym mnóstwo miejsca poświęcono na prezentację zalet sądów pokoju oraz wykazu powiatów i miast na prawach powiatu (wszystkich), gdzie sądy pokoju miałyby być „urządzone”, do kwestii ich właściwości rzeczowej odniesiono się natomiast tylko zdawkowo, pisząc, że miałyby nastąpić przekazanie do ich właściwości spraw o wykroczenia oraz spraw karnych zagrożonych karą (!) grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do roku. Pozostaje to zresztą w niejakiej sprzeczności z treścią proponowanego przepisu, gdyż – jak wiadomo – istniejąca w prawie wykroczeń kara aresztu nie jest karą pozbawienia wolności.

¹⁷ Przedstawiony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy o sądach pokoju, IX kadencja, druk sejm. nr 1760.

¹⁸ Przedstawiony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę o sądach pokoju, IX kadencja, druk sejm. nr 1761.

choćby jedna ze stron (art. 90 § 3 k.p.k.) lub sąd musiałby uznać jego udział za leżący w interesie wymiaru sprawiedliwości (art. 90 § 3–4 k.p.k.).

Zasada postępowania określona w art. 4 k.p.k. (obiektywizmu, bezstronności) została recypowana do postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe bez zmian i modyfikacji.

Nie budzi wątpliwości recepcja art. 5 k.p.k. do spraw o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe. Typowa strona bierna postępowania, jaką jest oskarżony, niewątpliwie korzysta – zarówno w sprawach o przestępstwa skarbowe, jak i w sprawach o wykroczenia skarbowe – z domniemania niewinności. Ponadto niedające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na jego korzyść (*in dubio pro reo*). Rozważenia wymaga natomiast obowiązywanie tej zasady w odniesieniu do strony biernej charakterystycznej wyłącznie dla spraw o przestępstwa skarbowe – podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej. W art. 5 k.p.k. jest mowa wyłącznie o oskarżonym, przepis ten zaś nie znalazł się w wyliczeniu zawartym w art. 125 § 1 k.k.s. jako taki, który miałby znajdować zastosowanie także do podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej. Zarazem jednak w art. 42 ust. 3 Konstytucji RP jest mowa o tym, że każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu, co czytane łącznie z ust. 2 tego samego artykułu, gdzie mowa o osobie, przeciwko której prowadzone jest postępowanie karne, mogłoby sugerować konieczność odnoszenia domniemania niewinności do każdej strony biernej postępowania karnego w rozumieniu konstytucyjnym (czyli m.in. także postępowania karnego skarbowego). Problem ten ma jednak w istocie charakter pozorny. Odpowiedzialność posiłkowa jest odpowiedzialnością majątkową o charakterze cywilnoprawnym. Jest to odpowiedzialność za cudzą karę (uiszczenie odpowiedniej kwoty pieniężnej, gdyż chodzi o karę majątkową), nie zaś za cudzą winę. Tym bardziej nie za winę własną. Podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej nie stoi przecież pod jakimkolwiek zarzutem (gdyby stał, zgółta wykluczone byłoby jego występowanie w tej roli); postępowanie jest wprawdzie postępowaniem „przeciwko niemu” (stąd zasadne jest mówienie o prawie do obrony takiego podmiotu¹⁹), zarazem jednak nie jest przedmiotem postępowania jego odpowiedzialność karna, a tylko – pobocznie względem zasadniczego przedmiotu procesu – zasadność nałożenia na niego odpowiedzialności posiłkowej za grzywnę (względnie za ściągnięcie równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów).

Znajduje recepcję do postępowania karnego skarbowego art. 6 k.p.k., poręczający prawo do obrony, zarówno w typowo wyróżnianym aspekcie materialnym, jak i formalnym. O prawie do obrony jest też mowa w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP („każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do

¹⁹ A. Świątłowski, B. Nita, *Prawo do obrony...*, s. 342–352; L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo karne skarbowe...*, s. 399.

obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu”). Ustalenia poczynione na gruncie powszechnego procesu karnego zachowują więc aktualność w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe.

Prawo do obrony przysługuje także podmiotowi pociągniętemu do odpowiedzialności posiłkowej. Jest on niewątpliwie osobą, „przeciwko której toczy się postępowanie karne”, choć – odmiennie niż w wypadku oskarżonego – broni się on nie przeciwko przypisaniu odpowiedzialności karnej, lecz majątkowej odpowiedzialności za zapłatę grzywny lub równowartości pieniężnej przepadku²⁰.

Niezależnie od pewnej specyfiki dowodów występujących przeważnie w sprawach karnych skarbowych ich ocena przez organy procesowe poddana jest zasadzie swobodnej oceny – brak tu odmienności względem powszechnego postępowania karnego. Wypada zauważyć, że wymóg opierania się przy ocenie dowodów nie tylko na wiedzy, lecz także na doświadczeniu życiowym, zazwyczaj kojarzonym nie tylko z doświadczeniem życiowym samego sędziego, lecz także z udziałem ławników (którzy mieliby wnosić do orzekania właśnie to doświadczenie życiowe), przez brak udziału ławników zdaje się znajdować w postępowaniu karnym skarbowym słabsze urzeczywistnienie. Zarazem jednak – jak się zdaje – nie jest to kwestia, która mogłaby mieć pierwszoplanowe znaczenie praktyczne, tym bardziej że akurat przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe mają – co było już wcześniej tu podkreślone – bez wątpienia bardzo „regulacyjny” charakter, toteż ławnicy postrzegani w perspektywie czynnika społecznego wnoszącego „potoczne” doświadczenie do orzekania sądów nie wydają się akurat w tych sprawach szczególnie przydatni.

Co do zasady w sprawie o przestępstwo skarbowe i o wykroczenie skarbowe sąd rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu (art. 8 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Jest to zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Duże znaczenie praktyczne ma zwłaszcza problem związania sądu w sprawie karnej skarbowej decyzjami administracyjnymi. W praktyce dochodzi często do równoległego bądź sekwencyjnego prowadzenia sprawy podatkowej lub celnej z jednej strony i sprawy karnej z drugiej. Istotne znaczenie praktyczne ma też wpływ wyników kontroli celno-skarbowej lub postępowania podatkowego na przebieg postępowania przygotowawczego i sądowego prowadzonego na podstawie Kodeksu karnego skarbowego. Przez długi czas zasada i konsekwencje jej obowiązywania kształtowały się w postępowaniu karnym skarbowym analogicznie jak w powszechnym. Zmieniło się to wraz z wejściem w życie (w 2010 r.) nowego przepisu art. 114a k.k.s. Nie ustanawia on wprawdzie dodatkowego wyjątku od samodzielności jurysdykcyjnej (wyniki takiego postępowania lub kontroli nie są przecież wiążące dla sądu

²⁰ A. Światłowski, B. Nita, *Prawo do obrony...*, s. 342–352.

rozpoznającego sprawę), niemniej sądy zyskały jednoznaczną podstawę do zawieszenia postępowania (karnego skarbowego) w oczekiwaniu na wyniki innego postępowania. Chociaż więc w tym innym postępowaniu chodzi o kwestię z zakresu prawa podatkowego, celnego czy administracyjnego, to jednak uznanie, że zachodziła w konkretnej sprawie podstawa do zawieszenia postępowania, pokazuje, że widocznie rozstrzygnięcie to (mające dopiero nastąpić) miało dostatecznie istotne znaczenie dla kwestii odpowiedzialności karnej osoby, przeciwko której toczyło się to postępowanie. Tak to w każdym razie wygląda z doktrynalnego punktu widzenia, bo obserwacja praktyki, a zwłaszcza przypadków instrumentalnego wykorzystywania art. 114a k.k.s. do niweczenia wystąpienia przedawnienia spraw podatkowych, prowadzi w tej mierze do bardzo pesymistycznych wniosków. Nie rzutuje to jednak w sposób bezpośredni na samodzielność jurysdykcyjną sądu jako taką, która nie doznaje uszczerbku, a sąd karny jest nadal władny rozstrzygnąć sprawę bez czekania na rozstrzygnięcie zapadłe w postępowaniu podatkowym lub innym wymienionym w tym przepisie, rozstrzygnięcie to nie jest zaś wiążące choćby dlatego, że nie dotyczy kwestii odpowiedzialności karnej.

Poszczególne regulacje postępowania karnego skarbowego pozwalają stwierdzić, że zagadnienia skargowości i działania z urzędu kształtują się analogicznie jak w postępowaniu karnym powszechnym. Postępowanie przygotowawcze (także wykonawcze) jest domeną działania z urzędu, postępowanie sądowe – skargowości, w obu przypadkach z wyjątkami na rzecz zasady komplementarnej.

Kodeks karny skarbowy zawiera własną regulację cofnięcia wniosku o zezwolenie na dobrowolne poddanie się karze (uznawanego za surogat aktu oskarżenia) – w myśl art. 144 § 1 k.k.s. cofnięcie takiego wniosku nie jest możliwe przed upływem miesiąca od jego złożenia ani po wniesieniu do sądu przez finansowy organ postępowania przygotowawczego wniosku o udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności. Zarazem ponowne złożenie wniosku jest niedopuszczalne (art. 144 § 2 k.k.s.).

Do chwili wejścia w życie reformy z 2015 r. w art. 14 § 2 k.p.k. była przewidziana konstrukcja odstąpienia oskarżyciela publicznego od oskarżenia, przy czym odstąpienie to było niewiążące dla sądu. Od 1.07.2015 r. oskarżyciel publiczny zyskał natomiast możliwość wiążącego cofnięcia aktu oskarżenia, przy czym przed rozpoczęciem przewodu sądowego przed sądem pierwszej instancji cofnięcie takie nie wymaga nawet zgody oskarżonego. Konstrukcja ta wykazuje się więc pewnym odległym podobieństwem do cofnięcia pozwu (art. 203 § 1 k.p.c.).

Do postępowania karnego skarbowego został recypowany art. 10 § 1 k.p.k., w myśl którego organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciel publiczny także do wniesienia i popierania oskarżenia – o czyn ścigany z urzędu. Wobec braku w Kodeksie karnym skarbowym czynów innych niż ścigane z urzędu

zasada ta, określana jako zasada legalizmu²¹, ma wręcz zakres szerszy niż w powszechnym postępowaniu karnym, gdzie nie obejmuje przestępstw prywatnoskargowych i wnioskowych.

Co więcej, *lege non distinguente* odnosi się ona nie tylko do spraw o przestępstwa skarbowe, lecz także o wykroczenia skarbowe, odmiennie niż to jest w wypadku wykroczeń „powszechnych”, gdzie z oczywistych powodów zasada ta nie została recypowana (brak art. 10 k.p.k. w wyliczeniu zawartym w art. 8 k.p.w., są natomiast przepisy pozwalające mówić o obowiązywaniu w sprawach o wykroczenia zasady oportunistu, określanej zazwyczaj jako zasada celowości).

Mówiąc o obowiązywaniu zasady legalizmu w sprawach o wykroczenia skarbowe, nie można pominąć faktu, że zgodnie z art. 1 k.k.s. wykroczeniem skarbowym jest wyłącznie czyn społecznie szkodliwy w stopniu wyższym niż znikomy. Także i w tej kwestii pojawia się więc różnica względem wykroczeń „powszechnych”; w art. 1 k.w. brak klauzuli karygodności – wykroczeniem jest wyłącznie czyn społecznie szkodliwy („w ogóle”), nie został natomiast określony jakikolwiek niezerowy próg tej szkodliwości ograniczający karygodność. Spostrzeżenie to jest nader doniosłe z systemowego i prawnoporównawczego punktu widzenia. Względem pragmatyczne i kryminalnopolityczne sprawiają, że regułą w różnych systemach prawnych jest istnienie mechanizmów służących realizacji postulatu *de minimis non curat praetor*, a więc wykluczeniu konieczności uruchamiania reakcji prawnokarnej (szerzej: penalnej, w rozumieniu obejmującym także najdrobniejsze czyny zabronione pod groźbą kary) tam, gdzie z powodu kosztów społecznych, finansowych i innych względów jest to nieopłacalne i niezasadne. Jak wiadomo, postulat ten ustawodawca realizuje odmiennie w sprawach o przestępstwa, odmiennie w sprawach o wykroczenia. W tym pierwszym przypadku organ postępowania jest – co do zasady – obowiązany realizować funkcję ścigania w sprawie o każde przestępstwo ścigane z urzędu (art. 10 § 1 k.p.k.), nie każdy jednak czyn zabroniony jest przestępstwem (art. 1 § 2 i 3 k.k., a nadto przypadki wyłączenia bezprawności i zawinienia). W przypadku drugim byt wykroczenia nie zależy od stopnia jego społecznej szkodliwości (który z samej natury wykroczeń jest typowo niski), ale nieunikniona selekcja spraw wymagających określonej reakcji następuje na innym etapie (zasada celowości). W odniesieniu do czynów stypizowanych w Kodeksie karnym skarbowym ustawodawca zastosował pierwszą z tych metod, zarówno do przestępstw skarbowych, jak i do wykroczeń skarbowych.

W postępowaniu karnym skarbowym wyjątkiem od zasady legalizmu jest przewidziana w art. 151 § 1–2 k.k.s. możliwość odmowy wszczęcia lub umorzenia postępowania. Podobny charakter ma – odnoszący się do żołnierzy – art. 116 § 4 k.k.s.

²¹ Nie może być jednak mylona z zasadą legalizmu w rozumieniu art. 7 Konstytucji RP, która oczywiście także wiąże organy postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe.

Jeśli chodzi o typowo wskazywane wyjątki od zasady legalizmu w powszechnym postępowaniu karnym²², czyli instytucję świadka koronnego, umorzenie oportunistyczne postępowania przeciwko nieletniemu oraz umorzenie absorpcyjne, to dwa pierwsze są uregulowane poza Kodeksem postępowania karnego. Oczywiście bezprzedmiotowe byłoby rozważanie tutaj znanych powszechnej procedurze karnej wyjątków oportunistycznych wynikających z art. 62a ustawy z 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii²³ oraz art. 22b ustawy z 24.05.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu²⁴.

Odmienne jest jednak z umorzeniem absorpcyjnym przewidzianym w art. 11 k.p.k. Co do zasady przepis ten stosuje się odpowiednio także w postępowaniu prowadzonym na podstawie przepisów Kodeksu karnego skarbowego, niemniej z powodu mniejszej niż w powszechnym procesie karnym „rozpiętości” orzekanych sankcji jego praktyczna przydatność nie wydaje się duża.

Z racji nasuwającego się podobieństwa do instytucji oportunistycznych (podobieństwa jednak – co należy podkreślić – w istocie pozornego) w tym miejscu kilka słów należy poświęcić dokonaniem w art. 113 § 2 k.k.s. wyłączeniu stosowania zarówno w sprawach o przestępstwa skarbowe, jak i o wykroczenia skarbowe tzw. umorzenia rejestrowego (art. 325f k.p.k.). Tłumaczy się ono specyfiką przestępczości skarbowej. Nie budzi żadnej wątpliwości fakt, że instytucja określona w art. 325f k.p.k. była wprowadzana z myślą o stosunkowo drobnych, ale społecznie bardzo dokuczliwych przestępstwach o charakterze kryminalnym, których masowy charakter wykluczał rzeczywiste prowadzenie (i dokumentowanie) osobnych czynności nakierowanych na poszukiwanie sprawcy w każdej takiej sprawie, zaś ustalenie sprawców, jeśli nie byli ujęci na gorącym uczynku, następowało zazwyczaj dla całej grupy takich spraw (np. w wypadku ujęcia pasera). Czytelne więc było dążenie do redukcji liczby pozornie tylko prowadzonych dochodzeń w sytuacji, gdy co prawda Policja wykonywała określone czynności, np. nakierowane na rozpoznanie środowisk przestępczych, ale nie „z osobna” w każdej takiej sprawie. Sprawy o przestępstwa i wykroczenia skarbowe tradycyjnie cechują się natomiast nieporównanie wyższym współczynnikiem wykrywalności niż sprawy kryminalne; obrazowo rzecz ujmując – z reguły czyn ujawniany jest „od razu” wraz ze znaną organom ścigania osobą podejrzaną. Brak więc po prostu takiej sfery przestępczości skarbowej, w której instytucja z art. 325f k.p.k. w ogóle wykazywałaby się jakąkolwiek przydatnością.

Na praktyczny kształt zasady kontradyktoryjności w postępowaniu karnym skarbowym niewątpliwie wpływ ma obecność dodatkowych stron, nieznanych postępowaniu karnemu powszechnemu: podmiotu pociągniętego do

²² M. Rogacka-Rzewnicka [w:] *System*, t. III, s. 521 i n.

²³ Dz.U. z 2023 r. poz. 1939 ze zm.

²⁴ Dz.U. z 2025 r. poz. 902 ze zm.

odpowiedzialności posiłkowej będącego stroną bierną o pozycji zbliżonej pod pewnymi względami do pozycji oskarżonego oraz interwenienta o pozycji nieco zbliżonej do interwenienta głównego (nie ubocznego) w postępowaniu cywilnym. Jeśli więc istoty kontradyktoryjności upatrywać w możliwości (choć nie obowiązku) stron walki o korzystne dla siebie rozstrzygnięcie, to zarówno obecność interwenienta, jak i podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej dodaje dodatkowy wymiar tejże „walce” – w postępowaniu pojawia się sprzeczność interesów pomiędzy każdą ze stron szczególnych a oskarżycielem, w pewnym zaś stopniu także oskarżonym (zwłaszcza w wypadku interwenienta).

Jeśli chodzi o zasadę bezpośredniości, specyfika postępowania prowadzonego na podstawie Kodeksu karnego skarbowego przejawia się m.in. relatywnie większym znaczeniem dowodów z dokumentu, co upodabnia nieco to postępowanie do postępowania w sprawach o przestępstwa gospodarcze *sensu stricto*, odróżnia zaś od postępowania o przestępstwa pospolite.

1.2.7. DOSTĘP UCZESTNIKÓW POSTĘPOWANIA DO INFORMACJI O ICH PROCESOWEJ POZYCJI (ART. 16 K.P.K.) I SYGNALIZACJA KIEROWANA DO ZEWNĘTRZNYCH PODMIOTÓW (ART. 18–21 K.P.K.)

Wspólną cechą art. 16 i art. 18–21 k.p.k. jest to, że dotyczą one spoczywających na różnych organach procesowych obowiązków przekazywania określonych informacji. Odmienność między obowiązkiem z art. 16 § 1 i 2 k.p.k. a pozostałymi jest zaś taka, że ten pierwszy polega na pouczeniu (uprzedzaniu, informowaniu) uczestników postępowania o ich obowiązkach i uprawnieniach, pozostałe zaś na przekazywaniu określonych informacji nakierowanych na spowodowanie, a przynajmniej umożliwienie odpowiedniej reakcji po stronie adresata takiej wiadomości na określone fakty, które pojawiły się lub zostały ujawnione w toku procesu.

Nie stosuje się w sprawach o wykroczenia skarbowe art. 18 § 1 k.p.k., zgodnie z którym, jeżeli czyn stanowi tylko wykroczenie, prokurator, odmawiając wszczęcia postępowania lub umarzając je, przekazuje sprawę Policji w celu wystąpienia z wnioskiem o ukaranie do właściwego sądu, zaś prokurator może sam wystąpić z takim wnioskiem. Nieprzydatność tego przepisu w postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe wynika z odmienności wzajemnych relacji przestępstwa skarbowego i wykroczenia skarbowego, jak też układu kompetencji organów uprawnionych do ścigania i oskarżania w tych sprawach. Nie należy jednak tracić z pola widzenia faktu, że stosowanie tego przepisu jest wyłączone tylko w postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe. Oznacza to, że w wypadku gdy domniemane przestępstwo skarbowe okazuje się w istocie wykroczeniem

(powszechnym), obowiązek przekazania sprawy Policji lub wystąpienia do sądu z wnioskiem o ukaranie pozostaje aktualny.

Dodatkowe pouczenie wynikające z art. 114 § 2 k.k.s. jest konsekwencją obecności w prawie karnym skarbowym całej palety instrumentów dających określone korzyści (aż do karnoprawnej bezkarności włącznie) sprawcy, który dopuściwszy się czynu zabronionego przez Kodeks karny skarbowy, dopełnił następnie określonych obowiązków, w szczególności wyrównał uszczerbek finansowy Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub innego uprawnionego podmiotu. Dlatego też w myśl tego przepisu organ prowadzący postępowanie jest obowiązany także pouczyć sprawcę o przysługujących mu uprawnieniach w razie wyrównania uszczerbku finansowego Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub innego uprawnionego podmiotu.

Szczegółowe przypadki pouczeń znajdują się natomiast w przepisach o postępowaniu mandatowym oraz o dobrowolnym poddaniu się odpowiedzialności, co wydaje się zrozumiałe, zważywszy na fakt, że nie mają one odpowiedników w Kodeksie postępowania karnego.

Jeśli chodzi o postępowanie mandatowe, to art. 137 § 4 k.k.s. zobowiązuje organ mandatowy nakładający karę grzywny w drodze mandatu karnego do określenia wykroczenia skarbowego zarzucanego sprawcy oraz pouczenia go o warunkach dopuszczalności postępowania mandatowego, a zwłaszcza o skutkach prawnych braku zgody na przyjęcie mandatu. Z kolei art. 138 § 5 k.k.s. przewiduje, że mandat karny kredytowany powinien zawierać pouczenie o obowiązku uiszczenia nałożonej kary grzywny w terminie siedmiu dni od daty przyjęcia mandatu oraz o skutkach jej nieuiszczenia w tym terminie. O pouczeniu osób karanych w postępowaniu mandatowym o ich prawach i obowiązkach jest też mowa w art. 136 § 2 k.k.s. (delegacja ustawowa dla Rady Ministrów do wydania rozporządzenia obejmującego m.in. tę materię).

W przepisach o postępowaniu w przedmiocie dobrowolnego poddania się odpowiedzialności kwestia pouczenia pojawia się kilkakrotnie. Zgodnie z art. 142 § 2 k.k.s. przed pierwszym przesłuchaniem finansowy organ postępowania przygotowawczego jest obowiązany pouczyć sprawcę także o prawie złożenia wniosku o zezwolenie na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności. Jeśli z kolei wniosek taki zostanie złożony przed niefinansowym organem postępowania przygotowawczego, to zgodnie z art. 134 § 4 k.k.s. w razie zgłoszenia przez sprawcę czynu zabronionego takiego wniosku przekazanie sprawy właściwemu finansowemu organowi postępowania przygotowawczego jest obowiązkowe, po otrzymaniu przez niego pouczenia na piśmie o warunkach dopuszczalności tego środka karnego.

Gdy natomiast wniosek taki nie odpowiada wymaganiom formalnym, a brak jest tego rodzaju, że wniosek nie może otrzymać biegu, wzywa się osobę, od której wniosek pochodzi, do usunięcia braku w terminie siedmiu dni (art. 143a § 1 k.k.s.). W razie jednak uzupełnienia braku w terminie wniosek wywołuje

skutki od dnia jego wniesienia, natomiast w razie nieuzupełnienia braku w terminie wniosek uznaje się za bezskuteczny, o czym należy pouczyć przy doręczeniu wezwania (art. 143a § 2 k.k.s.). Obowiązek pouczenia pojawia się także w wypadku odmowy wniesienia do sądu wniosku o zezwolenie na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności – na postanowienie takie przysługuje zażalenie do organu nadrzędnego nad finansowym organem postępowania przygotowawczego, o czym należy sprawcę pouczyć (art. 147 k.k.s.).

W zakresie obowiązków sygnalizacyjnych, o których mowa w art. 18 § 2, art. 19 § 1 zdanie pierwsze, § 2 i 4, art. 20 § 1 i 1b oraz art. 23 k.p.k., w sprawach, w których finansowy organ postępowania przygotowawczego jest uprawniony do prowadzenia takiego postępowania, a następnie do wniesienia i popierania aktu oskarżenia przed sądem, przez wyrażenie „prokurator” rozumie się także „finansowy organ postępowania przygotowawczego” (art. 122 § 1 pkt 1 k.k.s.).

1.3. ORGANY PROCESOWE I ICH WŁAŚCIWOŚĆ

1.3.1. ORGANY POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO

1.3.1.1. UWAGA OGÓLNA

Do określenia pozycji sądu w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe oraz o wykroczenia skarbowe stosuje się nieliczne własne przepisy Kodeksu karnego skarbowego oraz odpowiednio stosowane przepisy Kodeksu postępowania karnego (z wyjątkami). W przedmiocie modyfikacji stosowanych odpowiednio w postępowaniu karnym skarbowym przepisów działu II k.p.k. („Sąd”) co do właściwości i składu sądu na uwagę zasługują następujące przepisy:

- art. 115 k.k.s. – właściwość sądu w sprawach o przestępstwo skarbowe i o wykroczenie skarbowe;
- art. 115 § 1a k.k.s. – właściwość sądu wojkowego;
- art. 115 § 2 k.k.s. – właściwość rzeczowa sądu rejonowego;
- art. 115 § 3 k.k.s. – właściwość rzeczowa wojkowego sądu garnizonowego i wojkowego sądu okręgowego;
- art. 116 § 1 k.k.s. – właściwość wojkowego sądu garnizonowego, zawiadomianie prokuratora wojkowego albo wojkowego sądu garnizonowego o wynikach postępowania dyscyplinarnego;
- art. 116 § 2 k.k.s. – postępowanie mandatowe wobec żołnierzy, zawiadomianie prokuratora do spraw wojskowych o wykroczeniu skarbowym w razie odmowy przyjęcia mandatu;
- art. 116 § 4 k.k.s. – odmowa wszczęcia lub umorzenie postępowania w sprawie o wykroczenie skarbowe, jeśli wojkowy sąd garnizonowy uzna reakcję dyscyplinarną za wystarczającą, rozciągnięcie tego uprawnienia także na prokuratora do spraw wojskowych;

- art. 116 § 5 k.k.s. – stosowanie przepisów Kodeksu karnego skarbowego, a w dalszej kolejności – Kodeksu postępowania karnego, do postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe żołnierzy;
- art. 116a k.k.s. – przekazanie sprawy dla uniknięcia przedawnienia;
- art. 149 § 2 k.k.s. – jednoosobowe rozpoznawanie apelacji od wyroku zezwalającego na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności.

1.3.1.2. WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU

Jeśli chodzi o właściwość miejscową i rzeczową sądu powszechnego, to w postępowaniu karnym skarbowym jest ona w obu przypadkach określona przepisami Kodeksu postępowania karnego. W przedmiocie właściwości ruchomej w postępowaniu karnym skarbowym stosują się odpowiednio art. 36, 37 i 43 k.p.k., pozwalające na przekazanie sprawy sądowi równorzędnemu:

- 1) jeżeli większość osób, które należy wezwać na rozprawę, zamieszkuje blisko tego sądu, a z dala od sądu właściwego – przez sąd wyższego rzędu nad sądem właściwym;
- 2) jeżeli z powodu wyłączenia sędziów rozpoznanie sprawy w danym sądzie jest niemożliwe – również przez sąd wyższego rzędu;
- 3) jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości – przez Sąd Najwyższy, z inicjatywy właściwego sądu lub na wniosek prokuratora.

Własnym przepisem Kodeksu karnego skarbowego dającym możliwość przekazania sprawy do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu jest natomiast art. 116a k.k.s., zgodnie z którym możliwość taka zachodzi, gdy rozpoznanie sprawy w sądzie miejscowo właściwym nie jest możliwe w czasie zapewniającym uniknięcie przedawnienia karalności przestępstwa skarbowego w terminie określonym w art. 44 § 1 lub 2 k.k.s. albo wykroczenia skarbowego w terminie określonym w art. 51 § 1 k.k.s. Organem do tego uprawnionym jest sąd okręgowy, na wniosek sądu właściwego. Przepis ten został do Kodeksu karnego skarbowego wprowadzony obszerną ustawą z 28.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw²⁵ i jest w istocie adaptacją na potrzeby postępowania karnego skarbowego przepisu art. 11a ustawy z 6.06.1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego²⁶, zgodnie z którym, jeżeli rozpoznanie sprawy w sądzie miejscowo właściwym nie jest możliwe w terminie zabezpieczającym uniknięcie przedawnienia karalności przestępstwa określonym w art. 101 k.k., to – uwzględniając wniosek sądu właściwego – sąd apelacyjny może przekazać taką sprawę do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu. Zważywszy na fakt, że przywołany art. 11a został wprowadzony do Przepisów

²⁵ Dz.U. Nr 178, poz. 1479.

²⁶ Dz.U. Nr 89, poz. 556 ze zm.

wprowadzających Kodeks postępowania karnego ustawą z 20.07.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny skarbowy²⁷, intencji ustawodawcy można upatrywać w odzwierciedleniu takiej konstrukcji przewidzianej dla spraw prowadzonych na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego także w postępowaniu karnym skarbowym. Trzeba bowiem pamiętać, że nakaz odpowiedniego stosowania w postępowaniu karnym skarbowym przepisów Kodeksu postępowania karnego nie rozciąga się – co oczywiste – na Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego. Zamiar ten, niestety, nie do końca udało się ustawodawcy urzeczywistnić. Odmiennie niż w art. 11a Przepisów wprowadzających Kodeks postępowania karnego, w art. 116a k.k.s. jest mowa nie o sądzie apelacyjnym, lecz okręgowym. Odpowiada to z pewnością typowym układom procesowym, gdy sądem właściwym rzeczowo jest sąd rejonowy, zarażem „gubi” jednak te układy procesowe, w których wniosek pochodzi od sądu okręgowego, względnie od wojskowego sądu okręgowego (zob. art. 25 § 2 k.p.k. oraz art. 115 § 3 k.k.s.). Najwyraźniej był to wynik przeoczenia²⁸. Spośród dwóch możliwych dróg wyjścia z impasu należy wybrać tę zakładającą, że sądem właściwym do rozpoznania wniosku jest zawsze sąd instancyjnie wyższy, czyli w przypadku wniosku pochodzącego od sądu okręgowego – sąd apelacyjny, w wypadku zaś wniosku pochodzącego od wojskowego sądu okręgowego – Izba Karna (dawniej natomiast Izba Wojskowa) Sądu Najwyższego²⁹. Na odmiennym stanowisku stają jednak J. Skorupka, G. Skowronek i J. Zagrodnik³⁰. Rzecz oczywista, przyjęcie stanowiska uznającego, że organem właściwym jest zawsze sąd okręgowy (odpowiednio wojskowy sąd okręgowy), musiałoby prowadzić do uznania, że będzie to inny, równorzędny skład tego sądu względem tego, który wystąpił z wnioskiem.

1.3.1.3. WYŁĄCZENIE SĘDZIEGO

Brzmienie przepisów rozdziału 2 k.p.k. („Wyłączenie sędziego”) sprawia, że stosują się one w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe oraz o wykroczenia skarbowe *de facto* wprost. W konsekwencji problemy stworzone w tej mierze w latach 2017–2023 dotyczą postępowania karnego skarbowego na równi z postępowaniem prowadzonym na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego.

²⁷ Dz.U. Nr 62, poz. 717.

²⁸ Zob. Grzegorzcyk, *K.k.s.*, 2006, s. 499; T. Razowski [w:] Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.*, 2012, s. 910; J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 664.

²⁹ Zob. T. Razowski [w:] Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.*, 2012, s. 912; A.R. Światłowski [w:] G. Bogdan, A. Nita, J. Raglewski, A.R. Światłowski, *Kodeks karny skarbowy...*, s. 608.

³⁰ J. Skorupka [w:] Zgoliński, *K.k.s.*, 2018, s. 690; Skowronek, *K.k.s.*, 2019, s. 390; J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 665.

1.3.1.4. SKŁAD SĄDU

Własnym przepisem Kodeksu karnego skarbowego dotyczącym składu sądu jest art. 149 § 2 k.k.s., w myśl którego apelację od wyroku zezwalającego na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności sąd rozpoznaje jednoosobowo na posiedzeniu. W pozostałym zakresie ustawodawca przewidział sięganie do przepisów Kodeksu postępowania karnego, w ramach ogólnej formuły określonej przez art. 113 § 1 k.k.s.

Jeśli chodzi o skład sądu w postępowaniu toczonym na podstawie Kodeksu karnego skarbowego, to art. 28–30 k.p.k. stosuje się również *de facto* wprost, z wyjątkiem jednak art. 28 § 2 i 4 k.p.k., których nie stosuje się w ogóle (brak w części szczególnej Kodeksu karnego skarbowego kategorii „zbrodnia” oraz przestępstw skarbowych zagrożonych karą dożywotniego pozbawienia wolności). Podobnie rzecz się ma z art. 42 § 4 i art. 44 zdanie drugie, art. 75 § 3, art. 78 § 2, art. 254 § 3, art. 329 § 2, art. 376 § 1 i art. 377 § 2, art. 426 § 2, art. 430 § 2, art. 449 § 2 i innymi przepisami Kodeksu postępowania karnego, gdzie mowa o składzie sądu.

Interesująca, a zarazem doniosła z systemowego punktu widzenia kontrowersja dotycząca stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu karnym skarbowym powstała na tle art. 14fa ustawy z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych³¹: „W okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, ogłoszonego z powodu COVID-19, oraz w okresie roku po ich odwołaniu w sprawach rozpoznawanych według przepisów ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego o przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica nie przekracza 5 lat, na rozprawie apelacyjnej sąd orzeka w składzie jednego sędziego, jeżeli w pierwszej instancji sąd orzekał w takim samym składzie”. Problem, który wyłonił się w praktyce, dotyczył tego, czy art. 14fa ustawy z 2.03.2020 r. dotyczy składu sądu odwoławczego w sprawach o przestępstwa skarbowe. Z jednej strony w przepisie mowa o przestępstwach (nie przestępstwach skarbowych) i o sprawach rozpoznawanych według przepisów Kodeksu postępowania karnego (nie zaś Kodeksu karnego skarbowego), z drugiej jednak strony – zgodnie z art. 113 § 1 k.k.s. – w sprawach o przestępstwa skarbowe mają znaleźć odpowiednie zastosowanie m.in. właśnie przepisy Kodeksu postępowania karnego o właściwości sądu.

W wyroku z 20.10.2022 r., II KK 310/22³², Sąd Najwyższy rozstrzygnął, że przepis art. 14fa ust. 1 ustawy z 2.03.2020 r. nie ma zastosowania do składu sądu na rozprawie apelacyjnej w sprawach o przestępstwa skarbowe. Sąd Najwyższy

³¹ Dz.U. z 2025 r. poz. 764.

³² OSNKW 2022/11–12, poz. 46; zob. też postanowienie SN z 18.05.2022 r., I KZP 15/21, OSNKW 2022/6, poz. 24.

stwierdził m.in., że art. 14fa ust. 1 zamieszczony jest w ustawie epizodycznej, której tytuł brzmi: „o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych”, zawarte zaś w ustawie rozwiązanie w zakresie składu sądu dotyczy wyłącznie składu na rozprawie apelacyjnej w sprawach toczonych na podstawie Kodeksu postępowania karnego i rozpoznawanych według przepisów Kodeksu postępowania karnego i wyłącznie o przestępstwa, ma więc charakter wyjątku od reguły ustanowionej w art. 29 § 1 k.p.k. Nie jest to więc rozwiązanie kompleksowe, mające całościowo regulować zagadnienia składu sądu we wszelkich sprawach karnych. Prowadzi to do wniosku, że nie dotyczy ten przepis spraw prowadzonych na podstawie innych ustaw, w których tylko stosuje się przepisy Kodeksu postępowania karnego odpowiednio. Skoro zaś jest to niewątpliwie regulacja wyjątkowa, należy się kierować dyrektywą *exceptiones non sunt extendendae*, co wyklucza przyjęcie interpretacji rozszerzającej. Tym samym – jak stwierdził SN – nie można rozciągać stosowania art. 14fa ust. 1 ustawy z 2.03.2020 r. na sprawy rozpoznawane na podstawie Kodeksu karnego skarbowego, w których co prawda stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego (art. 113 § 1 k.k.s.), ale przestępstwa skarbowe zostały ukształtowane jako kategoria czynów zabronionych odrębna względem przestępstw. Poślikowo wskazano, że inny przepis ustawy epizodycznej – art. 15zrr¹ (uchylony od 1.10.2023 r.) – odróżnia przestępstwo od przestępstwa skarbowego. Z pewnością nie można więc ustawodawcy przypisać intencji objęcia przestępstw skarbowych nadrzędnym pojęciem przestępstwa.

W ślad za SN należy podkreślić, że art. 14fa ust. 1 ustawy z 2.03.2020 r. nie odnosi się wprost do spraw rozpoznawanych na podstawie przepisów Kodeksu karnego skarbowego, lecz jedynie do spraw rozpoznawanych na podstawie regulacji Kodeksu postępowania karnego. Przepis ten nie wskazuje, że znajduje on zastosowanie także w sprawach, w których w odniesieniu do składu tylko stosuje się odpowiednio przepisy tego kodeksu (ich przebiegu dotyczą natomiast inne niż Kodeks postępowania karnego ustawy). Możliwość zastosowania analogii i przyjęcia, że znajdzie on zastosowanie także do przestępstw skarbowych, jest zaś wykluczona z tego powodu, że art. 14fa ust. 1 ustawy z 2.03.2020 r. ma charakter przepisu szczególnego. Co więcej, możliwości „rozciągnięcia” wyjątkowej regulacji zawartej w art. 14fa ust. 1 ustawy epizodycznej nie można opierać na art. 113 § 1 k.k.s., gdyż przepis ten nakazuje odpowiednie stosowanie w postępowaniu karnym skarbowym przepisów Kodeksu postępowania karnego, nie zaś przepisów innych ustaw, np. ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych; ustawa ta nie recypuje zresztą przepisów tego kodeksu, lecz jedynie zakłada, że w sprawach rozpoznawanych na podstawie tych przepisów czasowo ma znaleźć zastosowanie, i to tylko do przestępstw.

Z racji związku zarysowanego powyżej problemu z zagadnieniem składu sądu problem ten został omówiony w tym miejscu. W istocie jednak odnosi się on do kwestii odpowiedniego stosowania w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe art. 1 k.p.k. Postępowanie w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe jest postępowaniem toczonym na podstawie przepisów Kodeksu karnego skarbowego, przepisy Kodeksu postępowania karnego – jak wynika z art. 113 § 1 k.k.s. – stosuje się natomiast w tym postępowaniu odpowiednio (z wyjątkami). Odmiennie zaś w wypadku przepisów wprowadzających Kodeks postępowania karnego – z racji braku przepisu odpowiadającego treściowo art. 113 § 1 k.k.s. brak jest podstaw do ich odpowiedniego stosowania w postępowaniu karnym skarbowym.

1.3.2. ORGANY POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

Do określenia pozycji organów postępowania przygotowawczego w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe oraz o wykroczenia skarbowe stosuje się – podobnie jak w wypadku sądu – nieliczne własne przepisy Kodeksu karnego skarbowego oraz odpowiednio stosowane przepisy Kodeksu postępowania karnego. W przedmiocie modyfikacji stosowanych odpowiednio w postępowaniu karnym skarbowym przepisów działu II k.p.k. („Sąd”) do pozycji organów postępowania przygotowawczego na uwagę zasługują następujące przepisy:

- art. 118 k.k.s. – organy postępowania przygotowawczego – katalog,
- art. 118a k.k.s. – pomoc prawna w postępowaniu przygotowawczym,
- art. 133 i n. k.k.s. – finansowe i niefinansowe organy postępowania przygotowawczego,
- art. 155 k.k.s. – organy oskarżycielskie,
- art. 157 k.k.s. – udział finansowego organu postępowania przygotowawczego w rozprawie.

Charakterystyczne dla postępowania karnego skarbowego jest rozróżnienie finansowych i niefinansowych organów postępowania przygotowawczego (przed wejściem w życie Kodeksu karnego skarbowego: finansowych i niefinansowych organów orzekających). Jak wynika z art. 53 § 37 k.k.s., po reformie ustroju administracji skarbowej finansowym organem postępowania przygotowawczego jest obecnie: naczelnik urzędu skarbowego, naczelnik urzędu celno-skarbowego oraz Szef Krajowej Administracji Skarbowej. Natomiast niefinansowym organem postępowania przygotowawczego jest: Straż Graniczna, Policja, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Żandarmeria Wojskowa oraz Centralne Biuro Antykorupcyjne. Z kolei art. 53 § 39 k.k.s. wskazuje, że organem nadrzędnym nad finansowym organem postępowania przygotowawczego jest miejscowo właściwy dyrektor izby administracji skarbowej – w sprawach należących do właściwości

naczelnika urzędu skarbowego oraz naczelnika urzędu celno-skarbowego, zaś Szef Krajowej Administracji Skarbowej – jeżeli postanowienie lub zarządzenie wydał tenże dyrektor, w sprawach natomiast należących do właściwości Szefa Krajowej Administracji Skarbowej – minister właściwy do spraw finansów publicznych. Jeśli chodzi o organ nadrzędny nad niefinansowymi organami postępowania przygotowawczego, to jest to prokurator, z wyjątkiem Żandarmerii Wojskowej, gdy jest to prokurator do spraw wojskowych.

Podział na organy finansowe i niefinansowe jest adaptacją podziału występującego przed 1999 r., z tą jednak różnicą, że przed przekazaniem całości orzekania w tych sprawach do sądu były to „organy orzekające”, obecnie zaś ustawa posługuje się – adekwatnie do ich rzeczywistej pozycji po zrealizowaniu zasady *nullum crimen sine iudicio* – określeniem „organy postępowania przygotowawczego”. Jako organy postępowania przygotowawczego w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe określa je też *explicite* art. 118 § 1 k.k.s., w myśl którego organami takimi są: naczelnik urzędu skarbowego, naczelnik urzędu celno-skarbowego, Szef Krajowej Administracji Skarbowej, Straż Graniczna, Policja i Żandarmeria Wojskowa. Tylko w sprawach o przestępstwa skarbowe organami takimi są również – w myśl art. 118 § 2 k.k.s. – Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Centralne Biuro Antykorupcyjne.

Jak nietrudno dostrzec, w przywołanych tu przepisach przemieszane są organy w rozumieniu przyjmowanym w prawie administracyjnym (naczelnik, dyrektor, szef, minister) z „organami” w rozumieniu potocznym (w istocie będącymi określeniem całej formacji). W Kodeksie karnym skarbowym znalazł się art. 118 § 3, zgodnie z którym czynności procesowe organów, o których mowa w § 1 i 2 tego przepisu, wykonują upoważnieni przedstawiciele tych organów.

Właściwość poszczególnych organów postępowania przygotowawczego została określona w przepisach rozdziału 14 k.k.s. („Właściwość organów postępowania przygotowawczego”). Ustawodawca nie sięga tu po odesłania do przepisów Kodeksu postępowania karnego (poza, oczywiście, generalnym, zawartym w art. 113 § 1 k.k.s.), wystarczy więc stwierdzić, że art. 133 k.k.s. dotyczy właściwości organów finansowych, zaś art. 134 k.k.s. – niefinansowych. Zmiana organizacji służb skarbowych zdezaktualizowała dawniejszą delimitację, która w uproszczeniu polegała na powierzeniu administracji celnej głównie (choć nie tylko) przestępstw i wykroczeń celnych, zaś administracji skarbowej – pozostałych (o ile nie miały „granicznego” charakteru).

W postępowaniu karnym skarbowym istnieje możliwość wszczęcia postępowania przez niewłaściwy organ finansowy i przekazania – po zabezpieczeniu dowodów – sprawy do dalszego prowadzenia organowi właściwemu (art. 133 § 2 k.k.s.).

Artykuł 134 k.k.s. przewiduje natomiast możliwość wszczęcia i prowadzenia postępowania przez organ niefinansowy w sprawach ujawnionych w zakresie jego działania lub właściwości przez ten organ (w wypadku Żandarmerii

Wojskowej – w zakresie podlegającym sądom wojskowym). Jeżeli Straż Graniczna, Policja lub Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego zdecydują się prowadzić wszczęte przez siebie postępowanie, zawiadamiają niezwłocznie o jego prowadzeniu właściwe finansowe organy postępowania przygotowawczego przez przesłanie odpisu postanowienia o jego wszczęciu (art. 134 § 2 k.k.s.). W przeciwnym wypadku ograniczają swoje czynności do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego oraz przekazania sprawy do dalszego prowadzenia tym organom (tenże sam przepis *in fine*). Z kolei Żandarmeria Wojskowa o wszczęciu postępowania przygotowawczego zawiadamia niezwłocznie właściwego prokuratora do spraw wojskowych (art. 134 § 3 k.k.s.).

Na uwagę zasługuje mający znaczną doniosłość praktyczną art. 134 § 4 k.k.s., zgodnie z którym w razie zgłoszenia przez sprawcę czynu zabronionego wniosku o zezwolenie na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności i po otrzymaniu przez niego pouczenia na piśmie o warunkach dopuszczalności tego środka karnego przekazanie sprawy właściwemu finansowemu organowi postępowania przygotowawczego jest obowiązkowe.

Zapobieżeniu powstania sporu o właściwość oraz jego rozstrzygnięciu – jeśli jednak powstanie – służy art. 135 k.k.s. Potencjalny spór o właściwość w wypadku zarzucenia sprawcy kilku przestępstw skarbowych lub kilku wykroczeń skarbowych, jak również w wypadku zbiegu kumulatywnego określonego w art. 7 § 1 k.k.s., jeśli kolidowałyby właściwość różnych organów (finansowych i niefinansowych), poleca ustawodawca zażegnać przez sięgnięcie do reguły wyprzedzania (art. 135 § 1 k.k.s.). W wypadku kolizji „przestępstwo skarbowe – wykroczenie skarbowe” jako organ finansowy właściwy art. 135 § 2 k.k.s. wskazuje ten właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie o przestępstwo skarbowe. Przepisy art. 135 § 3–5 k.k.s. dotyczą natomiast rozstrzygania sporów o właściwość.

Istnienie mozaiki organów finansowych i niefinansowych spowodowało konieczność szczegółowego uregulowania przez ustawodawcę kwestii ustalania właściwości i rozstrzygania sporów o nią. Rozwiązanie to jest z założenia samodzielne, czego wyrazem jest też dodanie mocą ww. nowelizacji z 28.07.2005 r. art. 134a § 1 k.k.s., w myśl którego prokurator prowadzi postępowanie przygotowawcze, jeżeli przepis ustawy tak stanowi. Można bronić twierdzenia, że przepis ten stanowi *superfluum*, jego umieszczenie w Kodeksie karnym skarbowym wydaje się jednak zasadne, pozwala bowiem przy ogólnie wysoce zawilej regulacji na jednoznaczne określenie kompetencji prokuratora, bez potrzeby rekonstruowania unormowania ustawowego z przepisów dwóch różnych ustaw³³. W tej kwestii ustawodawca

³³ Nie stanowi natomiast *superfluum* art. 134a § 2 k.k.s., dodany w drodze ustawy z 30.08.2013 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz ustawy – Prawo celne (Dz.U. poz. 1149), nakazujący odpowiednie stosowanie art. 134 § 1a k.k.s., czyli rozciągający także na prowadzącego postępowanie prokuratora obowiązek informowania organów finansowych o podejrzeniu powstania długu celnego lub niewykonaniu obowiązku podatkowego.

najwyraźniej odstąpił od swojego stanowiska z chwili uchwalania Kodeksu karnego skarbowego i zmiana ta była zapewne korzystna dla podmiotów stosujących przepisy Kodeksu karnego skarbowego. Wiązało się to ściśle z decyzją o wskazaniu w samym Kodeksie karnym skarbowym katalogu (choć niewyczerpującego) przypadków, gdy postępowanie prowadzi prokurator (zob. art. 151a i 151b k.k.s.). Może to być zresztą interesującym przyczynkiem do dyskusji o granicach posługiwania się odesłaniami, zwłaszcza do stosowania całych aktów normatywnych lub obszernych ich części. W każdym razie należy zauważyć, że zwięzłość i pozorna prostota osiągane przez stosowanie odesłań nie muszą iść w parze z przejrzystością rozwiązań i że niekiedy pożyteczna wydaje się (w każdym razie z punktu widzenia „użytkownika końcowego”) nawet regulacja bardziej rozbudowana, ale skupiona w jednym miejscu tekstu normatywnego.

1.4. STRONY I ICH PROCESOWI PRZEDSTAWICIELE

1.4.1. UWAGI OGÓLNE

W przedmiocie modyfikacji stosowanych odpowiednio w postępowaniu karnym skarbowym przepisów działu III k.p.k. („Strony, obrońcy, pełnomocnicy, przedstawiciel społeczny, podmiot zobowiązany, właściciel przedsiębiorstwa zagrożonego przeпадkiem”) na szczególną uwagę zasługują następujące „własne” przepisy Kodeksu karnego skarbowego:

a) co do oskarżyciela:

- art. 121 § 2 – uprawnienia oskarżycielskie finansowych i niefinansowych organów postępowania przygotowawczego w sprawach o wykroczenia skarbowe,
- art. 121 § 3 – wyłączność oskarżania w sprawach o wojskowe przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe przez prokuratora wojskowego,
- art. 122 § 1 pkt 1 – „scedowanie” licznych uprawnień prokuratora na finansowy organ postępowania przygotowawczego,
- art. 122 § 1 pkt 2 – „scedowanie” niektórych uprawnień prokuratora na organ nadrzędny nad finansowym organem postępowania przygotowawczego;

b) co do pozostałych stron:

- art. 113 § 2 – brak pokrzywdzonego,
- art. 119 § 1–3 i inne – interwenient – strona nieznana Kodeksowi postępowania karnego,
- art. 120 § 1 i 2 – własny katalog stron postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i własny katalog stron postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe,
- art. 124 § 1–4 – postanowienie o pociągnięciu do odpowiedzialności pośilkowej,

- art. 125 § 1 – szereg przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących podejrzanego, oskarżonego i jego obrońcy stosuje się odpowiednio do podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej oraz jego pełnomocnika,
 - art. 125 § 2 – niektóre uprawnienia osób najbliższych i pozostających w szczególnie bliskim stosunku osobistym z oskarżonym stosuje się również do osób tak związanych z podmiotem pociągniętym do odpowiedzialności posiłkowej będącym osobą fizyczną,
 - art. 125 § 4 – zakaz kumulacji roli podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej i świadka (podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej nie może być przesłuchiwany w charakterze świadka),
 - art. 125 § 5 – odpowiednie stosowanie niektórych przepisów Kodeksu postępowania karnego do podmiotu, który uzyskał korzyść majątkową, z tym że przez wyrażenie „prokurator” należy rozumieć także „finansowy organ postępowania przygotowawczego”,
 - art. 128 § 1 – szereg przepisów Kodeksu postępowania karnego stosuje się odpowiednio do interwenienta oraz do jego pełnomocnika;
- c) co do obrońców i pełnomocników:
- art. 122a – ograniczenie liczby obrońców w sprawach o wykroczenia skarbowe do jednego w danym czasie, poszerzenie kręgu podmiotów mogących sprawować obronę o radców prawnych,
 - art. 123 § 1 – pełnomocnikiem podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej i interwenienta może być oprócz adwokata także radca prawny (bez ograniczeń z art. 88 k.p.k.),
 - art. 123 § 2 – za podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej lub interwenienta niebędących osobami fizycznymi czynności procesowych może dokonać organ uprawniony do działania w ich imieniu,
 - art. 123 § 3 – ograniczenie liczby pełnomocników interwenienta w sprawach o wykroczenia skarbowe do jednego,
 - art. 125 § 1 – szereg przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących podejrzanego, oskarżonego i jego obrońcy stosuje się odpowiednio do podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej oraz jego pełnomocnika.

1.4.2. OSKARŻYCIEL PUBLICZNY

W kwestii stosowania w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe przepisów rozdziału 3 k.p.k. („Oskarżyciel publiczny”) zauważyć należy, że ustawodawca dąży do daleko idącej samodzielności uregulowania tych kwestii w Kodeksie karnym skarbowym.

Prokurator jest bez wątpienia legitymowany do wszczęcia i prowadzenia postępowania w każdej sprawie o przestępstwo skarbowe i o wykroczenie skarbowe (art. 45 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

Zgodnie z art. 121 § 1 k.k.s., oprócz prokuratora, oskarżycielem publicznym przed sądem jest organ, który wnosi i popiera akt oskarżenia. Swą redakcją przepis ten czytelnie nawiązuje więc do art. 45 § 1 k.p.k. Zakres uprawnień takiego nieprokuratorskiego oskarżyciela publicznego jest doprecyzowany w art. 121 § 2 k.k.s., zgodnie z którym organy finansowe oraz Straż Graniczna i Policja (a więc nie ABW i nie CBA) mają w sprawach o wykroczenia skarbowe uprawnienia do sporządzania i wnoszenia aktu oskarżenia oraz do popierania go przed sądem, a także do występowania w toku całego postępowania, nie wyłączając czynności po uprawomocnieniu się orzeczenia. Z kolei § 3 tego artykułu stanowi, że oskarżycielem publicznym w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe przed wojskowym sądem garnizonowym lub w sprawach o przestępstwa skarbowe przed wojskowym sądem okręgowym jest wyłącznie prokurator do spraw wojskowych. Co istotne, przepisów § 1 i 2 nie stosuje się w razie przejęcia sprawy przez prokuratora do swego prowadzenia (art. 122 § 3 k.k.s.).

Ze zrozumiałych powodów ustawodawca nie zdecydował się na zrównanie pozycji i uprawnień organów finansowych działających jako oskarżyciele publiczni z działającym w tym charakterze prokuratorem. Brak też analogicznego zrównania na etapie postępowania przygotowawczego. Powody takiego stanu rzeczy staną się w pełni czytelne w świetle systematyki art. 122 k.k.s. W § 1 przepis ten wyróżnia dwie grupy przepisów Kodeksu postępowania karnego, w których pojawia się słowo „prokurator”. W pierwszej z tych grup w sprawach, w których finansowy organ postępowania przygotowawczego jest uprawniony do prowadzenia postępowania, a następnie do wniesienia i popierania aktu oskarżenia przed sądem, przez prokuratora nakazuje rozumieć także finansowy organ postępowania przygotowawczego, w drugiej zaś – także organ nadrzędny nad finansowym organem postępowania przygotowawczego (z tym że z tytułu sprawowanego nadzoru Szef Krajowej Administracji Skarbowej i minister właściwy do spraw finansów publicznych jako organy nadrzędne nie mogą przejąć sprawy do swego prowadzenia). Nadto przez wyrażenie „Prokurator Generalny” w art. 328 k.p.k. nakazuje rozumieć także ministra właściwego do spraw finansów publicznych, gdy potrzeba uchylecia prawomocnego postanowienia zachodzi w sprawie o wykroczenie skarbowe. Trzecia grupa uprawnień prokuratora określonych w Kodeksie postępowania karnego odpowiada z kolei wyliczeniu zawartemu w art. 122 § 2 k.k.s., zgodnie z którym finansowy organ postępowania przygotowawczego może tylko wystąpić z wnioskiem do prokuratora o podjęcie czynności, o których mowa w art. 73 § 2 i 3, art. 180 § 1, art. 202 § 1, art. 203 § 2, art. 214 § 1 i 8, art. 218 § 1 zdanie drugie, art. 220 § 1, art. 226 zdanie drugie, art. 237 § 1 i 2, art. 247

§ 1 i 2, art. 250 § 2–4, art. 263 § 2, art. 270 § 1 oraz art. 293 § 1 k.p.k. (sam zaś nie posiada uprawnień do dokonania takiej czynności).

Jeżeli w wypadku, o którym mowa w art. 202 § 1 k.p.k., prokurator powołuje biegłych lekarzy psychiatrów, a także gdy sąd zastosował tymczasowe aresztowanie podejrzanego, prokurator z mocy prawa obejmuje nadzorem postępowanie przygotowawcze. W sprawach o wykroczenia skarbowe w celu zbadania stanu zdrowia psychicznego oskarżonego powołuje się jednego biegłego lekarza psychiatrę (identycznie jak w sprawach o wykroczenia „powszechne”), a powołując go, prokurator może objąć dochodzenie nadzorem.

Zawarte w art. 122 § 1 i 2 k.k.s. różnicowanie uprawnień finansowego organu postępowania przygotowawczego (zrównanie samego organu z prokuratorem; zrównanie nie samego organu finansowego, lecz organu nadrzędnego nad organem finansowym; uprawnienie do złożenia wniosku o podjęcie przez prokuratora określonej czynności) odzwierciedla istniejące różnicowanie uprawnień prokuratora w postępowaniu karnym na te, które w bardzo daleko idącym uproszczeniu można nazwać „zwykłymi”, „nadzorczymi”, oraz te wiążące się z tak daleko idącą ingerencją w prawa i wolności obywatelskie, że niezasadne byłoby „roźciągnięcie” uprawnień do ich dokonywania na organ finansowy. Innymi słowy, te ostatnie to takie, które powinny konsekwentnie pozostać w kompetencji prokuratora (i ewentualnie sądu), zaś rolą organu finansowego powinno być składanie stosownego wniosku, także wówczas, gdy uprawnienie do prowadzenia dochodzenia, a następnie wniesienia i popierania oskarżenia przysługuje finansowemu organowi postępowania przygotowawczego. Oczywiście prokurator nie jest związany wnioskiem finansowego organu postępowania przygotowawczego, może więc odmówić dokonania wskazanych w nim czynności.

Pośród przepisów z działu III k.p.k. w wyliczeniu zawartym w art. 122 § 1 pkt 1 k.k.s. znalazły się art. 18 § 2, art. 19 § 1 zdanie pierwsze, § 2 i 4, art. 20 § 1 i 1b, art. 23, art. 71 § 2 oraz art. 87 § 3. Tak więc jeżeli finansowy organ postępowania przygotowawczego dopatruje się w czynie przewinienia dyscyplinarnego albo naruszenia obowiązków służbowych lub zasad współżycia społecznego, to odmawiając wszczęcia postępowania albo umarzając je, zwłaszcza z powodu znikomej szkodliwości społecznej czynu, przekazuje sprawę innemu właściwemu organowi. Skoro organ finansowy posiada uprawnienie do odmowy wszczęcia lub umorzenia postępowania, to w pełni zrozumiałe jest przyznanie mu takiego uprawnienia sygnalizacyjnego.

Podobne jest uzasadnienie uprawnień sygnalizacyjnych wynikających z art. 19 § 1 zdanie pierwsze, § 2 i 4 oraz art. 20 § 1 i 1b k.p.k. Różnica względem uprawnienia z art. 18 § 2 k.p.k. jest taka, że mają one zasadniczo charakter obligatoryjny, choć obligatoryjność ta jest złagodzona nieuchronną ocennością uznania uchybienia za na tyle poważne, by musiało znaleźć reakcję w tego rodzaju sygnalizacji. Nadto finansowy organ postępowania przygotowawczego jest zobligowany

do zawiadomienia sądu rodzinnego, jeżeli w postępowaniu karnym skarbowym dojdzie do ustalenia, że przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe zostało popełnione na szkodę małoletniego, we współdziałaniu z małoletnim lub w okolicznościach, które mogą świadczyć o demoralizacji małoletniego albo gorszącym wpływie na niego (art. 23 k.p.k.).

Przywołanie art. 71 § 2 k.p.k. bierze się z tego, że oskarżony (w znaczeniu ścisłym) jest w tym przepisie zdefiniowany jako osoba, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu albo co do której prokurator złożył wniosek wskazany w art. 335 § 1 k.p.k. lub wniosek o warunkowe umorzenie postępowania. Chodzi więc o objęcie tą definicją także przypadków, gdy stosowny wniosek jest składany przez prowadzący postępowanie organ finansowy.

Dzięki odesłaniu do art. 87 § 3 k.p.k. finansowemu organowi postępowania przygotowawczego przysługuje prawo do wydania zarządzenia o odmowie dopuszczenia do udziału w postępowaniu przygotowawczym pełnomocnika podmiotu niebędącego stroną postępowania karnego skarbowego, jeżeli w ocenie tego organu nie wymaga tego obrona interesów określonego podmiotu w procesie karnym skarbowym.

Jedynymi przepisami działu III k.p.k. zawartymi w wyliczeniu w art. 122 § 2 k.k.s. są § 2 i 3 art. 73 k.p.k., tj. przepisy traktujące o zastrzeżeniu przez prokuratora kontroli korespondencji oskarżonego tymczasowo aresztowanego ze swoim obrońcą oraz obecności jego samego lub osoby przez niego upoważnionej przy widzeniu tymczasowo aresztowanego z obrońcą. Dotyczyć to powinno zupełnie wyjątkowych przypadków, gdy podejrzany miałby podejmować kroki zmierzające do przekazania za pośrednictwem obrońcy informacji, które mogłyby prowadzić do podjęcia działań nakierowanych na utrudnianie postępowania karnego lub uchylanie się oskarżonego od wymiaru sprawiedliwości, jak np. niszczenie dowodów, chociażby dokumentów, w tym danych zawartych na elektronicznych nośnikach informacji³⁴.

Co do uprawnionych do sporządzania i wnoszenia aktu oskarżenia oraz popierania go przed sądem organów niefinansowych (Straż Graniczna i Policja – zob. art. 121 § 2 k.k.s.) brak w Kodeksie karnym skarbowym przepisu analogicznego do art. 122.

1.4.3. OSKARŻONY

Pozycja oskarżonego w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe jest kształtowana przede wszystkim przepisami rozdziału 8 k.p.k. („Oskarżony”), stosowanymi odpowiednio zgodnie z ogólną regułą narzuconą przez art. 113 § 1 k.k.s. W tej mierze brak istotnych odmienności przewidzianych przez

³⁴ J. Zagrodnik, *Obrońca i pełnomocnik w procesie...*, s. 259.

ustawodawcę dla postępowania karnego skarbowego toczonego w trybie zwyczajnym. W szczególności oskarżonym może być – identycznie jak w powszechnym procesie karnym – wyłącznie osoba fizyczna (jak wynika z art. 5 k.k.s., taka, która popełniła czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat). Należy zwrócić uwagę na art. 9 § 3 k.k.s., który pozwala w przypadku przestępstw skarbowych indywidualnych, w których znamię podmiotu może obejmować także osoby prawne lub jednostki organizacyjne (podatnik, płatnik), na identyfikację sprawcy będącego osobą fizyczną.

W tekście Kodeksu karnego skarbowego słowo „oskarżony” pojawia się prawie trzydzieści razy, zazwyczaj jednak w kontekście takim, że nie modyfikuje to jego pozycji względem pozycji odpowiednika w powszechnym procesie karnym. Artykuł 120 § 1 i 2 k.k.s. potwierdza jego status strony w postępowaniu, zarówno w sprawach o przestępstwa skarbowe, jak i w sprawach o wykroczenia skarbowe³⁵. Słowniczek ustawowy Kodeksu karnego skarbowego (art. 53) nie definiuje oskarżonego (podobnie jak oskarżyciela publicznego, odmiennie zaś niż dwie strony szczególne), toteż w tej mierze sięgnąć należy do definicji zawartej w art. 71 § 1–3 k.p.k. Na tym tle pojawia się wątpliwość związana z tym, że oskarżony (w znaczeniu ścisłym) jest w art. 72 § 2 k.p.k. zdefiniowany jako osoba, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu albo co do której prokurator złożył wniosek wskazany w art. 335 § 1 k.p.k. lub wniosek o warunkowe umorzenie postępowania. Odpowiednie stosowanie tego przepisu w postępowaniu karnym skarbowym nie pozostawia wątpliwości, że oskarżonym w tym postępowaniu (w tym również w sprawach o wykroczenia skarbowe) jest osoba, przeciwko której wniesiono akt oskarżenia (w tym z wnioskiem, o którym mowa w art. 335 § 2 k.p.k.), jak też wniosek o warunkowe umorzenie postępowania. Co do wniosku z art. 335 § 1 k.p.k. należy stanąć na stanowisku, że w związku z art. 113 § 1 k.k.s. taki wniosek może być złożony także w postępowaniu karnym skarbowym. O ile bowiem wniosek z art. 335 § 2 k.p.k. jest wyłączony z racji istnienia w Kodeksie karnym skarbowym własnej konstrukcji wniosku z art. 156 k.k.s. (*lex specialis*), o tyle zdecydowanie nie wydaje się zasadne dopatrywanie relacji *lex specialis* – *lex generalis* także między art. 156 k.k.s. i art. 335 § 1 k.p.k. Ten ostatni dotyczy przecież wniosku składanego zamiast aktu oskarżenia.

W sprawach o wykroczenia skarbowe w celu zbadania stanu zdrowia psychicznego oskarżonego powołuje się jednego biegłego lekarza psychiatrę (art. 122 § 2 *in fine* k.k.s.), rozwiązanie jest tu więc analogiczne do przyjętego w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia, a odmiennie od przyjętego w Kodeksie postępowania karnego. Z art. 160 i 162 k.k.s. wynika, że zarówno w kwestii

³⁵ Jak wiadomo, w sprawach o wykroczenia „powszechne” odpowiednikiem oskarżonego w sensie ścisłym (art. 72 § 2 k.p.k.) jest obwiniony (art. 20 § 1 k.p.w.: „Obwinionym jest osoba, przeciwko której wniesiono wniosek o ukaranie w sprawie o wykroczenie”).

kolejności zadawania pytań, jak i głosów końcowych oskarżony znalazł się na końcu wyliczenia, jak w Kodeksie postępowania karnego. Samodzielnej regulacji wymagała tylko pozycja oskarżonego w postępowaniu w stosunku do nieobecnych, nieznanym Kodeksowi postępowania karnego. Ukrycie się oskarżonego o przestępstwo skarbowe już po wniesieniu do sądu aktu oskarżenia, a także sytuacja, gdy w toku postępowania przed sądem ustalono jego miejsce zamieszkania lub pobytu w kraju, są negatywnymi przesłankami tego postępowania (art. 173 § 2 pkt 2 k.k.s.). Ponadto – w myśl art. 176 § 1 k.k.s. – w tym postępowaniu prezes lub referendarz sądowy sądu właściwego do rozpoznania sprawy wyznacza nieobecnemu oskarżonemu obrońcę z urzędu.

Charakterystyczne dla postępowań niemających odpowiednika w powszechnym procesie karnym – mandatowego w sprawach o wykroczenia skarbowe oraz w przedmiocie dobrowolnego poddania się odpowiedzialności – jest występowanie w sprawach zarówno o przestępstwa skarbowe, jak i o wykroczenia skarbowe kategorii „sprawca”. Posługując się także w przepisach procesowych tym niewątpliwie materialnoprawnym pojęciem, ustawodawca kierował się zapewne tym, że chodzi o osoby, którym jeszcze nie przedstawiono zarzutów. Może chodzić i o to, że są to osoby zasadniczo akceptujące swoją odpowiedzialność (w tym bycie „sprawcą” w rozumieniu materialnoprawnym), co jednak jest prawdą dopiero od chwili przyjęcia mandatu lub podjęcia starań o uzyskanie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności. Trudno więc tu jednak ustrzec się wrażenia pewnej niezręczności.

Wśród przepisów początkowych działów Kodeksu postępowania karnego doniosłych dla oskarżonego w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe należy wskazać – obok przepisów rozdziału 8 – także art. 5 i 6 k.p.k., dotyczące domniemania niewinności, reguły *in dubio pro reo* oraz prawa do obrony w aspekcie materialnym i formalnym, jak również art. 16 k.p.k. (prawo do informacji).

1.4.4. PODMIOT POCIĄGNIĘTY DO ODPOWIEDZIALNOŚCI POSIŁKOWEJ

Podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej jest w art. 53 § 40 k.k.s. zdefiniowany jako osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, którą organ prowadzący postępowanie w sprawie o przestępstwo skarbowe wezwał do udziału w tymże postępowaniu w takim charakterze. Zgodnie z art. 124 § 1 k.k.s. pociągnięcie do odpowiedzialności posiłkowej następuje w formie postanowienia. Jak więc widać, zastosowana tu została podobna technika jak w wypadku podejrzanego (który staje się nim z chwilą przedstawienia zarzutów), zaś odmienna od pokrzywdzonego w Kodeksie postępowania karnego (gdzie brak tego rodzaju czynności).

Nie jest taki podmiot przewidziany w sprawach o wykroczenia skarbowe, gdyż wówczas nie pojawia się w ogóle odpowiedzialność posiłkowa.

Odpowiedzialność posiłkowa jest instytucją tradycyjnie obecną w kolejnych regulacjach prawa karnego skarbowego. Polega na uczynieniu osoby fizycznej, osoby prawnej albo jednostki organizacyjnej niemającej odpowiedzialności prawnej, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną, odpowiedzialną posiłkowo w całości albo w części za karę grzywny wymierzoną lub za ściągnięcie równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów, nałożone na sprawcę przestępstwa skarbowego (art. 24 § 1 k.k.s.). Przestanką nałożenia odpowiedzialności posiłkowej jest to, że sprawcą czynu zabronionego jest zastępca tego podmiotu prowadzący jego sprawy jako pełnomocnik, zarządca, pracownik lub działający w jakimkolwiek innym charakterze, a zastępowany podmiot odniósł albo mógł odnieść z popełnionego przestępstwa skarbowego jakąkolwiek korzyść majątkową. Zgodnie z § 2 art. 24 k.k.s. § 1 tego przepisu stosuje się odpowiednio do ściągnięcia równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów.

Dawniejsze regulacje prawa karnego skarbowego (w tym Ustawa karna skarbowa obowiązująca w latach 1972–1999) posługiwały się określeniem „odpowiedzialny posiłkowo”. Zastąpienie go nowym: „podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej” było uzasadniane chęcią uniknięcia antycypacji przypisania odpowiedzialności, które następuje przecież dopiero w wyroku³⁶.

Zgodnie z art. 120 § 1 k.k.s. podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej ma w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe pozycję strony. Niewątpliwie jest on stroną bierną, gdyż broni się (a w każdym razie ma takie uprawnienie, i to jest sensem jego udziału w postępowaniu) przed nałożeniem odpowiedzialności, co prawda nie karnej, lecz posiłkowej, czyli majątkowej ze swej istoty.

Od 2005 r. nałożenie odpowiedzialności posiłkowej ma charakter obligatoryjny. Nie stosuje się jej wobec państwowych jednostek budżetowych, o których mowa w przepisach o finansach publicznych, nie obciąża ona spadku, ale nie wygasa w razie śmierci sprawcy skazanego po uprawomocnieniu się orzeczenia ani w przypadku, gdy kary grzywny lub środka karnego ściągnięcia równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów nie wykonano z powodu nieobecności skazanego w kraju (art. 25 k.k.s.).

W myśl art. 24 § 4 k.k.s., jeżeli odpowiedzialność posiłkową nałożono na kilka podmiotów odpowiedzialnych posiłkowo, odpowiadają one solidarnie, chyba że ze względu na okoliczności sprawy sąd określi zakres odpowiedzialności każdego z nich stosownie do osiągniętej korzyści majątkowej.

W przypadku podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej mamy do czynienia z wyjątkowo skomplikowanym konglomeratem regulacji własnych Kodeksu karnego skarbowego oraz znajdujących odpowiednie zastosowanie

³⁶ P. Hofmański, *Reforma postępowania...*, s. 38.

przepisów Kodeksu postępowania karnego. Przepisy kształtujące pozycję podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe podzielić można na cztery grupy:

- 1) własne przepisy Kodeksu karnego skarbowego dotyczące podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej, przede wszystkim art. 53 § 40, art. 123–124, 131 § 3, art. 151b § 3, art. 154a, 155 § 7, art. 158–161, 162–163, 166, 169–171, 173–174, 176 § 2 k.k.s., ponadto w kwestii samej odpowiedzialności posiłkowej – art. 24–25 k.k.s., w kwestii natomiast wykonania kary także art. 173–174 k.k.s.;
- 2) przepisy wskazane w art. 125 k.k.s. jako stosujące się odpowiednio do podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej oraz do jego obrońcy: art. 72, 74 § 1, art. 75–79, 81, 81a, 83–86, 89, 157 § 1 i 2, art. 174–176, 300, 301, 315 § 1, art. 316, 321, 323 § 2, art. 334 § 3 zdanie pierwsze, art. 338 § 1, art. 343 § 5, art. 353 § 2, art. 386, 389, 390, 391 § 2, art. 431 § 2 i 3, art. 434, 435, 440, 443, 453 § 3, art. 454 § 1, art. 455, 524 § 3, art. 540 § 2 i 3, art. 542 § 2, art. 545 § 1, art. 547 § 3, art. 548, 624 § 1, art. 627, 630, 632–633 i 636 § 1 k.p.k.;
- 3) inne przepisy Kodeksu postępowania karnego o stronach postępowania, zgodnie bowiem z art. 120 § 1 k.k.s. podmiot ten jest stroną postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe;
- 4) potencjalnie – pozostałe przepisy Kodeksu postępowania karnego, z racji ogólnego odesłania zawartego w art. 113 § 1 k.k.s.

Jednym z „własnych” przepisów Kodeksu karnego skarbowego, dotyczącym podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej, jest art. 124. Zgodnie z tym przepisem pociągnięcie podmiotu do odpowiedzialności posiłkowej następuje w formie postanowienia (art. 124 § 1 k.k.s.)³⁷ wydawanego przez finansowy lub niefinansowy organ postępowania przygotowawczego albo prokuratora, zaś po wniesieniu aktu oskarżenia – przez sąd (art. 124 § 2 k.k.s.). Postanowienie to – oprócz elementów, które znajdują się w każdym postanowieniu – zawiera zgodnie z art. 124 § 3 k.k.s. wskazanie oskarżonego, zarzucanego mu przestępstwa skarbowego, kwalifikacji prawnej, podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej oraz podstaw pociągnięcia podmiotu do odpowiedzialności posiłkowej. Podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej może być w tym charakterze wezwany do udziału w czynnościach procesowych od chwili wydania postanowienia, o którym mowa w art. 124 § 1 k.k.s. (art. 125 § 3 k.k.s.). Zmiana lub uzupełnienie takiego postanowienia następuje również w tej formie, przy czym zmiana ta może polegać także na uchyleniu postanowienia wydanego poprzednio (art. 124 § 4 k.k.s.). Po wniesieniu aktu oskarżenia sąd jest władny uzupełnić lub

³⁷ Zgodnie z art. 139 Ustawy karnej skarbowej, obowiązującej do 1999 r., osoba taka była wzywana do udziału w postępowaniu pisemnie.

zmienić postanowienie o pociągnięciu do odpowiedzialności posiłkowej, i to nie tylko własne, lecz także wydane w postępowaniu przygotowawczym przez organ, który w danej sprawie prowadził takie postępowanie. Na postanowienie w przedmiocie pociągnięcia do odpowiedzialności posiłkowej nie przysługuje zażalenie.

Dokładniejsze omówienie procesowej pozycji podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej jako strony szczególnej postępowania karnego znajduje się w tomie VI *Systemu*³⁸.

Rozważając w ogólności stosowanie w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe przepisów rozdziału 8 k.p.k. („Oskarżony”) oraz rozdziału 9 k.p.k. („Obróńcy i pełnomocnicy”), wskazać trzeba przede wszystkim, że większość tych przepisów znalazła się w obszernym wyliczeniu zawartym w art. 125 k.k.s. jako przepisy „dotyczące podejrzanego, oskarżonego i obrońcy”, które stosuje się odpowiednio do podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej oraz jego pełnomocnika. Ustawodawca zdecydował się więc ukształtować pozycję podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej na podobieństwo pozycji oskarżonego, jednak z pewnymi różnicami. Pozycja pełnomocnika takiego podmiotu została zaś ukształtowana przez odwołanie się do pozycji obrońcy (nie pełnomocnika stron innych niżli oskarżony), choć pozostaje on pełnomocnikiem (ustawodawca nie zdecydował się na nazwanie go obrońcą).

Odpowiednie zastosowanie przywołanych w art. 125 k.k.s. przepisów do podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej (względnie odpowiedzialnego posiłkowo) prowadzi do następujących ustaleń:

1. Jego pozycja z pewnością pozwala na mówienie o prawie do obrony (art. 74 § 1 k.p.k.).

Podmiot ten objęty jest ochroną przed zmuszaniem do dostarczania dowodów przeciwko sobie (*nemo se ipsum accusare tenetur*), nie ma obowiązku dostarczania dowodów przeciwko sobie ani wykazywania braku podstaw nałożenia odpowiedzialności posiłkowej. Rzecz jasna, tym bardziej nie ma obowiązku dostarczania dowodów przeciwko oskarżonemu. W wypadku kumulacji roli podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej oraz interwenienta osoba skupiająca w sobie te dwie role procesowe nie może być przesłuchana w charakterze świadka (art. 125 § 4 k.k.s.). Przesłuchanie takie staje się natomiast możliwe, gdy postanowienie o pociągnięciu do odpowiedzialności posiłkowej zostanie uchylone. Można też wówczas odczytać wyjaśnienia złożone w charakterze podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej (art. 391 § 2 k.p.k. w zw. z art. 125 § 1 k.k.s.).

Jest uprawniony do otrzymania pouczenia na piśmie przed pierwszym przesłuchaniem o przysługujących mu uprawnieniach i ciążących na nim obowiązkach, sprecyzowanych w art. 300 § 1 k.p.k.

³⁸ A. Świątłowski [w:] *System*, t. VI, s. 832 i n.

Jest uprawniony do składania wyjaśnień, odmowy składania wyjaśnień i odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania (art. 175 k.p.k.). Wyjaśnień tych nie można zastępować treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych (art. 174 k.p.k.). Podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej jest uprawniony w postępowaniu przygotowawczym do złożenia wyjaśnień na piśmie, przy czym organ przesłuchujący może z ważnych powodów odmówić zgody na ich złożenie w takiej formie (art. 176 k.p.k.).

Obowiązek jego stawiennictwa jest ukształtowany podobnie jak w wypadku oskarżonego; podobnie co do zawiadamiania o wyjeździe trwającym powyżej siedmiu dni (art. 75 k.p.k.).

2. Co do reprezentacji w postępowaniu pozycja jego pełnomocnika jest pośrednia między pozycją innych pełnomocników występujących w postępowaniach represyjnych a pozycją obrońcy.

Kwestie ustanowienia pełnomocnika przez podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej lub wyjątkowo przez inną osobę, zakresu działania pełnomocnika, kolizyjności reprezentacji przez pełnomocnika oraz działania wyłącznie na korzyść reprezentowanego, jak również niewykluczania osobistego działania w postępowaniu karnym skarbowym samego podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej – pomimo posiadania przez niego obrońcy – kształtują się jak co do obrońcy w Kodeksie postępowania karnego (art. 83 i n. k.p.k.). Tak jak w postępowaniu prowadzonym na podstawie Kodeksu postępowania karnego co do występujących tam pełnomocników, także w postępowaniu karnym skarbowym co do pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej stosuje się odpowiednio przepisy obowiązujące w postępowaniu cywilnym.

Interesująca z punktu widzenia systemowego różnica pojawia się wskutek zawarcia w wyliczeniu znajdujących zastosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego całego art. 86. Oznacza to, że pełnomocnik takiego podmiotu może skutecznie podejmować czynności wyłącznie na korzyść reprezentowanego – jak obrońca, odmiennie natomiast niż „zwykły” pełnomocnik. Ta właśnie swoistość pozwala postawić tezę o pośredniości pozycji takiego pełnomocnika – między innymi pełnomocnikami a obrońcą.

Podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej jest uprawniony do pełnomocnika z urzędu w razie wykazania niezamożności (art. 78 k.p.k.), a także jeśli zachodzi jedna z okoliczności z art. 79 § 1 lub 2 k.p.k., a podmiot pociągnięty nie ma pełnomocnika z wyboru (art. 81 § 1 k.p.k.). Wyznaczenie pełnomocnika z urzędu poddane jest reżymowi określonemu w art. 81 i 81a k.p.k. Nadto podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej jest uprawniony do pełnomocnika z urzędu w postępowaniu w stosunku do nieobecnych (art. 176 § 2 k.k.s.).

Jest uprawniony do przesłuchania z udziałem ustanowionego pełnomocnika (art. 301 k.p.k.).

Na równi z oskarżonym korzysta on z prawa do pomocy tłumacza i do tłumaczenia; obejmuje to w szczególności otrzymanie dotyczących go orzeczeń, a także aktu oskarżenia wraz z tłumaczeniem (art. 72 k.p.k.).

Należy dodać, że jeżeli podmiotem pociągniętym do odpowiedzialności posiłkowej jest osoba fizyczna będąca nieletnią lub ubezwłasnowolnioną, czynności procesowe na jej korzyść może podejmować przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której pieczęcią pozostaje (art. 76 k.p.k.). Od 15.02.2024 r. odpowiedniemu zastosowaniu podlega tu również nowo wprowadzony art. 76a k.p.k. Przedstawiciel ustawowy działa obok (nie zamiast) takiego podmiotu i może skutecznie podejmować czynności wyłącznie na jego korzyść. Z kolei jeśli podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej nie jest osobą fizyczną, to zgodnie z „własnym” przepisem Kodeksu karnego skarbowego – art. 123 § 2 k.k.s. – czynności procesowych może dokonywać za niego także organ upoważniony do działania w jego imieniu.

3. Jeśli chodzi o uprawnienia związane z dowodzeniem:

Jest uprawniony do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia (art. 315 § 1 k.p.k.). Samo złożenie wniosku dowodowego nie przesądza o powiadomieniu podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej o miejscu i terminie przeprowadzenia dowodu oraz o dopuszczeniu do udziału w tej czynności – podmiot ten powinien zwrócić się z żądaniem dopuszczenia do udziału w takiej czynności, jeśli zamierza wziąć udział w czynności dowodowej, o której przeprowadzenie wnosił (wynika to z redakcji art. 315 § 2 zdanie pierwsze k.p.k.). Brak odwołania do art. 317 k.p.k. wynika z jego zbędności – podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej jest stroną. Podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej może być natomiast wezwany do udziału w tym charakterze w czynnościach procesowych od chwili wydania postanowienia, o którym mowa w art. 124 § 1 k.k.s. Podmiotowi pociągniętemu do odpowiedzialności posiłkowej przysługuje również prawo do udziału w czynnościach niepowtarzalnych (art. 316 k.p.k.).

Ma też prawo do obecności przy wszystkich czynnościach postępowania dowodowego na rozprawie (art. 390 § 1 k.p.k.). Jeżeli jednak jego obecność mogłaby oddziaływać krępująco na wyjaśnienia oskarżonego, innego pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej lub zeznania świadka czy biegłego, może być, w wyjątkowych wypadkach, czasowo wydalony z sali rozpraw (art. 390 § 2 k.p.k.).

Jest uprawniony do zaskarżenia postanowienia co do dowodów rzeczowych, wydanego stosownie do treści art. 230–233 k.p.k. (art. 323 § 2 k.p.k.), jeżeli decyzyja ta narusza jego prawa lub szkodzi jego interesom.

4. Brak wyrazistych odmienności „na styku” postępowania przygotowawczego i głównego.

Jest uprawniony do końcowego zaznajomienia – na wniosek swój lub swojego pełnomocnika – z materiałami śledztwa lub dochodzenia (art. 321 k.p.k. w zw. z art. 125 § 1 k.k.s.). Ma także prawo do złożenia wniosku o uzupełnienie

śledztwa lub dochodzenia w terminie trzech dni od daty zaznajomienia (art. 321 § 5 k.p.k.).

Ma prawo do otrzymania odpowiadającego warunkom formalnym aktu oskarżenia, wraz z wezwaniem do składania wniosków dowodowych w terminie porządkowym siedmiu dni (art. 338 § 1 k.p.k.).

Podobnie ma prawo do powiadomienia o przesłaniu do sądu aktu oskarżenia zawierającego wniosek o nałożenie tej odpowiedzialności oraz o możliwości skazania oskarżonego w drodze uwzględnienia na posiedzeniu wniosku o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy (art. 343 k.p.k.) lub wniosku o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej zgłoszonego przed rozprawą (art. 343a k.p.k.). Należy go też zawiadomić o treści art. 378a k.p.k., nie jest jednak jasne, na ile ten budzący wątpliwości z powodów zasadniczych przepis miałby mieć znaczenie dla podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej. Ma prawo do udziału w posiedzeniu wyznaczonym w związku ze złożeniem przez oskarżyciela publicznego wniosku o skazanie bez rozprawy (art. 343 § 5 zdanie pierwsze k.p.k.). Jest to zrozumiałe wobec istnienia możliwości nałożenia odpowiedzialności posiłkowej już na takim posiedzeniu. Udział podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej w posiedzeniu może być uznany za obowiązkowy przez prezesa sądu lub sąd (art. 343 § 5 zdanie trzecie k.p.k.). Za nieuzasadniony należy uznać brak odesłania do art. 338 § 1a k.p.k., przewidującego pouczenie o szeregu uprawnień strony biernej w postępowaniu sądowym.

Ma prawo do otrzymania zawiadomienia o terminie rozprawy z odpowiednim wyprzedzeniem (art. 353 § 2 k.p.k.). Nieobecność odesłania do art. 353 § 3 k.p.k. oznacza jednak, że podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej, jeśli jest osobą fizyczną pozbawioną wolności (ani też przedstawiciela tego podmiotu pozbawionego wolności), nie poucza się o prawie złożenia w terminie siedmiu dni od tego doręczenia wniosku o doprowadzenie go na rozprawę³⁹. Takie zróżnicowanie pozycji podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej względem pozycji oskarżonego jest nieuzasadnione i należy postulować ingerencję ustawodawcy⁴⁰.

5. Uprawnienia kojarzące się przede wszystkim z rozprawą są następujące:

Z racji odpowiedniego stosowania art. 386 k.p.k. jest on na rozprawie, bezpośrednio po przesłuchaniu oskarżonego, pouczany o prawie do składania wyjaśnień, odmowy wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, składania wniosków dowodowych i konsekwencjach nieskorzystania z tego uprawnienia, po czym przewodniczący sądu orzekającego powinien zapytać ten podmiot (jego przedstawiciela), czy uznaje swoją odpowiedzialność posiłkową oraz czy chce złożyć wyjaśnienia i jakie. Później podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej powinien zostać

³⁹ T. Razowski [w:] Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.*, 2017, s. 1157–1158.

⁴⁰ Tak też J. Zagrodnik [w:] L. Wilk, J. Zagrodnik, *Kodeks karny skarbowy...*, s. 836.

pouczony o prawie zadawania pytań osobom przesłuchiwanym oraz składania wyjaśnień co do każdego dowodu (art. 386 § 2 k.p.k.).

Skoro podmiot pociągnięty do odpowiedzialności składa wyjaśnienia, to konsekwentnie w wyliczeniu w art. 125 § 1 k.k.s. zostało zawarte odesłanie do art. 386, 389, 390 i 391 § 2 k.p.k. Oznacza to m.in., że możliwe jest w określonych przypadkach (gdy nie stawiał się na rozprawę, odmawia złożenia wyjaśnień lub wyjaśnia odmiennie niż poprzednio albo oświadcza, że pewnych okoliczności nie pamięta) odczytywanie protokołów jego wyjaśnień (choć tylko „w pewnym zakresie”), jest także możliwe odczytanie złożonych przez niego uprzednio wyjaśnień, jeśli już nie występuje w poprzedniej roli procesowej, lecz jako świadek (co jest możliwe w razie uchylenia postanowienia o pociągnięciu do odpowiedzialności posiłkowej). Powstaje tu natomiast pytanie, czy jest możliwe odczytanie złożonych przez niego uprzednio wyjaśnień, gdy nastąpiła inna zmiana roli procesowej, tzn. gdy stał się oskarżonym. W tej mierze należy stanąć na stanowisku, że takie odczytanie nie jest dopuszczalne⁴¹.

6. Jeśli chodzi o kwestie związane z kontrolą zapadłych rozstrzygnięć:

Gdy nie zachodzi sytuacja z art. 79 k.p.k., jest uprawniony do cofnięcia środka zaskarżenia na swoją korzyść, a oprócz tego – zablokowania cofnięcia takiego środka wniesionego na jego korzyść (art. 431 § 2 i 3 k.p.k.).

Chroni go zakaz *reformationis in peius* (art. 434 i 443 k.p.k.), nie może też dojść do nałożenia odpowiedzialności posiłkowej dopiero w postępowaniu odwoławczym, jeżeli nie nałożono jej w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji⁴², niezależnie od kierunku środka odwoławczego (art. 454 § 1 k.p.k.).

Sąd może na jego korzyść wyjść poza podmiotowe granice środka odwoławczego, jeśli je uchylił lub zmienił na rzecz podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej, którego środek odwoławczy dotyczył, gdy przemawiają za tym te same względy co w jego przypadku. Należy się zgodzić z poglądem, że możliwość taka pojawia się również w razie uchylenia lub zmiany zaskarżonego orzeczenia na korzyść oskarżonego, który wniósł środek⁴³.

Jeżeli utrzymanie orzeczenia w mocy byłoby rażąco niesprawiedliwe w stosunku do odpowiedzialnego posiłkowo, podlega ono niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów zmianie na jego korzyść albo w sytuacji określonej w art. 437 § 2 zdanie drugie uchyleniu (art. 440 k.p.k.).

Choć nie wynika to jasno z samej treści przepisu, podobnie jak w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji (zob. art. 162 § 1 k.k.s.), podmiot pociągnięty

⁴¹ J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 838; por. wyrok SN z 20.08.1970 r., I KR 82/70, OSNPG 1970/11–12, poz. 157; zob. także R. Ponikowski, J. Zagrodnik [w:] Skorupka, *Kodeks*, 2023, s. 1159–1160.

⁴² J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 840; Gostyński, *K.k.s.*, s. 147; Grzegorzczuk, *K.k.s.*, 2001, s. 446.

⁴³ J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 839; Gostyński, *K.k.s.*, s. 145–147.

do odpowiedzialności posiłkowej i jego pełnomocnik zabierają głos w ramach końcowych wystąpień jako przedostatni – przed obrońcą oskarżonego oraz samym obrońcą – i nie można im odmówić ponownego zabrania głosu po przemówieniach innych uczestników postępowania, poza obrońcą oskarżonego i samym oskarżonym (art. 453 § 3 zdanie drugie k.p.k.) – ostatnie słowo konsekwentnie przysługuje zawsze oskarżonemu.

Sąd odwoławczy jest uprawniony, jeśli nie zmienia ustaleń faktycznych – niezależnie od granic środka odwoławczego – do poprawienia błędnej kwalifikacji prawnej czynu, którego przypisanie oskarżonemu stanowiło podstawę nałożenia odpowiedzialności posiłkowej, przy czym jej poprawienie na niekorzyść odpowiedzialnego posiłkowo jest możliwe tylko w razie wniesienia apelacji na jego niekorzyść (art. 455 k.p.k.).

Jak wynika z art. 524 § 3 k.p.k., nie jest możliwe uwzględnienie kasacji na niekorzyść podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej po upływie roku od daty uprawomocnienia się skarżonego orzeczenia.

7. Wznowienie postępowania na korzyść odpowiedzialnego posiłkowo może zostać oparte na odnoszących się do niego podstawach związanych z orzeczeniem TK (art. 540 § 2 k.p.k.) lub rozstrzygnięciem odpowiedzialnego organu międzynarodowego (art. 540 § 3 k.p.k.). Uprawnienie do złożenia wniosku o wznowienie postępowania na korzyść odpowiedzialnego posiłkowo będącego osobą fizyczną w razie jego śmierci przysługuje osobie najbliższej (art. 542 § 2 k.p.k.). Jeżeli postępowanie zainicjowane wnioskiem na korzyść odpowiedzialnego posiłkowo toczy się po jego śmierci lub zachodzi przyczyna zawieszenia tego postępowania, prezes sądu wyznacza dla obrony praw tej strony procesowej pełnomocnika z urzędu, chyba że składający wniosek ustanowił już pełnomocnika (art. 548 k.p.k.). Artykuł 545 § 1 k.p.k. jest przepisem odsyłającym do licznych przepisów Kodeksu postępowania karnego stosowanych odpowiednio w postępowaniu wznowieniowym, tym samym kreując odesłanie dwustopniowe. Wreszcie przywołanie art. 547 § 3 k.p.k. oznacza, że sąd rozpoznający wniosek o wznowienie, uchylając zaskarżone orzeczenie, może uchylić rozstrzygnięcie nakładające odpowiedzialność posiłkową, jeżeli nowe fakty lub dowody wskazują na to, że orzeczenie o jej nałożeniu jest oczywiście niesłuszne.

8. Jeśli chodzi o koszty procesu, podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej ponosi koszty procesu związane z tą odpowiedzialnością w razie jej nałożenia (odpowiednie stosowanie art. 627 k.p.k.). Ograniczenie tej odpowiedzialności jest możliwe, jeżeli nałożenie odpowiedzialności posiłkowej nastąpiło tylko w powiązaniu z niektórymi spośród czynów, w związku z którymi zapadło postanowienie o pociągnięciu do odpowiedzialności posiłkowej (art. 630 k.p.k.). Jeśli występuje kilka podmiotów pociągniętych do odpowiedzialności posiłkowej, wobec których odpowiedzialność ta została nałożona, sąd zasądza koszty procesu według zasad słuszności, mając w szczególności na uwadze koszty związane

z odpowiedzialnością posiłkową każdego z nich (art. 633 k.p.k.). Co do zasady podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej ponosi koszty związane z występowaniem w sprawie pełnomocnika, niezależnie od kierunku rozstrzygnięcia o odpowiedzialności posiłkowej (art. 632 pkt 2 *in fine* k.p.k.). Jeżeli jednak miało miejsce umorzenie postępowania, a przyczyny umorzenia powstały w toku postępowania, sąd może orzec od Skarbu Państwa na rzecz podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności zwrot należności z tytułu ustanowienia jednego pełnomocnika (art. 632b k.p.k.). W postępowaniu odwoławczym w razie nieuwzględnienia środka odwoławczego wniesionego wyłącznie przez odpowiedzialnego posiłkowo ponosi on koszty procesu na zasadach ogólnych, jeżeli zaś środek odwoławczy pochodzi wyłącznie od oskarżyciela publicznego – koszty postępowania odwoławczego ponosi Skarb Państwa (art. 636 § 1 k.p.k.). Na koniec należy wskazać, że sąd może zwolnić będącego osobą fizyczną odpowiedzialnego posiłkowo w całości lub w części od zapłaty na rzecz Skarbu Państwa kosztów sądowych, jeżeli istnieją podstawy do uznania, że uiszczenie ich byłoby dla nich zbyt uciążliwe ze względu na sytuację rodzinną, majątkową i wysokość dochodów, jak również wtedy, gdy przemawiają za tym względy słuszności (art. 624 § 1 k.p.k.).

Z natury niektórych spośród przywołanych powyżej uprawnień wynika, że odnoszą się one do podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej będącego osobą fizyczną, nie da się ich natomiast zastosować do podmiotów będących osobami prawnymi lub jednostkami organizacyjnymi.

Zgodnie z art. 125 § 2 k.k.s. odpowiednie zastosowanie do osób najbliższych podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej, będącego osobą fizyczną, znajdują uregulowania zamieszczone w art. 182, 185 i 186 k.p.k., przewidujące uprawnienia do odmowy zeznań oraz zwolnienia od składania zeznań. Z uwagi na specyfikę czynów zabronionych jako przestępstwa skarbowe lub wykroczenia skarbowe na gruncie postępowania karnego skarbowego nie znajdzie natomiast zastosowania art. 186 § 2 k.p.k., dotyczący ujawnienia na rozprawie protokołów oględzin ciała osoby, która skorzystała z uprawnień wynikających z art. 182 lub 185 k.p.k. Jest to więc przykład odpowiedniego zastosowania polegającego w istocie na niestosowaniu danego przepisu.

Asumpt do krytyki wyliczenia zawartego w art. 125 § 1 k.k.s. daje pominięcie przez ustawodawcę pewnych przepisów przewidujących określone uprawnienia oskarżonego, które – zależnie od przyjmowanych założeń – mogłyby być lub zgoła powinny być rozciągnięte także na podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej. Zarazem w tych wypadkach niewystarczająca okazuje się ogólna formuła odesłania z art. 113 § 1 k.k.s. Pod tym względem zachodzi różnica między podmiotem pociągniętym do odpowiedzialności a innymi uczestnikami postępowania karnego skarbowego. Polega ona na tym, że nie ma on odpowiednika w Kodeksie postępowania karnego (podobnie zresztą rzecz się ma z interwenientem, ten jednak nie jest stroną bierną), toteż w poszczególnych przypadkach ogólne odesłanie

do Kodeksu postępowania karnego może być po prostu niewystarczające. Wśród takich właśnie budzących wątpliwości kwestii można wymienić: tajemnicę obrończą (nie stosuje się art. 178 § 1 k.p.k. do pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej), wspomniany brak pouczenia analogicznego do przewidzianego w art. 338 § 1a k.p.k., brak odesłania do art. 338 § 2 k.p.k. (co zresztą nie wyklucza możliwości ustosunkowania się do wniosku o nałożenie odpowiedzialności posiłkowej), jak też brak możliwości skutecznego sprzeciwienia się wnioskowi o skazanie na rozprawie, rozpoznawanym na posiedzeniu, nawet przy obecności podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej.

Dla odmiany, w wyliczeniu zawartym w art. 125 § 1 k.k.s. zbędne jest odesłanie do art. 77 oraz do art. 157 k.p.k. Ograniczenie liczby pełnomocników strony do trzech wynika na gruncie procesu karnego skarbowego z odpowiedniego zastosowania art. 77 w zw. z art. 88 k.p.k. oraz w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.⁴⁴ Podobnie w świetle obecnego brzmienia art. 157 k.p.k. nie budzi wątpliwości to, że ma on prawo do otrzymania, na swój wniosek, jednego nieodpłatnego uwierzytelnionego odpisu każdego orzeczenia (art. 157 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.), jest bowiem stroną. Jest to więc przykład odesłania nadmiernego.

Trzeba zauważyć, że podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej może kumulować tę rolę z rolą interwenienta oraz podmiotu obowiązanego do zwrotu korzyści majątkowej. W obu tych przypadkach wykluczone jest przesłuchanie go w charakterze świadka (art. 125 § 4 k.k.s.). Tym samym ustawa przesądza, że status podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej jest zawsze podstawowym względem obu tych ról procesowych, z którymi może zająć kumulacja.

1.4.5. PODMIOT OBOWIĄZANY DO ZWROTU KORZYŚCI MAJĄTKOWEJ

Jak wynika z art. 24 § 5 k.k.s., sąd zobowiązuje podmiot, który uzyskał korzyść majątkową, do jej zwrotu w całości albo w części na rzecz Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego; nie dotyczy to korzyści majątkowej podlegającej zwrotowi na rzecz innego uprawnionego podmiotu. Co istotne, w przepisie tym zostało podkreślone, że takie zobowiązanie do zwrotu korzyści majątkowej jest niezależne od nałożenia odpowiedzialności posiłkowej (ta ostatnia jest bowiem odpowiedzialnością za grzywnę lub ściągnięcie równowartości przepadku), nie ma więc podstaw do utożsamiania obu tych uczestników postępowania.

Zgodnie z art. 125 § 5 k.k.s. do podmiotu, który uzyskał korzyść majątkową, przepisy art. 117a § 2, art. 156 § 1 i 2, art. 167, 171 § 2, art. 370 § 1, art. 384 § 2 i 3, art. 406 § 1, art. 422 § 1, art. 425 § 1 i art. 444 k.p.k. stosuje się odpowiednio.

⁴⁴ Gostyński, *K.k.s.*, s. 133; J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 818.

Katalog ten jest rozłączny względem katalogu zawartego w art. 125 § 1 k.k.s., co wynika z faktu, że podmiot obowiązany do zwrotu korzyści nie ma – w przeciwieństwie do pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej – statusu strony, toteż konieczne było wskazanie tych przepisów dotyczących „typowo” stron, które służyć mają ukształtowaniu jego statusu jako quasi-strony – podmiotu niebędącego stroną, niemniej posiadającego niektóre jej cechy.

W szczególności podmiot taki powinien być przed zakończeniem przewodu sądowego przesłuchany przez sąd w charakterze świadka (nie składa więc wyjaśnień). Podobnie jak w innych analogicznych przypadkach, jeżeli podmiotem tym nie jest osoba fizyczna, przesłuchuje się organ uprawniony do działania w jego imieniu. Osoba ta może odmówić zeznań, zaś art. 72, 75, 87 i 89 k.p.k. stosuje się odpowiednio. Podobieństwo do nieobowiązującego już art. 416 k.p.k. w brzmieniu sprzed 1.07.2015 r. oraz – w znacznie jednak mniejszym stopniu – obowiązującego od 2017 r. art. 91a k.p.k. jest tu więc oczywiste.

Rozważenie zagadnień stosowania poszczególnych przepisów Kodeksu postępowania karnego wyliczonych w art. 125 § 5 i 6 k.k.s. można znaleźć w literaturze przedmiotu⁴⁵. Mają one niewątpliwie pewną doniosłość praktyczną, niemniej z systemowego punktu widzenia nie wymagają szczegółowego omówienia. Warto tylko zauważyć, że wątpliwości nasuwa zawarte w art. 125 § 6 k.k.s. odesłanie do całego art. 87 k.p.k., a więc także do jego § 2 i 3⁴⁶, co sugeruje możliwość odmówienia takiemu podmiotowi prawa do korzystania z profesjonalnego pełnomocnika.

1.4.6. INTERWENIENT

W art. 53 § 41 k.k.s. interwenient został zdefiniowany jako podmiot, który nie będąc podejrzanym ani oskarżonym w postępowaniu w sprawie o przestępstwo skarbowe lub o wykroczenie skarbowe, zgłosił w tym postępowaniu roszczenie do przedmiotów podlegających przypadkowi.

Interwenient został wymieniony w art. 120 § 1 i 2 k.k.s. jako strona postępowania, zarówno w sprawach o przestępstwa skarbowe, jak i wykroczenia skarbowe, z tym że w § 3 zastrzeżono, iż w toku całego postępowania uprawnienia strony przysługują mu w granicach jego interwencji⁴⁷.

Interwenient należy do tradycyjnych instytucji prawa karnego skarbowego, występując w polskim ustawodawstwie już od pierwszej Ustawy karnej skarbowej z 1926 r.⁴⁸ Podobna instytucja nie jest natomiast w ogóle *de lege lata* przewidziana

⁴⁵ Zob. np. J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 845–851.

⁴⁶ J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 846.

⁴⁷ Może on więc skutecznie podejmować tylko takie czynności procesowe, wypowiadać się lub dowodzić takich tylko kwestii, które służą realizacji zgłoszonego przezeń roszczenia do przedmiotu podlegającego przypadkowi.

⁴⁸ Ustawa karna skarbową z 2.08.1926 r. (Dz.U. Nr 105, poz. 609).

w postępowaniu w sprawach o przestępstwa ani w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, toteż w powszechnym postępowaniu karnym (oraz postępowaniu w sprawach o wykroczenia) podmioty te mają możliwość podjęcia takiej obrony swojego interesu dopiero na etapie wykonawczym.

Celu i uzasadnienia instytucji interwenienta należy upatrywać w umożliwieniu podmiotom roszcącym sobie prawa do przedmiotu podlegającego przypadkowi (niekoniecznie prawa własności) obrony swoich praw i interesów już na etapie postępowania w sprawie o przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe. Można powiedzieć, że instytucja interwenienta osłabia rolę przypadku (szczególną w postępowaniu karnym skarbowym), tworząc nieznaną w postępowaniu powszechnym możliwość przeciwstawiania się mu przez osobę roszczącą sobie prawa do przedmiotu podlegającego przypadkowi już na etapie jurysdykcyjnym. Zarazem jednak redukuje zagrożenie rozstrzygnięciami niesprawiedliwymi, których korekta w zakresie przypadku mogłaby nastąpić dopiero na etapie wykonawczym. Godna zastanowienia mogłaby być propozycja transponowania tej instytucji także na grunt prawa karnego gospodarczego.

Na gruncie Ustawy karnej skarbowej z 1971 r. interwencja była możliwa tylko w sprawach o przestępstwa skarbowe. Obecnie obowiązujący Kodeks karny skarbowy rozszerzył tę możliwość także na wykroczenia skarbowe. Trafnie uznano, że wykroczenie skarbowe może także dotyczyć przedmiotu o stosunkowo wyższej wartości majątkowej, nie byłoby więc uzasadnione pozbawienie osoby roszczącej sobie prawa do takiego przedmiotu możliwości przeciwstawiania się orzeczeniu przypadku już w postępowaniu karnym skarbowym tylko dlatego, że sam czyn byłby stosunkowo drobniejszy z punktu widzenia odpowiedzialności sprawcy i zagrożenia karą.

Według przeważającego poglądu interwenient jest stroną czynną postępowania. Błędne byłoby jednak proste twierdzenie, że interwenient występuje po stronie czynnej, gdyż mylnie sugerowałoby to zbieżność jego interesu prawnego lub faktycznego z interesem oskarżyciela. Interwencja w prawie karnym skarbowym przypomina wyraźnie sytuację interwencji głównej (nie zaś ubocznej) w postępowaniu cywilnym (art. 75 k.p.c.). Inaczej rzecz ujmując, interwenient występuje równocześnie przeciwko obu stronom sporu (przeciwstawia się przypadkowi, ale nie w interesie oskarżonego, lecz własnym). Podobnie jak w wypadku powództwa ekscydencyjnego (art. 841 k.p.c.), istotne jest przeciwstawienie się grożącej egzekucji z określonych przedmiotów. Polegając na dochodzeniu roszczeń o cywilnoprawnym charakterze, w ramach jednak postępowania karnego i w związku z rozpoznawaniem kwestii odpowiedzialności karnej za czyn zabroniony, interwencja jest więc formą szeroko rozumianej akcji cywilnej w procesie karnym. Zarazem fakt, że interwenient broni swoich praw majątkowych dotyczących rzeczy podlegającej przypadkowi i przeciwstawia się grożącemu przypadkowi, upodabnia go w pewnej mierze do stron biernych.

Podobnie jak w wypadku podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności pośiłkowej, szczegółowe omawianie pozycji i działania interwenienta w postępowaniu karnym skarbowym byłoby tu oczywiście niecelowe, a stosowne uwagi w tej mierze zostały poczynione w tomie VI *Systemu*, gdzie rozważone i omówione zostały zagadnienia dotyczące poszczególnych stron postępowań karnych. Tutaj należy się skupić na przepisach Kodeksu postępowania karnego współkształtujących pozycję interwenienta.

Zasadniczo uprawnienia interwenienta wynikające wprost z przepisów Kodeksu karnego skarbowego można podzielić na dwie grupy⁴⁹. W pierwszej mieszczą się te, które wynikają z wyraźnego przyznania danego uprawnienia w art. 128 § 1 k.k.s. przez odesłanie do przepisów Kodeksu postępowania karnego, w drugiej zaś – wynikające z posiadania przez interwenienta statusu strony. W bardziej rozbudowanym ujęciu można wskazać, że pozycję interwenienta współkształtują:

- 1) własne przepisy Kodeksu karnego skarbowego dotyczące interwenienta (przede wszystkim art. 53 § 41, art. 119 i 126–128, a także art. 180 § 1 i 2 k.k.s.);
- 2) przepisy Kodeksu postępowania karnego wskazane w art. 128 k.k.s. jako stosujące się odpowiednio do interwenienta (art. 232 § 3, art. 305 § 4, art. 315 § 1, art. 316 § 1, art. 318, 321, 323 § 2, art. 334 § 2, art. 338 § 1, art. 343 § 5, art. 343a, 540 § 2, art. 549 i 550 § 2 k.p.k.);
- 3) przepisy Kodeksu postępowania karnego o stronach postępowania (z racji posiadania takiego statusu przez interwenienta, zarówno w sprawach o przestępstwa skarbowe, jak i o wykroczenia skarbowe – art. 120 § 1 i 2 k.k.s.);
- 4) potencjalnie – inne przepisy Kodeksu postępowania karnego (z tytułu ogólnego odesłania zawartego w art. 113 § 1 k.k.s.).

Rozważając problemy wyłaniające się na tle stosowania do interwenienta poszczególnych przepisów Kodeksu postępowania karnego (także Kodeksu karnego skarbowego), trzeba mieć na względzie istotne doprecyzowanie granic uprawnień interwenienta zawarte w art. 120 § 3 k.k.s., zgodnie z którym interwenientowi w toku całego postępowania przysługują uprawnienia tylko w granicach interwencji. Interwenient może więc zaskarżać orzeczenia naruszające jego prawa lub szkodzące jego interesom (art. 169 k.k.s.). Wnioski dowodowe interwenienta mogą być skuteczne tylko o tyle, o ile będą dotyczyć okoliczności relewantnych z punktu widzenia interwencji, a więc: jego prawa własności do przedmiotu podlegającego przypadkowi, przysługujących mu na tym przedmiocie ograniczonych praw rzeczowych, a nade wszystko okoliczności w ogóle wyłączających orzekanie przypadku (brak swoistego zawinienia, o którym mowa w art. 31 § 1a k.k.s.). Nadto mogą dotyczyć również tego, że przedmiot jest własnością osoby trzeciej (niekoniecznie samego interwenienta), zaś sprawca nabył go w drodze czynu zabronionego jako przestępstwo lub wykroczenie, także wykazania, że orzeczenie

⁴⁹ L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo i proces...*, s. 391.

przepadku byłoby niewspółmierne do wagi popełnionego przestępstwa skarbowego i uiszczono należność publicznoprawną dotyczącą przedmiotów zagrożonych przeпадkiem (chyba że należność ta jest niewspółmiernie niska do kwoty równowartości pieniężnej przeпадku przedmiotów albo przeпаdek dotyczy przedmiotów określonych w art. 29 pkt 4 k.k.s. lub które zostały specjalnie przysposobione do popełnienia czynu zabronionego).

Jeśli chodzi o wskazaną wcześniej grupę pierwszą przepisów dotyczących interwenienta, stwierdzić należy, co następuje. Interwencja może być zgłoszona do chwili rozpoczęcia przewodu sądowego w pierwszej instancji (art. 126 § 1 k.k.s.), na piśmie albo ustnie do protokołu (art. 127 § 1 k.k.s.), przy czym jeżeli interwenient w zgłoszeniu nie podał miejsca swego zamieszkania, pobytu lub siedziby lub podał co do tego nieprawdziwe dane, zgłoszenie jest bezskuteczne (art. 126 § 2 k.k.s.). Do zgłoszenia dołącza się dowody wskazujące na spełnienie warunków do wystąpienia z interwencją (art. 127 § 1 zdanie drugie k.k.s.). Jeżeli na podstawie danych zebranych w toku postępowania zostanie ustalony podmiot spełniający warunki do zgłoszenia interwencji, należy go niezwłocznie zawiadomić o przysługującym uprawnieniu, chyba że nie można ustalić jego miejsca zamieszkania, pobytu lub siedziby (art. 127 § 2 k.k.s.). W postępowaniu przygotowawczym, w razie zgłoszenia interwencji przez podmiot nieuprawniony lub przy braku podstaw do jej zgłoszenia, organ postępowania przygotowawczego lub prokurator wydaje postanowienie o odmowie jej przyjęcia. Postanowienie takie jest zaskarżalne do organu nadrzędnego; w postępowaniu prowadzonym przez prokuratora – do prokuratury nadrzędnego (art. 127 § 2a i 2b k.k.s.). Interwenient powinien być niezwłocznie zawiadomiony, jeżeli w toku postępowania zatrzymano przedmiot lub dokonano zajęcia albo zabezpieczenia (art. 127 § 3 k.k.s.). Doręcza mu się także niezwłocznie odpis wniosku o orzeczenie przeпадku wobec umorzenia śledztwa (art. 127 § 4 k.k.s.).

Interwenient może być przesłuchany w charakterze świadka (art. 128 § 2 k.k.s.), nie dotyczy to jednak sytuacji, gdy jest równocześnie podmiotem pociągniętym do odpowiedzialności posiłkowej.

Jak wynika z art. 180 § 1–2 k.k.s., do zabezpieczenia i egzekucji środka karnego ściągnięcia równowartości pieniężnej przeпадku przedmiotów, środka karnego ściągnięcia równowartości pieniężnej przeпадku korzyści majątkowej lub należności publicznoprawnej uszczuplonej czynem zabronionym stosuje się odpowiednio art. 27 Kodeksu karnego wykonawczego, zgodnie z którym egzekucję przeпадku oraz nawiązki na rzecz Skarbu Państwa prowadzi co do zasady naczelnik urzędu skarbowego według przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jeżeli niniejsza ustawa nie stanowi inaczej. Wówczas interwenient roszczący sobie prawo do przedmiotów objętych zabezpieczeniem lub egzekucją przeпадku przedmiotów lub ściągnięcia ich równowartości pieniężnej może dochodzić swych roszczeń tylko w trybie określonym w art. 119 k.k.s. W razie prawomocnego

orzeczenia przepadku przedmiotów, co do których podmiot określony w art. 119 § 1 k.k.s. nie zgłosił interwencji we właściwym czasie z przyczyn od siebie niezależnych, odpowiedzialność Skarbu Państwa ocenia się według przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 119 § 2 k.k.s.). Roszczenie z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia przedawnia się, jeżeli powództwa nie wytoczono przed upływem trzech miesięcy od dnia, w którym powód dowiedział się o prawomocnym orzeczeniu przepadku przedmiotów, nie później jednak niż przed upływem dziesięciu lat od prawomocnego orzeczenia przepadku (art. 119 § 3 k.k.s.). Jeśli chodzi o koszty postępowania wywołane interwencją, w razie jej nieuwzględnienia ponosi je interwenient (art. 128 § 5 k.k.s.).

W drugiej grupie należy wskazać te wynikające z przepisów wyszczególnionych w art. 128 § 1 k.k.s.

Tutaj pierwsza podgrupa uprawnień interwenienta wynikających z odpowiedniego zastosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego wskazanych w art. 128 § 1 k.k.s. jest związana z umorzeniem postępowania przygotowawczego. Znajdujący odpowiednie zastosowanie art. 305 § 4 k.p.k. przewiduje co prawda obowiązek zawiadamiania zawiadamiającego oraz pokrzywdzonego o wszczęciu, odmowie wszczęcia, jak też o umorzeniu postępowania przygotowawczego (a także pouczenia o przysługujących im w takich sytuacjach uprawnieniach), niemniej obowiązek zawiadamiania o wszczęciu postępowania osoby spełniającej warunki do zgłoszenia interwencji wynika już z art. 127 § 2 k.k.s. W tym więc zakresie odesłanie do art. 305 § 4 k.p.k. służy do tego, aby obowiązek ten rozciągnąć także na przypadki, w których następuje umorzenie postępowania przygotowawczego. Jeśli natomiast chodzi o skorelowany z nim obowiązek pouczenia o przysługujących w takim przypadku uprawnieniach, to obowiązek ten odnosi się do sytuacji, w których umorzeniu towarzyszy wydanie postanowienia co do dowodów rzeczowych, podlegającego zaskarżeniu przez interwenienta (art. 323 § 2 k.p.k. w zw. z art. 128 § 1 k.k.s.), gdyż w pozostałych wypadkach interwenient nie ma *gravamen* do zaskarżenia takiego postanowienia⁵⁰.

Ponadto w toku postępowania przygotowawczego interwenientowi oraz jego pełnomocnikowi przysługuje uprawnienie do składania wniosków dowodowych (art. 315 § 1 k.p.k. w zw. z art. 128 § 1 k.k.s.), udziału w czynnościach niepowtarzalnych, chyba że zachodzi niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodu w razie zwłoki (art. 316 § 1 k.p.k. w zw. z art. 128 § 1 k.k.s.). Posiada on także prawo do udziału w przeprowadzeniu dowodu z opinii biegłego (art. 318 k.p.k. w zw. z art. 128 § 1 k.k.s.).

Na wniosek interwenienta i jego pełnomocnika organ prowadzący postępowanie przygotowawcze dokonuje czynności końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania przygotowawczego. Interwenientowi i jego pełnomocnikowi

⁵⁰ J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 867.

przysługuje również prawo do złożenia wniosku o uzupełnienie śledztwa lub dochodzenia w terminie trzech dni od zaznajomienia z materiałami postępowania przygotowawczego i nie można im odmówić udziału w czynnościach uzupełniających, jeśli tego żądają (art. 321 k.p.k. w zw. z art. 128 § 1 k.k.s.). Podobnie jak w wypadku innych uprawnień interwenienta, także i tu należy pamiętać, że interwenientowi w toku całego postępowania przysługują uprawnienia w granicach interwencji (art. 120 § 3 k.k.s.).

Interwenient powinien zostać w miarę możliwości powiadomiony o czasie i warunkach sprzedaży zajętych przedmiotów ulegających szybkiemu zniszczeniu lub takich, których przechowywanie byłoby połączone z niewspółmiernymi kosztami lub nadmiernymi trudnościami albo powodowałoby znaczne obniżenie wartości rzeczy (zawarte w art. 128 § 1 k.k.s. odesłanie do art. 232 § 3 k.p.k.). W ramach marginesu swobody wyznaczonego słowami „w miarę możliwości” zmieściłyby się zapewne przypadki, gdy sprzedaż powinna nastąpić niezwłocznie, inaczej dojdzie do konsekwencji określonych w art. 232 § 1 k.p.k., tzn. przede wszystkim, gdy przedmioty uległyby zniszczeniu lub stały się bezwartościowe. Samo to, że interwenient jest osobą „zainteresowaną”, trudno natomiast podważyć, nawet więc gdyby brak było tego odesłania, uzasadnienie jego ewentualnego niezawiadomienia w przypadkach wykraczających poza owe wyjątkowe przypadki byłoby niełatwe.

Kolejne uprawnienia interwenienta wiążą się z wpływającym do sądu aktem oskarżenia w sprawie o przestępstwo skarbowe, względnie o wykroczenie skarbowe. Oskarżyciel publiczny ma obowiązek dołączenia do aktu oskarżenia dodatkowo jednego odpisu także dla interwenienta, co wynika z odesłania do art. 334 § 2 k.p.k. Jeżeli akt oskarżenia odpowiada warunkom formalnym, jego odpis podlega doręczeniu także interwenientowi (art. 338 § 1 k.p.k. w zw. z art. 128 § 1 k.k.s.) wraz z wezwaniem do składania wniosków dowodowych w terminie siedmiu dni. W tym świetle niezrozumiałą wydaje się brak odesłania do art. 334 § 3 k.p.k., przewidującego zawiadomienie o samym przesłaniu do sądu aktu oskarżenia. W praktyce interwenienci bywają zawiadamiani o wniesieniu do sądu aktu oskarżenia, ze względów systemowych można jednak postulować uzupełnienie odesłania przewidzianego w art. 128 § 1 k.k.s. o ten przepis⁵¹.

Rozciągnięcie na interwenienta dwóch kolejnych przepisów Kodeksu postępowania karnego wiąże się z instytucjami konsensualnymi, pełniącymi w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe istotną rolę. Z odesłania do art. 343 § 5 k.p.k. wynika, że interwenient ma prawo wziąć udział w posiedzeniu sądu w przedmiocie rozpoznania wniosku o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy, a jego udział jest obowiązkowy, jeżeli prezes sądu lub sąd tak zarządzi. Interwenient ma bowiem uprawnienie do sprzeciwienia się takiemu załatwieniu

⁵¹ J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 869.

sprawy, jeżeli wniosek obejmuje również orzeczenie przepadku przedmiotów, co do których zgłoszono interwencję⁵². Tu należy jednak zauważyć, że do art. 343 § 5 k.p.k. odsyła również art. 156 § 3 *in principio* k.k.s., czyni to jednak tylko w odniesieniu do prokuratora, oskarżonego i pokrzywdzonego. Tym samym odpowiednie stosowanie art. 343 § 5 k.p.k. w odniesieniu do interwenienta uzupełnia o niego ten katalog.

Konsekwencją wprowadzenia w roku 2015 w ramach wielkiej nowelizacji z 2013 r.⁵³ do Kodeksu postępowania karnego i zachowania później art. 338a (z którego wynika uprawnienie oskarżonego do złożenia przed doręczeniem mu zawiadomienia o terminie rozprawy wniosku o wydanie wyroku skazującego oraz wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego, orzeczenie przepadku lub środka kompensacyjnego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego) było dodanie do Kodeksu postępowania karnego art. 343a, zgodnie z którym w wypadku złożenia przez oskarżonego wniosku, o którym mowa w art. 338a k.p.k., o terminie posiedzenia zawiadamia się strony i pokrzywdzonego, przesyłając im odpis wniosku (art. 343a § 1 k.p.k.). Sąd może uwzględnić wniosek, jeżeli okoliczności popełnienia przestępstwa i wina nie budzą wątpliwości, a postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte. Uwzględnienie wniosku jest możliwe tylko wówczas, gdy nie sprzeciwi się temu prokurator, przy czym przepis art. 343 k.p.k. stosuje się odpowiednio (art. 343a § 2 k.p.k.), zaś w razie złożenia kolejnego wniosku podlega on rozpoznaniu na rozprawie (art. 343a § 3 k.p.k.). Jak łatwo zauważyć, odesłanie w art. 128 § 1 k.k.s. do całego przepisu art. 343a k.p.k. jest niefortunne. Gdy bowiem chodzi o § 1, to uprawnienie interwenienta do otrzymania zawiadomienia oraz odpisu wniosku nie budzi żadnych wątpliwości, skoro jest on stroną. Z kolei odesłanie do § 2 zdanie pierwsze (warunki uwzględnienia wniosku odnoszące się do czynu i do postawy oskarżonego) jest bezprzedmiotowe; podobnie do § 3, gdzie chodzi o kolejny wniosek złożony przez oskarżonego. Tu wystarczyłoby odesłanie do § 2 zdanie drugie, przewidującego uprawnienie prokuratora do sprzeciwienia się uwzględnieniu wniosku oskarżonego o skazanie bez postępowania dowodowego na rozprawie, który został złożony przed doręczeniem mu zawiadomienia o terminie rozprawy. W ten sposób takie samo uprawnienie zyskałby interwenient. Odesłanie do całego art. 343a k.p.k. sprawia natomiast, że obecnie też takie uprawnienie oczywiście zyskuje, ale odpowiednie stosowanie pozostałej części przepisu polega w istocie na jego niezastosowaniu.

Z kolei dalsze odesłanie w zdaniu trzecim § 2 do art. 343 k.p.k. rozwiewa wątpliwości co do uprawnienia interwenienta do udziału w posiedzeniu

⁵² Gostyński, *K.k.s.*, s. 161.

⁵³ Ustawa z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.).

wyznaczonym w celu rozpoznania wniosku oskarżonego złożonego na podstawie art. 338a k.p.k., a także przyjęcia, że spoczywa na nim obowiązek wzięcia udziału w tym posiedzeniu, jeżeli prezes sądu lub sąd tak zarządzi (zob. art. 343 § 5 zdanie pierwsze i trzecie k.p.k.).

W każdym razie należy wyraźnie opowiedzieć się za zawężeniem *de lege ferenda* odesłania do art. 343a § 2 zdanie drugie i trzecie k.p.k.⁵⁴

Jeżeli Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją RP, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą przepisu prawnego dotyczącego orzeczenia przepadku lub uwzględnienia interwencji, zakończone prawomocnym orzeczeniem postępowanie w sprawie o przestępstwo skarbowe lub o wykroczenie skarbowe może być wznowione także na korzyść interwenienta, co wynika z tego, że art. 540 § 2 k.p.k. wspomina ogólnie o stronach. To, że ustawodawca zdecydował się pomimo tego wskazać art. 540 § 2 k.p.k. w wyliczeniu zawartym w art. 128 § 1 k.k.s., bierze się z tego, że takie wznowienie na korzyść interwenienta jest przecież możliwe niezależnie od tego, czy w konkretnym przypadku byłoby ono również wznowieniem na korzyść oskarżonego⁵⁵. Staje się to w pełni zrozumiałe w świetle tego, że w pewnych układach procesowych sytuacja taka jest przecież możliwa i nie byłoby zasadne pozbawianie interwenienta prawa do spowodowania wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem sądu w przypadkach, gdyby to było zarazem niezgodne z interesem oskarżonego.

W końcu interwenient ma także prawo do złożenia wniosku o podjęcie postępowania warunkowo umorzonego (art. 549 k.p.k.). Ma także prawo do uczestniczenia w posiedzeniu sądu w przedmiocie wniosku o podjęcie postępowania (art. 550 § 2 k.p.k.), co może mieć istotne znaczenie w przypadkach, gdy w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie znalazło się także rozstrzygnięcie co do dowodów rzeczowych, uwzględniające przy tym potrzebę zabezpieczenia dowodów na wypadek podjęcia postępowania, a więc z perspektywą orzeczenia wówczas przepadku (art. 342 § 3 zdanie drugie k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

W grupie przepisów stosujących się do interwenienta z racji posiadania przez niego statusu strony (grupa trzecia) można przykładowo wskazać art. 315 § 2, art. 317, 339 § 5 k.p.k. – każdorazowo w związku z art. 113 § 1 k.k.s. Wyliczenie zawarte w art. 128 § 1 k.k.s. nie powinno być odczytywane jako wyliczenie wyczerpujące znajdujących zastosowanie do interwenienta przepisów Kodeksu postępowania karnego i nie należy przyjmować założenia, że *a contrario* przepisów niewymienionych się nie stosuje. Tytułem przykładu, w wyliczeniu tym znalazł się art. 315 § 1 k.p.k., w którym jest mowa o podejrzanym i jego obrońcy

⁵⁴ J. Zagrońnik [w:] Wilk, Zagrońnik, *K.k.s.*, 2020, s. 871; T. Razowski [w:] Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.*, 2017, s. 1175–1176.

⁵⁵ J. Zagrońnik [w:] Wilk, Zagrońnik, *K.k.s.*, 2020, s. 871–872.

oraz pokrzywdzonym i jego pełnomocniku, nie znalazł się natomiast art. 315 § 2 k.p.k., niemniej jego wskazanie było zbędne, jest tam bowiem mowa o stronach, bez wątpienia znajduje on więc zastosowanie z racji tego, że interwenient posiada taki status.

1.4.7. OBROŃCA I PEŁNOMOCNICY, PRZEDSTAWICIEL USTAWOWY

Dzięki ogólnemu odesłaniu zawartemu w art. 113 § 1 k.k.s. przepisy Kodeksu postępowania karnego o obrońcy znajdują zastosowanie do obrońcy oskarżonego zarówno w sprawach o przestępstwa skarbowe, jak i o wykroczenia skarbowe. Jedynym „własnym” przepisem Kodeksu karnego skarbowego relewantnym w tej kwestii jest art. 122a § 1–2 k.k.s. (dodany zresztą dopiero przez nowelizację z 28.07.2005 r.). Wobec braku w prawie karnym skarbowym odesłań do Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia za potrzebne uznano wówczas wskazanie w art. 122a § 1 k.k.s., że w sprawach o wykroczenia skarbowe oskarżony może korzystać z pomocy jednego (nie zaś trzech) obrońcy. Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego obowiązująca od 2015 r. zbędnym uczyniła natomiast § 2 tego przepisu, w myśl którego obrońcą w sprawie o wykroczenie skarbowe może być – oprócz adwokata – także radca prawny. W świetle generalnego odesłania z art. 113 § 1 k.k.s. nie budzi to obecnie żadnych wątpliwości, ani w sprawach o wykroczenia skarbowe, ani o przestępstwa skarbowe.

Z art. 125 § 1 k.k.s. wynika nadto, że wskazane tam przepisy Kodeksu postępowania karnego o obrońcy stosuje się również do pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej.

Oprócz podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej i interwenienta z pomocy pełnomocnika w postępowaniu karnym skarbowym mogą korzystać dwie quasi-strony – podmiot obowiązany do zwrotu korzyści (art. 125 § 5–6 k.k.s.) oraz reprezentant podmiotu zbiorowego zagrożonego odpowiedzialnością w przyszłym postępowaniu przeciwko niemu toczonym na podstawie ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (art. 21a u.o.p.z.).

Podobnie jak w postępowaniu karnym prowadzonym na podstawie Kodeksu postępowania karnego, także w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe oraz wykroczenia skarbowe mogą się pojawiać inne osoby niebędące stronami, które mogą pragnąć ustanowić pełnomocnika (osoba, u której dokonano przeszkolenia, świadek ukarany karą porządkową).

Tak więc w Kodeksie karnym skarbowym przewidziane są wyraźnie różniące się reżymy prawne regulujące pozycję i działanie:

- 1) pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej,
- 2) pełnomocnika interwenienta,

3) pełnomocnika quasi-stron oraz osoby niebędącej stroną, która ustanowiła go dla ochrony swych interesów w toczącym się postępowaniu.

Jeśli chodzi o pełnomocników w postępowaniu karnym skarbowym, to ich pozycja jest regulowana sześcioma grupami przepisów. Są to:

- 1) przepisy Kodeksu karnego skarbowego dotyczące pełnomocnika interwenienta i podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej – art. 123, 154a i 162 § 1 i 2 (pełnomocnicy stron), art. 160 i 169 (pełnomocnik interwenienta i pełnomocnik podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej);
- 2) przepis Kodeksu karnego skarbowego dotyczący pełnomocnika interwenienta – art. 128 § 1 i 3;
- 3) przepis Kodeksu karnego skarbowego dotyczący podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej – art. 176 § 2 (wyznaczenie pełnomocnika z urzędu);
- 4) co do pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej – także dotyczące obrońcy – art. 77–79, 81 i 81a oraz 83–86 k.p.k., jak również obszerna grupa innych przepisów Kodeksu postępowania karnego, spośród których istotne z punktu widzenia pełnomocnika są zwłaszcza: art. 301, 315 § 1, art. 316, 321, 353 § 2, art. 431 § 2 i 3, art. 453 § 3, art. 548;
- 5) co do pełnomocnika podmiotu obowiązującego do zwrotu korzyści majątkowej oraz przedstawiciela podmiotu zbiorowego⁵⁶ – art. 87 i 89 k.p.k.;
- 6) przepisy Kodeksu postępowania karnego stosujące się odpowiednio do pełnomocnika z racji ogólnego odesłania pomieszczonego w art. 113 § 1 k.k.s. – art. 87–89 k.p.k.

Jeżeli chodzi o rozwiązania wspólne dla trzech odmian pełnomocnika wyodrębnionych powyżej, to w sprawach o przestępstwa skarbowe uprawniony podmiot może korzystać z pomocy najwyżej trzech pełnomocników w danym czasie (art. 77 k.p.k., przywołany w wypadku podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności przez art. 125 § 1 k.k.s., w pozostałych przypadkach stosowany odpowiednio na podstawie art. 113 § 1 k.k.s.). W sprawach o wykroczenia skarbowe interwenient może mieć w danym czasie tylko jednego pełnomocnika (art. 123 § 3 k.k.s.). Pełnomocnik może być zarówno pełnomocnikiem z wyboru, jak i pełnomocnikiem z urzędu. Z odpowiednio zastosowanego art. 78 § 1–2 k.p.k. wynika, że uprawniony podmiot, który nie ma pełnomocnika z wyboru, może żądać, aby wyznaczono mu pełnomocnika z urzędu, jeżeli w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów pełnomocnictwa bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny (§ 1). Przepis § 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli żąda wyznaczenia pełnomocnika z urzędu w celu dokonania określonej czynności

⁵⁶ O którym mowa w art. 21a u.o.p.z.

procesowej. Sąd może – zgodnie z § 2 – cofnąć wyznaczenie pełnomocnika, jeżeli okaże się, że nie istnieją okoliczności, na podstawie których go wyznaczono. Na postanowienie o cofnięciu wyznaczenia pełnomocnika przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu tego sądu.

Dla wszystkich odmian pełnomocnika w postępowaniu karnym skarbowym wspólne jest odpowiednie stosowanie art. 83, 84 i 86 § 2 k.p.k. oraz przepisów wydanych na podstawie art. 81a § 4 k.p.k.

Na uwagę zasługuje w tym miejscu kwestia kluczowa dla należytego wykonywania obowiązków przez procesowych reprezentantów stron – tajemnica zawodowa. W piśmiennictwie za błąd ustawodawcy uznaje się niewymienienie wśród przepisów stosujących się odpowiednio do pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej art. 178 pkt 1 k.p.k.⁵⁷ Pominięcie to miałoby więc tworzyć lukę aksjologiczną domagającą się zapelnienia przez odpowiednią wykładnię tegoż przepisu w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. Pogląd ten nie wydaje się jednak zasadny. Założenie racjonalności ustawodawcy prowadzi do wniosku, że pominięcie to było zamierzone i wynikało w głównej mierze z tego, że mimo oczywistego podobieństwa pozycji podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej do pozycji oskarżonego (oba są stronami biernymi postępowania) ustawodawca nie zrównuje przecież w pełni ich pozycji⁵⁸. Zapewne więc za wystarczającą uznał ustawodawca ochronę stosunku zaufania między mocodawcą i adwokatem lub radcą prawnym, jaką daje art. 180 § 2 k.p.k., stosowany tu na ogólnych zasadach – właśnie z racji odesłania zawartego w art. 113 § 1 k.k.s. Postulowanie uzupełnienia odesłania określonego w art. 125 § 1 k.k.s. o unormowanie zawarte w art. 178 pkt 1 k.p.k. nie wydaje się więc zasadne. Radykalnym sposobem usunięcia tego problemu mogłoby być natomiast pełne zrównanie pozycji pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej z pozycją obrońcy.

Jeśli chodzi o przepisy Kodeksu postępowania karnego niewymienione w art. 125 § 1 k.p.k., a relewantne dla pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej, należy wymienić przede wszystkim art. 180 § 2 k.p.k.

Zagadnienia własnych przepisów Kodeksu karnego skarbowego kształtujących pozycję pełnomocnika zostały rozważone w ramach omawiania pełnomocników stron szczególnych⁵⁹. Skupiając się na przepisach Kodeksu postępowania karnego znajdujących zastosowanie odpowiednie, stwierdzić należy, co następuje:

Wyraźna odmiennność pozycji pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej z jednej strony oraz pozostałych pełnomocników z drugiej strony zarysowuje się w sytuacjach, których dotyczą art. 85 oraz 86

⁵⁷ T. Razowski [w:] Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.*, 2017, s. 1151.

⁵⁸ Podobnie J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2020, s. 827–829.

⁵⁹ A. Świątłowski [w:] *System*, t. VI, s. 1065 i n.

§ 1 k.p.k. Przepisy te w świetle art. 125 § 1 k.k.s. stosuje się do tego pierwszego, nie stosuje się natomiast – w braku odpowiedniego odesłania w art. 88 k.p.k. – do pozostałych pełnomocników.

Jak wspomniano wcześniej, w myśl art. 125 § 1 k.k.s. odpowiednie zastosowanie do pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej znajduje cały dotyczący obrońcy i oskarżonego art. 86 k.p.k., także więc § 1 tego przepisu, zgodnie z którym obrońca może przedsięwziąć czynności procesowe wyłącznie na korzyść oskarżonego. Inaczej niż w wypadku pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej, do pełnomocnika interwenienta oraz pełnomocnika osoby niebędącej stroną zastosowanie znajduje z art. 86 k.p.k. wyłącznie § 2. Tym samym pozycja przedstawiciela procesowego podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej zbliża się do pozycji obrońcy, odróżnia się natomiast od pozycji pozostałych pełnomocników w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe (także zresztą pełnomocników w różnych innych postępowaniach), którzy są co do zasady uprawnieni do podejmowania wszelkich czynności w granicach posiadanego pełnomocnictwa, włącznie z obiektywnie niekorzystnymi dla zastępowanego (choć – zakładamy – zgodnymi z jego wolą).

Pełnomocnik podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej może zasadniczo reprezentować więcej niż jeden podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej wyłącznie wtedy, gdy interesy reprezentowanych podmiotów nie pozostają w sprzeczności (art. 85 § 1 k.p.k. w zw. z art. 125 § 1 k.k.s.). Stwierdzając taką sprzeczność, sąd (a w postępowaniu przygotowawczym – prezes sądu właściwego do rozpoznania sprawy) wydaje postanowienie, zakreślając podmiotom pociągniętym do odpowiedzialności posiłkowej termin do ustanowienia innych pełnomocników. W wypadku pełnomocnictwa z urzędu sąd sam wyznacza innego pełnomocnika. Na postanowienie przysługuje zażalenie (art. 85 § 2 i 3 k.p.k. w zw. z art. 125 § 1 k.k.s.).

Wymienienie w art. 125 § 1 k.k.s. również art. 85 k.p.k. (przy równoczesnym jego braku w wyliczeniu zawartym w art. 88 k.p.k.) oznacza, że także i w kwestii pełnomocnictwa kolizyjnego pozycja pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej jest odmienna niż pozostałych pełnomocników. *Ratio legis* pominięcia art. 85 k.p.k. w grupie przepisów znajdujących odpowiednie zastosowanie do pełnomocnika (odmiennie zresztą niż w Kodeksie postępowania karnego z 1969 r.) można zapewne upatrywać w przyjęciu założenia, że brak powodów do kwestionowania prawa stron (jak również innych uprawnionych osób) do posiadania wspólnego pełnomocnika, jeśli tylko sobie tego życzą. Pozostawienie natomiast takiego zakazu, będącego przecież prostą konsekwencją powinności podejmowania czynności procesowych wyłącznie na korzyść mocodawcy, w odniesieniu do pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej jest więc kolejnym wyrazistym przejawem upodobnienia pozycji

pełnomocnika podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej do pozycji obrońcy oskarżonego. Można wręcz zaryzykować twierdzenie, że w istocie pełnomocnik ten więcej ma wspólnego z obrońcą niż z pozostałymi pełnomocnikami występującymi w sprawach o przestępstwa skarbowe, gdyż równocześnie realizuje typowe funkcje obrończe oraz pełnomocnika⁶⁰.

Co do możliwości zastępowania oskarżonego oraz podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej (względnie podmiotu obowiązanego do zwrotu korzyści) przez tego samego adwokata lub radcę prawnego oraz o analogicznym problemie w wypadku reprezentowania przez pełnomocnika różnych podmiotów zob. tom VI *Systemu*⁶¹.

Pełnomocnik nie jest jedynym reprezentantem procesowym podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej. W mało prawdopodobnym przypadku, gdy podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej będący osobą fizyczną jest nieletni lub ubezwłasnowolniony, jego przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której pieczę podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej pozostaje, może podejmować na jego korzyść wszelkie czynności procesowe, a przede wszystkim wnosić środki zaskarżenia, składać wnioski oraz ustanowić pełnomocnika (art. 76 k.p.k. w zw. z art. 125 § 1 k.k.s.). Prawdopodobieństwo zastosowania w postępowaniu karnym skarbowym art. 76a § 1 k.p.k. ocenić natomiast trzeba jako czysto teoretyczne.

Jak już była o tym mowa, do podmiotu, który uzyskał korzyść majątkową, stosuje się odpowiednio m.in. art. 87 i 89 k.p.k. (art. 125 § 6 zdanie czwarte k.k.s.). Podobnie rzecz się ma z przedstawicielem podmiotu zbiorowego, o którym mowa w art. 21a u.o.p.z.

2. CZYNNOŚCI PROCESOWE

Literatura: A. Bartosiewicz, *Czynny żal – o zamieszaniu wokół formy tego pisma procesowego* [w:] *Współczesne problemy karania i zaniechania karania za przestępstwa skarbowe*, red. H. Paluszkiewicz, S. Kowalski, Warszawa 2023; A. Błachnio-Parzych, *Przepisy odsyłające systemowo*, PiP 2003/1; Z. Gostyński [w:] Gostyński i inni, *Kodeks*, t. I, 2003; Grzegorzcyk, *K.k.s.*, 2009; R. Kubacki, *Odpowiedzialność posiłkowa w prawie karnym skarbowym*, „Przegląd Podatkowy” 2001/12; J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, PiP 1964/3; H. Paluszkiewicz [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2024; Prusak, *K.k.s.*, t. II; T. Razowski [w:] Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.*, 2012, 2017; A. Sakowicz [w:] Sakowicz i inni, *Kodeks*, 2023; G. Skowronek, *Ewolucja instytucji procesowych w prawie karnym skarbowym*, Warszawa 2005; G. Skowronek, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa

⁶⁰ A. Świątłowski, B. Nita, *Prawo do obrony...*, s. 350–352; K.J. Pawelec, *Pełnomocnik z urzędu...*, s. 55.

⁶¹ A. Świątłowski [w:] *System*, t. VI, s. 1072–1073.

2020; **H. Skwarczyński**, *Postępowanie w sprawach o wykroczenia skarbowe po nowelizacji KKS*, M. Praw. 2006/3; **D. Świecki**, *Postępowanie przed sądem pierwszej instancji w przedmiocie wniosku o udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w sprawach karnych skarbowych* [w:] *Współczesne problemy karania i zaniechania karania za przestępstwa skarbowe*, red. H. Paluszkiwicz, S. Kowalski, Warszawa 2023; **J. Zagrodnik**, *Realizacja egzekucyjnego celu procesu karnego skarbowego w kontekście instytucji zaniechania ukarania sprawcy przestępstwa skarbowego* [w:] *Współczesne problemy karania i zaniechania karania za przestępstwa skarbowe*, red. H. Paluszkiwicz, S. Kowalski, Warszawa 2023; J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2021, Legalis.

2.1. UWAGI WSTĘPNE

Przyjęcie przez polskiego prawodawcę założenia generalnego co do modelu postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe polegającego na uczynieniu jego fundamentem normatywnym modelu ukształtowanego w Kodeksie postępowania karnego powoduje, że przy analizie zagadnień związanych z czynnościami procesowymi *sensu largo* należy zastosować zasadę subsydiarności, wyrażoną w art. 113 § 1 k.k.s. Zasada odpowiedniego stosowania w sprawach nieuregulowanych odrębnie w przepisach Kodeksu karnego skarbowego przepisów Kodeksu postępowania karnego oznacza, że poszczególne przepisy tego kodeksu stosuje się albo *de facto* wprost, albo z różnorakimi modyfikacjami, albo nie stosuje się ich wcale, gdy *in concreto* mamy do czynienia z bezprzedmiotowością danej regulacji, wynikającą choćby z odrębnego i specjalnego uregulowania danej kwestii w przepisach Kodeksu karnego skarbowego, albo brakiem możliwości pogodzenia z istotą regulacji karnoskarbowej lub współtworzącymi ją przepisami.

Problematyka czynności procesowych, obejmująca kilka grup zagadnień, podlega pełnej regulacji w przepisach Kodeksu postępowania karnego (dział IV) i stanowi *in genere* podstawowy zakres odniesienia w procesie karnym skarbowym. Z uwzględnieniem wyłączenia stosowania określonych przepisów (z mocy m.in. art. 113 § 2 i 3 k.k.s.) odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego polega w praktyce na ich bezpośrednim zastosowaniu, mającym miejsce w tych wypadkach, w których zmienia się jedynie zakres odniesienia danego przepisu, bez zmian natomiast pozostaje jego dyspozycja, albo na – towarzyszącej zmianie zakresu odniesienia – modyfikacji dyspozycji przepisu Kodeksu postępowania karnego (odpowiednie stosowanie przepisu *sensu stricto*), uwzględniającej specyfikę materii prawa i procesu karnego skarbowego oraz współtworzących ją instytucji i uregulowań⁶².

⁶² J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie przepisów..., s. 451 i n.; A. Błachnio-Parzych, *Przepisy odsyłające...*, s. 43–45.

Jak trafnie przyjmuje się w literaturze⁶³, w odniesieniu do poszczególnych przepisów Kodeksu postępowania karnego analiza ich ewentualnego „przeniesienia” poza macierzysty zakres odniesienia, opatrzonego klauzulą „odpowiedniości”, i określenie jego rezultatów wymagają uwzględnienia celów danej regulacji prawnej na gruncie Kodeksu postępowania karnego i rozważenia możliwości ich zrealizowania w najbardziej zbliżony sposób w realiach procesu karnego skarbowego. Aby dostosować przepisy Kodeksu postępowania karnego do płaszczyzny procesu karnego skarbowego, należy w procesie wykładni uwzględnić istotę i charakter regulacji karnoskarbowej oraz zachować zgodność z współtworzącymi tę regulację unormowaniami. Modyfikacja dyspozycji przepisu Kodeksu postępowania karnego, stanowiącego przepis odniesienia, w celu jego dostosowania do postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe lub wykroczenia skarbowe i ustalenie zakresu tej modyfikacji, a tym samym sprecyzowanie tego, na czym ma polegać odpowiednie zastosowanie przepisu w konkretnym układzie procesowym, wymagają wykorzystania także metody wykładni funkcjonalnej oraz systemowej. Uwzględnienie reguł tej wykładni prowadzi do dostosowania przepisu odniesienia do materii procesu karnego skarbowego (tj. drugiego zakresu odniesienia) w sposób najbardziej zbliżony do tego, w jaki przepis ten funkcjonuje w macierzystym zakresie odniesienia, a więc przy uwzględnieniu np. jego wyjątkowego czy gwarancyjnego charakteru⁶⁴. Przy analizie znaczenia klauzuli odpowiedniego stosowania przy wykładni przepisów dotyczących czynności procesowych ma to zasadnicze znaczenie, choćby z uwagi na ich gwarancyjny charakter.

2.2. ORZECZENIA, ZARZĄDZENIA I POLECENIA

Odpowiednie stosowanie przepisów rozdziału 11 k.p.k., zawierającego regulację odnoszącą się do imperatywnych czynności procesowych organów prowadzących postępowanie karne, tj. orzeczeń, zarządzeń i poleceń, a także ich wydawania, uzasadniania oraz doręczania (art. 92–107 k.p.k.), polega przede wszystkim na zastosowaniu ich wprost, bez dokonywania żadnych modyfikacji. Ta metoda odtworzenia modelu postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, polegająca na zmianie jedynie zakresu odniesienia, dotyczy przede wszystkim przepisów regulujących podstawę orzeczenia, którą na gruncie procesu karnoskarbowego stanowić ma również tylko całokształt okoliczności ujawnionych w postępowaniu, mających znaczenie dla rozstrzygnięcia (art. 92 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

Co do rodzaju decyzji procesowych stanowiących imperatywne oświadczenia woli, wśród których Kodeks postępowania karnego wymienia wyroki,

⁶³ Zob. J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2021, art. 113, nb 2.

⁶⁴ Zwraca na to uwagę J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2021, art. 113, nb 2, przywołując postanowienie SN z 31.03.2015 r., I KZP 27/14, OSNKW 2015/5, poz. 39.

postanowienia oraz polecenia, należy zauważyć, że przepisy art. 93 i 93a k.p.k. poprzez odpowiednie (wprost w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.) stosowanie znajdują odniesienie do rozstrzygnięć zapadających w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe. Konieczna jest w tym miejscu uwaga, że specyfika postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe, a zwłaszcza jednolite postępowanie w sprawach sprawców obu tych rodzajów czynów, powoduje, że w procesie takim oprócz możliwości zastosowania wprost wskazanych wyżej przepisów Kodeksu postępowania karnego mogą mieć zastosowanie – wyłączając jednocześnie zastosowanie tych przepisów odniesienia – wyłącznie przepisy Kodeksu karnego skarbowego jako te, które jako *lex specialis* regulują określone kwestie w sposób autonomiczny. Odmowa zastosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego (będąca także formą „odpowiedniego stosowania”) dotyczy przede wszystkim możliwości orzekania o karze grzywny (nakładania kary grzywny) dla sprawcy wykroczenia skarbowego w drodze mandatu w trybie postępowania mandatowego (rozdział 15, art. 136–141 k.k.s.). W literaturze przyjmuje się, że mandat karny stanowi formę merytorycznego rozstrzygnięcia odpowiedzialności sprawcy za wykroczenie skarbowe⁶⁵. Mandat karny jest jednocześnie jednym ze sposobów zakończenia postępowania przygotowawczego w sprawie o wykroczenie skarbowe⁶⁶.

Wprowadzenie do modelu postępowania w sprawach o wykroczenia skarbowe szczególnego trybu postępowania uzasadniane jest potrzebą odformalizowania i usprawnienia postępowania w sprawach o tego rodzaju czyny, a to z kolei poprzez uwzględnienie przy odtwarzaniu zakresu normowania art. 113 § 1 k.k.s. prowadzi do uznania, że oprócz możliwości zastosowania wprost przepisów art. 93 i 93a k.p.k. w sprawie o wykroczenia skarbowe należy – przy uwzględnieniu zaistnienia przesłanek trybu mandatowego – rozważyć rozstrzygnięcie o odpowiedzialności za wykroczenie skarbowe mandatem. Mandat może mieć postać gotówkową albo kredytowaną, co zależy także od sytuacji sprawcy wykroczenia. Możliwość wydania mandatu karnego gotówkowego została w ustawie ograniczona pod względem podmiotowym do osób tylko czasowo przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub niemających stałego miejsca zamieszkania albo stałego miejsca pobytu, nawet jeśli nie przebywają jedynie czasowo na terytorium RP (art. 138 § 2 k.k.s.), oraz osób wprawdzie stale przebywających na terytorium RP, jednak czasowo opuszczających to terytorium (art. 138 § 3 k.k.s.). We wszystkich innych wypadkach mandat musi przybrać formę mandatu kredytowanego.

Odrębnie uregulowana zastała także kwestia uprawomocnienia się mandatu karnego. Mandat gotówkowy staje się prawomocny z chwilą uiszczenia przez sprawcę kary grzywny organowi postępowania przygotowawczego lub jego

⁶⁵ Z. Gostyński [w:] Gostyński i inni, *Kodeks*, t. I, 2003, s. 185; G. Skowronek, *Ewolucja instytucji procesowych...*, s. 170.

⁶⁶ T. Razowski [w:] Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.*, 2017, s. 1208.

przedstawicielowi, który ją nałożył. Mandat karny kredytowany jest wydawany ukaranemu za pokwitowaniem odbioru. Z chwilą pokwitowania jego odbioru zyskuje on cechę prawomocności. Nałożenie mandatu karnego stanowi przesłankę ujemną prowadzenia dalszego postępowania, np. w trybie dobrowolnego poddania się odpowiedzialności czy też w drodze wniesienia do sądu skargi zasadniczej. Jak zauważa się w doktrynie⁶⁷, atrybut prawomocności w przypadku mandatu karnego oznacza, że wywołuje on skutki *rei iudicatae*, a zatem w sprawie o wykroczenie skarbowe następuje konsumpcja zasadniczej skargi karnej w danej sprawie.

Uprawnienie do wniesienia wskazanej skargi może jednak niekiedy odrodzić się w razie uchylenia mandatu w trybie i na warunkach przewidzianych w art. 140 k.k.s.⁶⁸ Uprawniony do uchylenia prawomocnego mandatu karnego jest sąd właściwy do rozpoznania sprawy, na którego obszarze działania została nałożona kara grzywny. W przedmiocie uchylenia mandatu karnego sąd orzeka na posiedzeniu⁶⁹. W posiedzeniu ma prawo uczestniczyć ukarany, organ, który lub którego funkcjonariusz nałożył karę grzywny w drodze mandatu karnego, albo przedstawiciel tego organu oraz ujawniony interwenient. Przed wydaniem postanowienia sąd może zarządzić stosowne czynności w celu sprawdzenia podstaw do uchylenia mandatu karnego. W razie uchylenia mandatu karnego sprawa podlega rozpoznaniu na zasadach ogólnych, a zatem następuje powrót do zasady odpowiedniego stosowania w sprawach nieuregulowanych w przepisach Kodeksu karnego skarbowego przepisów Kodeksu postępowania karnego.

Modyfikacja przepisów art. 93 i 93a k.p.k. w związku z ich zastosowaniem na gruncie procesu dotyczącego przestępstw i wykroczeń skarbowych polegać może na zmianie organu, który w przepisach Kodeksu karnego skarbowego znajduje podstawę kompetencyjną do podejmowania czynności imperatywnych w toku postępowania. Na uwagę zasługuje tu przede wszystkim konieczność uwzględnienia w toku procedury odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego, a zgodnie z art. 53 § 37 i 38 k.k.s. organem prowadzącym postępowanie przygotowawcze i w określonym przez te przepisy zakresie upoważnionym do wydawania decyzji procesowych w postaci postanowień, zarządzeń i poleceń (art. 93 § 3 i 4 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.) jest organ postępowania przygotowawczego. Z treści art. 53 § 37 i 38 k.k.s. wynika podział organów wymienionych w art. 118 § 1 i 2 k.k.s. na finansowe organy postępowania przygotowawczego, do których zaliczają się organy wymienione w art. 118 § 1 pkt 1–3 k.k.s., oraz na niefinansowe organy postępowania przygotowawczego, do których należą organy określone w art. 118 § 1 pkt 4–6 i § 2 k.k.s. Właściwość rzeczowa każdej z wymienionych grup organów jest uregulowana odrębnie w art. 133 i 134 k.k.s. Podział

⁶⁷ Z. Gostyński [w:] Gostyński i inni, *Kodeks*, t. I, 2003, s. 201; Grzegorzcyk, *K.k.s.*, 2009, s. 467.

⁶⁸ Grzegorzcyk, *K.k.s.*, 2009, s. 467.

⁶⁹ H. Skwarczyński, *Postępowanie w sprawach o wykroczenia skarbowe...*, s. 126–131.

kompetencji wynikający z powołanych przepisów daje podstawę do stwierdzenia pierwszoplanowej roli finansowych organów w zakresie prowadzenia postępowania przygotowawczego w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe⁷⁰. W świetle art. 53 § 39a k.k.s. prokurator pełni w tym stadium funkcję organu nadrzędnego nad niefinansowymi organami postępowania przygotowawczego. Do jego kompetencji zastrzeżone zostało np. zatwierdzanie postanowień o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego wydanych przez Straż Graniczną, Policję, Żandarmerię Wojskową, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Centralne Biuro Antykorupcyjne (art. 305 § 3 i art. 325e § 1 zdanie pierwsze k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Ponadto z art. 134a § 1 k.k.s. wprost wynika, że w wypadkach wskazanych w ustawie prowadzącym postępowanie przygotowawcze jest prokurator, a na podstawie art. 122 § 3 k.k.s. lub art. 326 § 3 pkt 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. prokurator może przejąć każdą sprawę o przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe do osobistego prowadzenia. Na tym tle należy zauważyć konieczność modyfikacji podmiotowych przy odpowiednim stosowaniu przepisów dotyczących decyzji procesowych wydawanych w toku postępowania karnego skarbowego, a nadto uwzględnić, czy postępowanie to prowadzone jest wobec sprawcy przestępstwa skarbowego, czy też wykroczenia skarbowego.

Poprzez art. 113 § 1 k.k.s. odpowiednie zastosowanie w postępowaniu o czyny skarbowe mają przepisy odnoszące się do treści i uzasadnienia postanowienia oraz zarządzenia. Regulacją stanowiącą tu przepisy odniesienia są art. 94 § 1 i 2 oraz art. 97 i 98 oraz 99 § 2 k.p.k. Pierwszy z wymienionych odnosi się do wymaganej treści postanowienia, jak też poprzez odniesienie do odpowiedniego stosowania w ramach „wewnątrzkodeksowych” (chodzi o Kodeks postępowania karnego) – do treści zarządzenia. Ewentualne modyfikacje, z jakimi przepis ten może zostać zastosowany w postępowaniu o przestępstwa i wykroczenia skarbowe, dotyczyć mogą obowiązku sporządzenia uzasadnienia, na co wskazuje treść art. 94 § 1 pkt 5 k.p.k. oraz pominięcia przepisów art. 98 § 1 i 2 k.p.k. w przypadku, gdy w Kodeksie karnym skarbowym wyłączony został obowiązek sporządzenia uzasadnienia postanowienia albo – w przypadku zarządzenia – gdy nie podlega ono zaskarżeniu.

Kwestia forum, na którym zapadają decyzje procesowe w postępowaniu o przestępstwa i wykroczenia skarbowe, nie jest odrębnie uregulowana w Kodeksie karnym skarbowym, co oznacza, że dla odtworzenia modelu wydawania takich decyzji konieczne jest zastosowanie zasady subsydiarności i znalezienie w toku wykładni przepisów regulacji stanowiących przedmiot odniesienia. W postępowaniu przygotowawczym, zarówno w postępowaniu karnym, jak i w postępowaniu

⁷⁰ J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2021, art. 118, nb 3; tak też T. Razowski [w:] Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.*, 2012, s. 917.

toczącym się w sprawie przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, ustawodawca polski nie przewiduje żadnego forum dla wydania postanowienia, zarządzenia, polecenia czy nawet mandatu karnego. Te decyzje procesowe zapadają *in camera*. Kwestia odbywania posiedzeń czy też rozpraw odnosi się zatem wyłącznie do stadium jurysdykcyjnego, w toku którego stosuje się art. 95, 95b, 96 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. Odpowiednie stosowanie wskazanych przepisów Kodeksu postępowania karnego polega na zastosowaniu ich wprost, bez konieczności ich modyfikacji. Dotyczy to rozpoznawania sprawy i orzekania w sprawie przez sąd na rozprawie, a w przypadkach wskazanych w ustawie – także na posiedzeniu. W postępowaniu w sprawie o przestępstwo skarbowe i o wykroczenie skarbowe, z uwagi na jednolity charakter postępowania w obu tych kategoriach czynów, zasadniczym forum orzekania o istocie procesu, jakim jest w postępowaniu karnoskarbowym kwestia odpowiedzialności sprawcy za popełniony czyn (przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe), ale także kwestia odpowiedzialności posiłkowej w razie wystąpienia w sprawie podmiotu pociągniętego do takiej odpowiedzialności, jest rozprawa. Odbywa się ona także w postępowaniach szczególnych, takich jak postępowanie w stosunku do nieobecnych. Jedynie w trybie postępowania nakazowego, jak też w przypadkach, gdy orzekanie o odpowiedzialności sprawcy czynu może nastąpić na posiedzeniu wyrokovym, odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego będzie polegać na odmowie ich zastosowania z uwagi na odmienną (autonomiczną) regulację tej kwestii w Kodeksie karnym skarbowym. Za przykład może tu posłużyć art. 148 k.k.s., który stanowi procesową regulację dobrowolnego poddania się karze i jednocześnie postępowania sądowego będącego następstwem wniesienia przez finansowy organ postępowania przygotowawczego wniosku o udzielenie przez sąd zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności. Przedmiotem zamieszczonych w tym przepisie regulacji są odmienności w zakresie ukształtowania przebiegu tego postępowania w stosunku do przebiegu postępowania zwyczajnego w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe. Jest to jednocześnie przykład orzekania wyrokiem na posiedzeniu.

Posiedzenie jako forum rozpoznawania sprawy karnej może zatem być miejscem orzekania merytorycznego w kwestii odpowiedzialności sprawcy przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, chyba że sąd odmówi zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, czego konsekwencją procesową jest zwrot sprawy do finansowego organu postępowania przygotowawczego, który prowadził postępowanie przygotowawcze i złożył do sądu wniosek o wydanie takiego zezwolenia (art. 148 § 6 k.k.s.).

Posiedzenie to także forum, na którym może dojść do uchylenia przez sąd nałożonego na sprawcę wykroczenia skarbowego mandatu karnego w razie ujawnienia się okoliczności uzasadniających taką decyzję procesową, wskazanych w art. 140 k.k.s.

Kwestia jawności posiedzenia wyznaczonego przez sąd w toku postępowania w sprawie o przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe w kontekście odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego powinna być analizowana z uwzględnieniem sprawy, jaka na tym posiedzeniu ma być rozpoznawana (rozstrzygnięta). Generalnie bowiem posiedzenie zgodnie z odpowiednio stosowanym art. 95b k.p.k. powinno w postępowaniu o przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe odbywać się jawnie tylko w przypadku, gdy rozpoznawana jest kwestia umorzenia postępowania sądowego z uwagi na stwierdzenie przeszkody procesowej, o której mowa w art. 17 § 1 pkt 2–11 k.p.k., umorzenia postępowania z powodu oczywistego braku faktycznych podstaw oskarżenia, a także potrzeby orzekania o zawieszeniu postępowania (art. 339 § 3 pkt 1, 2 i 5 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Jeśli przedmiotem rozpoznania na posiedzeniu ma być wniosek o warunkowe umorzenie postępowania wobec sprawcy przestępstwa skarbowego albo wykroczenia skarbowego (art. 95b k.p.k. oraz art. 341 § 1, 2, 5 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.), posiedzenie powinno odbywać się jawnie. Jawne są także posiedzenia, w toku których orzekany ma być przepadek, przy czym art. 95b § 2 k.p.k. odsyła w tym zakresie wprost do art. 340 k.p.k., który z kolei wprost przewiduje orzeczenie przepadku, gdy zaistnieją podstawy z art. 43 § 1 lub 2, art. 43a lub 47 § 4 k.k.s., a sąd umarza postępowanie lub rozpoznaje wniosek prokuratora o orzeczenie przepadku w związku z umorzeniem postępowania przygotowawczego wobec niewykrycia sprawcy przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego. Nie mają natomiast zastosowania na gruncie postępowania o wykroczenia skarbowe przepisy wskazane w art. 95b § 2 *in fine* k.p.k., albowiem z mocy art. 113 § 2 k.k.s. są one wyłączone w tym postępowaniu. Wyłączenie w postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe unormowań postępowania karnego ze stosunków międzynarodowych dotyczy⁷¹:

- 1) pomocy prawnej w zakresie umieszczenia w polskim zakładzie karnym lub areszcie śledczym cudzoziemca pozbawionego wolności oraz powołania i działania wspólnego zespołu śledczego (art. 589a–589f k.p.k.);
- 2) przejęcia i przekazania ścigania karnego (art. 590–592 k.p.k.);
- 3) ekstradycji czynnej (art. 593–601 k.p.k.);
- 4) ekstradycji biernej (art. 602–607 k.p.k.);
- 5) przekazania osoby w ramach europejskiego nakazu aresztowania (art. 607a–607zc k.p.k.);
- 6) współpracy z Międzynarodowym Trybunałem Karnym (art. 611g–611s k.p.k.);
- 7) zasad postępowania w stosunkach z międzynarodowymi trybunałami i organami, zasady pierwszeństwa umowy międzynarodowej oraz zasady wzajemności (art. 615 k.p.k.).

⁷¹ J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2021, art. 113, nb 9.

Jak trafnie zauważa się w piśmiennictwie⁷², poza zakresem przedmiotowym unormowania zawartego w art. 95b k.p.k. znalazło się m.in. posiedzenie w przedmiocie wniosku o udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, przy czym przepisy Kodeksu karnego skarbowego nie dają podstaw do tego, aby w odniesieniu do wymienionego posiedzenia przyjąć odpowiednie zastosowanie art. 95b § 2 k.p.k. W konsekwencji przyjmuje się, że posiedzenie to ma na gruncie obowiązującego stanu prawnego nadal charakter niejawnny, co jest krytycznie oceniane jako rozwiązanie wadliwe legislacyjnie, zakresem przedmiotowym unormowania zawartego w art. 95b § 2 k.p.k. zostały bowiem objęte, oprócz wskazanych w nim posiedzeń wyrokowych, np. posiedzenia w kwestii przekazania i tymczasowego aresztowania na podstawie europejskiego nakazu aresztowania (art. 607l § 1 k.p.k.).

Kwestia ustalenia kręgu osób uprawnionych do udziału w posiedzeniu sądu wymaga zastosowania przy wykładni przepisów zasady subsydiarności, ale także wzięcia pod uwagę różnic podmiotowych w postępowaniu przeciwko sprawcy przestępstwa skarbowego oraz wykroczenia skarbowego. Odpowiednie zastosowanie przepisu art. 96 k.p.k. wymaga zatem czynności modyfikujących, przede wszystkim polegających na dostosowaniu przepisu odniesienia do autonomicznych regulacji Kodeksu karnego skarbowego odnośnie do uczestników postępowania. W posiedzeniu sądu mają prawo zgodnie z art. 96 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. wziąć udział strony postępowania. Na gruncie procesu skarbowego stroną na tym etapie procesu jest sprawca przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego (oskarżony o popełnienie czynu), a także podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej, o ile na tym etapie procesu zostało wydane postanowienie o pociągnięciu danej osoby do takiej odpowiedzialności i wezwanie jej do udziału w sprawie. Tryb pociągnięcia do odpowiedzialności posiłkowej wymaga wydania postanowienia przez organ prowadzący na danym etapie postępowanie karne skarbowe⁷³. Postanowienie takie kreuje jednocześnie stronę procesu w sprawie o przestępstwo skarbowe w postaci podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej. Jest to szczególna strona bierna postępowania karnego skarbowego i jako taka mieści się w dyspozycji odpowiednio stosowanego art. 96 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. Inną stroną szczególną w postępowaniu o przestępstwo skarbowe lub o wykroczenia skarbowe jest interwenient, który poprzez art. 53 § 41 k.k.s. jest definiowany jako podmiot, który nie będąc podejrzanym lub oskarżonym w postępowaniu w sprawie o przestępstwo skarbowe lub wykroczenia skarbowe, zgłosił w tym postępowaniu roszczenie do przedmiotów podlegających przepadkowi, a zgłoszenie to zostało przyjęte. Zakres pojęciowy interwenienta w ujęciu definicyjnym obejmuje nie tylko osobę fizyczną lub osobę

⁷² J. Zagrodnik [w:] Wilk, Zagrodnik, *K.k.s.*, 2021, art. 128, nb 7.

⁷³ Por. R. Kubacki, *Odpowiedzialność posiłkowa...*, s. 55.

prawną, lecz także jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, którym przysługują roszczenia, o których mowa w art. 53 § 41 i art. 119 § 1 k.k.s.

Przepis art. 128 § 1 k.k.s., regulujący sytuację procesową interwenienta, stanowi przepis szczególny, przewiduje jednak w drodze odesłania także odpowiednie zastosowanie do interwenienta i jego pełnomocnika wymienionych w tym przepisie unormowań Kodeksu postępowania karnego dotyczących oskarżonego, pokrzywdzonego lub innych uczestników procesu. Oprócz przepisów odesłania wyraźnie wskazanych w omawianym przepisie odsyłającym do interwenienta i jego pełnomocnika znajdują również zastosowanie uregulowania zamieszczone w Kodeksie postępowania karnego, w których ustawodawca łączy określone prawa lub obowiązki procesowe z występowaniem w charakterze strony procesowej (np. art. 315 § 2, art. 317, 339 § 5 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Wśród przepisów, do których wprost odsyła art. 128 § 1 k.k.s., znalazły się także te, które regulują kwestię udziału w wybranych posiedzeniach. Podkreślić w tym miejscu należy prawo interwenienta do udziału w posiedzeniu sądu w przedmiocie rozpoznania wniosku o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy, a nadto regułę obowiązkowej obecności, jeżeli prezes sądu lub sąd tak zarządzi (art. 128 § 1 k.k.s.). Jest to sytuacja zastosowania przepisu Kodeksu postępowania karnego wprost, bez modyfikacji. Wsparciem dla tej tezy jest uwzględnienie reguł wykładni celowościowej, która nakazuje wziąć pod uwagę cele art. 156 § 4 k.k.s., który to przepis umożliwia interwenientowi sprzeciwienie się uwzględnieniu takiego wniosku, jeżeli obejmuje on również orzeczenie przypadku przedmiotów, co do których zgłoszono interwencję. Z taką samą sytuacją wykładniczą mamy do czynienia w związku z nakazem stosowania do interwenienta przepisu art. 343a k.p.k., z którego wprost wynika uprawnienie oskarżonego do złożenia przed doręczeniem mu zawiadomienia o terminie rozprawy wniosku o wydanie wyroku skazującego oraz wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego, orzeczenie przypadku lub środka kompensacyjnego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego (wniosek o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej). Na mocy odesłania zawartego w art. 128 § 1 k.k.s. dochodzi do podwójnej regulacji co do uprawnień interwenienta w zakresie możliwości udziału w posiedzeniu wyrokovym sądu wyznaczonym w kwestii wydania wyroku skazującego na wniosek oskarżonego przed rozprawą, wskazanie bowiem wprost art. 338 § 1 k.p.k. w przepisie odsyłającym kreuje uprawnienie (a na zarządzenie prezesa sądu obowiązek) interwenienta do wzięcia udziału w takim posiedzeniu, co ma związek z uprawnieniem prokuratora do sprzeciwienia się uwzględnieniu wniosku oskarżonego o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej, który został złożony przed doręczeniem mu zawiadomienia o terminie rozprawy. Odesłanie do tego rozwiązania prawnego daje podstawę do przyznania takiego samego uprawnienia interwenientowi.

Na podstawie art. 128 § 1 k.k.s. interwenient ma także prawo do złożenia wniosku o podjęcie postępowania warunkowo umorzonego (art. 549 k.p.k.). Jest

to dość zrozumiałe rozwiązanie, w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne skarbowe sąd w razie potrzeby zamieszcza bowiem rozstrzygnięcie co do dowodów rzeczowych, uwzględniając przy tym potrzebę zabezpieczenia dowodów na wypadek podjęcia postępowania (art. 342 § 3 zdanie drugie k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.), a w dalszej kolejności ewentualnego orzeczenia przypadku. W takiej sytuacji przyznanie interwenientowi prawa do uczestniczenia w posiedzeniu sądu w przedmiocie wniosku o podjęcie postępowania (art. 550 § 2 k.p.k.), wynikające z potrzeby zagwarantowania mu możliwości ochrony jego interesów procesowych, jest właściwe.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na szczególną regulację zawartą w art. 140 k.k.s., a odnoszącą się do posiedzenia sądu wyznaczonego w celu uchylenia mandatu karnego. Uprawniony do uchylenia prawomocnego mandatu karnego jest sąd właściwy do rozpoznania sprawy, na którego obszarze działania została nałożona kara grzywny. W posiedzeniu w przedmiocie uchylenia mandatu karnego ma prawo uczestniczyć ukarany, organ, który lub którego funkcjonariusz nałożył karę grzywny w drodze mandatu karnego, albo przedstawiciel tego organu oraz ujawniony interwenient.

Prawo stron do udziału w posiedzeniu sądu, wykreowane poprzez odpowiednie stosowanie przepisu art. 96 k.p.k., wiąże się z obowiązkiem zawiadomienia (a nawet wezwania w razie zarządzenia obowiązkowej obecności) uprawnionych o miejscu i terminie takiego posiedzenia. W razie braku uprawnienia lub obowiązku wzięcia udziału w posiedzeniu uprawnionych nie zawiadamia się o jego wyznaczeniu, a udział tych uczestników postępowania jest możliwy, o ile sami się na takie posiedzenie (tzn. bez zawiadomienia albo wezwania) stawiają, o czym stanowi art. 96 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.

W stadium postępowania przed sądem w charakterze i z uprawnieniami procesowymi strony czynnej występuje także prokurator, a w sprawach, w których postępowanie przygotowawcze toczyło się w formie dochodzenia, także finansowy organ postępowania przygotowawczego. Nadanie tym uczestnikom postępowania w sprawach o czyny skarbowe statusu strony procesowej powoduje, że wszelkie odesłania z wykorzystaniem art. 113 § 1 k.k.s. do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego mają zastosowanie także do tych oskarżycieli publicznych.

W posiedzeniu w przedmiocie wniosku finansowego organu postępowania przygotowawczego o udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności ma prawo wziąć udział sprawca i jego obrońca, a także przedstawiciel ustawowy, o którym mowa w art. 142 § 3 k.k.s. Takie uprawnienie ma także finansowy organ postępowania przygotowawczego lub jego przedstawiciel, choć nie wynika to z treści art. 148 § 3 k.k.s. Przepis ten nie wymienia tego podmiotu jako uprawnionego do wzięcia udziału w posiedzeniu. Natomiast w art. 148 § 4 k.k.s. przewidziano możliwość uznania stawiennictwa finansowego organu postępowania przygotowawczego lub jego przedstawiciela za obowiązkowe, jeżeli tak zarządzi

prezes sądu lub sąd. Można zatem twierdzić, że organ finansowy lub jego przedstawiciel jest powiadamiany o terminie posiedzenia tylko w wypadku wydania takiej decyzji przez przesłanie mu wezwania na posiedzenie. Natomiast gdy taka decyzja nie zapadła, organ finansowy lub jego przedstawiciel nie jest zawiadamiany o terminie posiedzenia, choć może wziąć w nim udział, jeżeli się stawi (art. 96 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Jak trafnie zauważa D. Świecki, wykładnia systemowa i celowościowa przemawiają za przyjęciem, że finansowy organ postępowania przygotowawczego lub jego przedstawiciela także należy zawiadomić o terminie posiedzenia, treść art. 148 § 4 k.k.s. sugeruje bowiem, że przepis ten pozostaje w funkcjonalnym powiązaniu z art. 148 § 3 k.k.s., przewidując możliwość uznania stawiennictwa za obowiązkowe jedynie w stosunku do finansowego organu postępowania przygotowawczego, a nie co do innych stron. Z tej przyczyny regulacja dotycząca tej kwestii jako wyjątek od zasady przewidzianej w art. 148 § 3 k.k.s. jest zawarta w odrębnej jednostce redakcyjnej art. 148 k.k.s. Należy zatem przyjąć, że stawiennictwo finansowego organu postępowania przygotowawczego lub jego przedstawiciela może zostać uznane za obowiązkowe, to znaczy, że co do zasady jest fakultatywne, choć nie zostało to wprost wyrażone w treści art. 148 § 3 i 4 k.k.s. Za koniecznością zawiadomienia finansowego organu lub jego przedstawiciela o terminie posiedzenia przemawia także wzgląd na zasadę równości stron⁷⁴.

Nieusprawiedliwione niestawiennictwo podmiotu prawidłowo zawiadomionego o terminie nie jest przeszkodą do przeprowadzenia posiedzenia (art. 148 § 3 k.k.s.). Jeżeli zatem niestawiennictwo jest usprawiedliwione, to *a contrario* z tego przepisu wynika, że powinno to prowadzić do odroczenia posiedzenia, zgodnie także z odpowiednio stosowanym art. 117 § 2 k.p.k. Należy jednak uwzględnić treść art. 117 § 3a k.p.k., który ma odpowiednie zastosowanie także w sprawach karnych skarbowych. Zatem zgodnie z tym przepisem, pomimo należyście usprawiedliwionego niestawiennictwa sprawcy, który został zawiadomiony o terminie posiedzenia, sąd może rozpoznać sprawę pod jego nieobecność, jeżeli na posiedzenie stawili się obrońca.

Ani przepisy Kodeksu karnego skarbowego, ani też mające w tym wypadku odpowiednie zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania karnego nie regulują przebiegu posiedzenia, zważywszy jednak na treść art. 143 § 1 pkt 10 k.p.k., który wymaga sporządzenia protokołu z przebiegu posiedzenia, jeżeli stawiają się uprawnione osoby, przyjąć należy, że na tym forum dokonywane będą czynności procesowe, choć bez zachowania formalizmu czynności, tak jak to ma miejsce na rozprawie, na posiedzeniu bowiem nie przeprowadza się dowodów ścisłych. Wymagane jest natomiast rozpoczęcie posiedzenia przez wywołanie sprawy oraz umożliwienie stronom zabrania głosu przed udaniem się sądu na naradę⁷⁵.

⁷⁴ Por. D. Świecki, *Postępowanie przed sądem...*, s. 109.

⁷⁵ D. Świecki, *Postępowanie przed sądem...*, s. 117.

Możliwość sprawdzenia okoliczności faktycznych przed wydaniem orzeczenia (a zatem postanowienia albo wyroku) lub zarządzenia przez sąd na posiedzeniu, przewidziana w procesie karnym, z mocy art. 97 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. jest także wykorzystywana w procesie o przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe. Sąd może sam dokonać sprawdzenia tych okoliczności albo wyznaczyć w tym celu sędziego ze swojego składu, a także zwrócić się do sądu miejscowo właściwego o wykonanie wskazanych czynności mających na celu sprawdzenie określonych okoliczności faktycznych. Jeśli czynności sprawdzające nie polegają na przeprowadzeniu dowodu (np. przesłuchaniu świadka, zasięgnięciu opinii biegłego), mogą być wykonane także przez referendarza sądowego. Należy zauważyć, że stosowanie art. 97 k.p.k. jest wyłączone w postępowaniu mandatomym, z uwagi na autonomiczne uregulowanie przebiegu tego postępowania w art. 136–141 k.k.s., a w szczególności przepis art. 140 § 2 k.k.s., zgodnie z którym przed wydaniem postanowienia o uchyleniu mandatu karnego sąd, który rozpoznaje sprawę na posiedzeniu, może zarządzić stosowne czynności w celu sprawdzenia podstaw do uchylenia mandatu karnego.

W zakresie promulgacji orzeczeń i zarządzeń w toku postępowania w sprawach o czyny skarbowe zasadniczo stosuje się art. 100 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. Jest to stosowanie przepisu odniesienia wprost, bez dokonywania modyfikacji co do treści. Dotyczy to zarówno promulgacji wyroków, postanowień, jak i zarządzeń. Orzeczenia i zarządzenia wydane na rozprawie są ogłaszane ustnie, podobnie jak te wydane na posiedzeniu jawnym. Jeżeli na ogłoszeniu nikt się nie stawiał, wydane orzeczenie lub zarządzenie można uznać za ogłoszone, a przyczynę odstąpienia od ogłoszenia należy odnotować w protokole z posiedzenia, w razie braku obowiązku sporządzania protokołu – w notatce służbowej (art. 100 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Jeśli posiedzenie nie zostało wyznaczone w przedmiocie wydania wyroku albo też nie należy do kategorii jawnych w rozumieniu art. 95b § 2 k.p.k., orzeczenie lub zarządzenie podlega ogłoszeniu wyłącznie wówczas, gdy stawiała się na to posiedzenie strona. W tym zakresie odpowiednie stosowanie art. 100 § 3 k.p.k. wymaga modyfikacji, z uwzględnieniem kręgu odmiennych na gruncie procesu o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe uczestników o statusie strony procesowej (zarówno po stronie biernej, jak i czynnej).

W wypadku przyjęcia, że posiedzenie nie jest jawne zewnętrznie, wyrok ogłasza się ustnie, jeżeli bierze w nim udział strona (art. 100 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Gdy żadna ze stron nie bierze udziału w posiedzeniu, wyrok nie podlega ogłoszeniu. Wówczas zostaje on wydany z chwilą podpisania przez sędziego. Ponadto podlega on publicznemu udostępnieniu przez złożenie jego odpisu na okres siedmiu dni w sekretariacie sądu, o czym należy uczynić wzmiankę w protokole lub notatce urzędowej z posiedzenia (art. 418a k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

Wyrok wydany na posiedzeniu pod nieobecność stron nie podlega doręczeniu (art. 100 § 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.), zatem termin do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia na piśmie biegnie od daty ogłoszenia (art. 422 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.)⁷⁶.

Szczególna regulacja dotyczy postanowienia o rozpoznaniu sprawy w trybie *in absentia*. Przepis art. 175 § 2 k.k.s. przewiduje, że postanowienia o rozpoznaniu sprawy w trybie w stosunku do nieobecnych nie ogłasza się nieobecnemu, co stanowi oczywistą konsekwencję faktycznej niemożności dokonania wskazanej czynności⁷⁷. Jednakże postanowienie to podlega ogłoszeniu innym, obecnym stronom, co – jak podkreślano w doktrynie⁷⁸ – ma istotne znaczenie z gwarancyjnego punktu widzenia, wydane postanowienie może mieć bowiem znaczenie dla sposobu realizacji przysługujących im uprawnień procesowych. W postępowaniu przygotowawczym inne strony niż nieobecna należy powiadomić o treści postanowienia o rozpoznaniu sprawy w stosunku do nieobecnych (art. 100 § 5 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

Kwestie związane z doręczeniem wydanych w toku postępowania o czynny skarbowe orzeczeń i zarządzeń nie stanowią przedmiotu autonomicznych regulacji w Kodeksie karnym skarbowym, poza art. 114c k.k.s. W związku z tym należy przyjąć, mając na względzie zasadę subsydiarności i nakaz odpowiedniego stosowania w sprawach nieuregulowanych odmiennie w Kodeksie karnym skarbowym, stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego. Mając zatem na uwadze art. 113 § 1 k.k.s., należy w kwestii doręczeń stosować odpowiednio art. 100 § 3–4 i 6–8 k.p.k. Wyrok wydany w sprawie o przestępstwo skarbowe w postępowaniu zwyczajnym doręcza się podmiotom uprawnionym do wniesienia środka zaskarżenia. Jeśli postępowanie toczyło się w stosunku do nieobecnych, to czynności dotyczących nieobecnego sprawcy lub podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej się nie dokonuje, co oznacza także, że nie następuje doręczenie wydanego w trybie *in absentia* wyroku temu uczestnikowi, który nie bierze w nim udziału z uwagi na stały pobyt za granicą albo niemożność ustalenia jego miejsca pobytu lub zamieszkania w kraju. Odpis wyroku jest jednak doręczany ustanowionemu z urzędu obrońcy sprawcy czynu (skazanego), a także pełnomocnikowi podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej, tryb postępowania w stosunku do nieobecnych nie wyklucza bowiem możliwości zaskarżenia wyroku wydanego pod ich nieobecność, a gwarancyjny charakter środka zaskarżenia w postaci wniosku skazanego o wyznaczenie rozprawy jest powiązany z uprawnieniem skazanego do zapoznania się z wyrokiem w razie osobistego zgłoszenia się skazanego do dyspozycji sądu lub ujęcia skazanego, stosownie do art. 177 k.k.s.

⁷⁶ D. Świecki, *Postępowanie przed sądem...*, s. 121.

⁷⁷ Prusak, *K.k.s.*, t. II, s. 1269.

⁷⁸ Grzegorzczuk, *K.k.s.*, 2009, s. 683.